VENIAMIN POCITAN PLOEŞTEANU

ION CREANGĂ

DIACON, INSTITUTOR ŞI POVESTITOR

La o sută de ani dela naşterea lui

(1837 — 1937)

Vol. I (viaţa).

BUCUREŞTI

www.digibuc.ro

LUCRĂRI PUBLICATE CA PREOT

1. **Natură şi Dumnezeu.** Conferinţă ţinută la societ. stud. în teologie, publicată în ziarul „Vocea Bisericii". I, (Nr. 10-15 şi 22-22) Buc. 1894.

2. **Raportul între Morală şi Drept.** Conferinţă publicată în ziarul „Vocea Bisericii". II, (Nr. 6-9, Bucureşti, 1895.

3. **Rudenia şi afinitatea** ca impediment la căsătorie, în *dr. roman, român şi bisericesc.* Teză de licenţă în teologie. Tipărită cu ajutorul „Fundaţiei Universitare Carol I". — Bucureşti, 1897.

4. **Teologul,** ziar bisericesc, în colaborare cu mai mulţi colegi. Redacţia şi Administraţia la domiciliul său, str. sf Ionică 13. Buc. 1897.

5. **Conpendiu de drept bisericesc** al Bisericii ortodoxe române în comparaţie cu celelalte confesiuni. — Bucureşti, 1898.

6. **Istoria Bisericii române,** dela creştinarea Românilor şi până în ziua de astăzi (în litografie). Bucureşti, 1898.

7. **Biserica Aromânilor,** în revista „Şcoala şi Biserica" II, 1900 şi „Consolatorul", II. — Bucureşti, 1900.

8. **Mitropolia Proilaviei,** în rev.: „Şcoala şi Biserica". Buc. 1904.

9. **Notiţe istorice** asupra bisericii „sf. Voevozi" din Bucureşti. Tipărită cu cheltuiala primăriei capitalei. Bucureşti, 1904.

10. **Satul Săuceştilor** (jud. Bacău), în revista: „In ore libere" (Nr. 4-6). — Bacău, 1905.

11. **Infiinţarea capelei române din Paris.** — Arhimandritul *Iosafat* Snagoveanu. Bucureşti, 1913.

12. **Metoda de predare a religiunii în şcoalele secundare.** Bucureşti, 1913. Pr. 30 lei.

13. **Biserica românească din Basarabia.** Buc. 1914. Pr. 25 lei.

14. **Inarmarea sufletească a ostaşului român,** în colaborare cu Icon. C. Nazarie. Ediţia I. 1917, Bârlad şi ediţia II-a 1918, Iaşi.

15. **Scrisori din calea spre Egypt şi Palestina,** publicate în ziarul „Crucea". Bucureşti, 1926.

16. **Un paraclis românesc la Ierusalim,** în revista: „Biserica ortodoxă română", 1926 şi 1927, p. 560—561.

17. **Patriarhatele Bisericii ortodoxe.** „Teză de doctorat în Teologie". Bucureşti 1926.

18. **Geneza demnităţi patriarhale** şi patriarhatele Bisericii ortodoxe. Bucureşti, 1926. Pr. 50 lei.

19. **Popa Şapcă.** O faţă bisericească revoluţionară dela 1848, în ziarul „Crucea", 1926.

20. **Patriarhatul României şi chemarea lui în viitor.** Buc. 1926. Pr. 10 lei.

21. **Capela românească din Lipsca.** In revista: „Biserica ortodoxă română" pe lunile: Iulie-August, Bucureşti, 1927.

22. **Scrisori din străinătate.** Din calea spre „Sf. Munte Athos", în ziarul „Crucea". Bucureşti, 1928.

23. **Capela românească din Baden-Baden.** Bucureşti, 1928. Extrasă şi în broşură. Pr. 25 lei.

24. **Mergând învăţaţi toate neamurile...** Bucureşti, 1928.

25. **Arhim. Nichifor Illescu (Sprânceană),** în rev. „Biserica ortodoxă română" pe Ianuarie şi Noembrie, 1928.

26. **Dezastrele cutremurilor de pământ în Ţara sfântă şi răsărit,** în rev. „Biserica ortodoxă română" pe Mai, 1927.

27. **Biserici româneşti din Lemberg (Lwow),** în revista „Biserica ortodoxă română", pe Iunie 1928.

28. **Ieromonahul Anania Melega,** în revista: „Biserica ortodoxă română", pe Ianuarie 1929.

29. **Capela românească din Viena.** Bucureşti, 1929.

30. **Legislaţia Bisericei ortodoxe. Jurisprudenţe,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe Aprilie 1929.

31. **Rolul şi însemnătatea Consistoriului spiritual Central,** în promovarea justiţiei bisericeşti, *Jurisprudenţe,* în revista: „Biserica ortodoxă română" pe Noemvrie 1929.

www.digibuc.ro

ION CREANGĂ

DIACON, INSTITUTOR ŞI POVESTITOR.

La o sută de ani dela naşterea lui.

(1837—1937)

BUCUREŞTI.

www.digibuc.ro

Precuvântare.

Anul acesta (1 Martie 1937), s'au împlinit 100 ani dela naşterea lui Ion Creangă *şi aproape 50 ani dela moartea lui. Această* dată, *a fost sărbătorita, aproape de către toate instituţiile culturale din ţară, în chip solemn şi în diferite feluri, şi anume:*

1. Ministerul educaţiei naţionale, a dispus ca, în ziua de 1 Martie, toate şcolile să organizeze festivaluri *şi să se ţină conferinţe despre „I. Creangă", citindu-se din operile lui.*

2. Direcţia Generală P. T. T. a scos mărci poştale jubiliare, *de 2 lei* verzi *şi de 4 lei* albastre, *reprezentând casa ţărănească din Humuleşti, unde s'a născut povestitorul şi de 3 lei* roşii *şi 6 lei* cărămizii, *cu chipul lui, în bust. Modelele acestor mărci, după ce au fost supuse aprobării M. S. Regelui, s'au imprimat şi pus în circulaţie, între 10-15 Aprilie, răspândindu-se, în zeci de mii de serii, fiind mult căutate de marele public.*

3. „Cercul Ieşenilor" din Bucureşti, a comemorat Duminică 30 Mai, ara 11 a. m., „centenarul naşterii lui Ion Creangă", printr'un mare festival, *în sala Ateneului român. La acest festival au vorbit:* Gr. Trancu-Iaşi, *preşedintele cercului;* Al. G. Donescu, *primarul general al municipiului; scriitorul Păstorel Teodoreanu; prof. Octav Botez; Eug. Mironescu şi Ioan Botez. In numele foştilor elevi ai lui Ion Crengă a vorbit generalul* Boian.—

La acest festival a luat parte şi o delegaţie de săteni din Humuleşti — locul de naştere al sărbătoritului — în frunte cu păr. Cosma şi învăţătorul Papuc. Tot cu acest prilej, corul societăţii „Cezar Frank" al studenţilor Academiei regale de muzică, sub conducerea prof. St. Popescu, a cântat, cântece religioase şi populare, în legătură cu sărbătoarea; iar în rotonda Ateneului, s'a organizat de

www.digibuc.ro

către „Cartea Românească“ o expoziţie, *cuprinzând: cărţi, stampe şi fotografii, cu diferite amintiri, în legătură cu viaţa şi opera minunatului povestior.*

4. Primarul general al Capitalei, Al. G. Donescu, *a dispus reconstituirea — în cadrul „lunei Bucureştilor“ — a celor două căsuţe, unde şi-a petrecut viaţa scriitorul. cea din satul* Humuleşti *(casa părintească) şi* bojdeuca *din Ţicăul de sus al Iaşilor.*

5. Teatrul Naţional din Bucureşti, a reprezentat piesa „Harap Alb“; iar la radio,—Bucureşti, un academician a vorbit despre: „Opera lui Ion Creangă.—

6. Intre 18-22 Iulie, Ateneul popular „Ion Creangă“ din Humuleşti, cu multă insufleţire, a sarbătorit „centenarul lui I. Creangă“, *la Humuleşti şi între zidurile „celaţii Neamţului“, de lângă Târgul Neamţului.*

7. Prof. Gino Lupi *dela universitatea din Milano, scrie un admirabil articol despre „Ion Creangă“ în* L'Europa Orientale, *revistă de istorie şi viaţă culturală, ce apare la Roma; iar prof.* Claudiu Isopescu, *dela Universitatea din Roma, ţine la postul de radio—Roma o conferinţa despre Ion Creangă, cu prilejul împlinirii a o sută de ani dela naşterea lui. Această conferinţă a fost difuzata şi de posturile din Neapole-Bari-Palermo-Bologna-Torino II şi Milano II.*

8. In sfârşit actualul primar al Iaşului, O. Racoviţă, *a înfiinţat o* bibliotecă populară publică, *cu numele:* „Ion Creangă“ *în amintirea marelui povestitor şi scritor, supranumit „părintele literaturii populare“, pe care a inaugurat-o, cu deosebită solemnitate, Duminică 19 Sept, a. c.—*

Biblioteca aceasta, cu peste 10.000 volume, este aşezată în ograda Bisericii „Golia“, unde este muzeul oraşului Iaşi, şi „Arhivele statului“ din Moldova.

Cărturarul Mitropolit, Nicodem, *al Moldovei, cu prilejul inaugurării acestei biblioteci, a spus următoarele: „De însetează cineva, să vie şi să bea,* apă duhovnicească... *Aici s'a deschis un mic isvor de apă sfântă. Deschiderea bibliotecii populare „Ion Creangă“, este un început mic, dar de mare însemnătate.*

www.digibuc.ro

Doresc ca acest isvor să fie de folos pentru toţi; să-i facă sănătoşi, cu trupul şi cu mintea.; *iar curtea imensă a Goliei, să devină, cu timpul,* o bibliotecă mare, *simbolul progresului şi al viitorului. Muzeul de relicve istorice şi sfinte de alături, să fie* oglinda *trecutului, în care să privească limpede, toţi acei ce vor veni să se adape, la isvorul de binefaceri al acestei biblioteci"* [1].

In acelaş timp, au apărut o serie de broşuri, scrise de condeie de seamă, prin cari se cinsteşte memoria marelui scriitor; *şi, aproape n'a fost revistă şi nici ziar cotidian, în care să nu se fi înserat, măcar o simplă amintire, din viaţa sărbătoritului.*

Au eşit şi ediţiuni *speciale, cu operile sale, unele din ele ilustrate frumos, pentru copii*; *altele critice.*

Biserica noastră ortodoxa românească, *nu poate trece sub tăcere, acest fapt, pentrucă,* orice s'ar, zice *„I. Creangă" s'a născut şi a crescut în duhul acestei Bisericii*; *a fost un produs al şcaalelor bisericeşti şi a slujit sf. Altar, ca diacon, peste 12 ani*; *iar dacă mai târziu, a fost pus în trista situaţie, de a desbrăca rasa diaconească, aceasta se datoreşte numai împrejurărilor neprielnice, în care s'a găsit, într'un moment dat.*

Este drept, că a suferit oarecari neplăceri, din partea superiorilor săi eclesiastici.— Pe drept sau pe nedrept, este altă ceva. Creangă însă, a rămas pentru toată viaţa lui; *cu darul diaconiei*; *a fost un* fiu credincios *al Bisericii sale strămoşeşti şi nici odată nu s'a arătat protrivnic sfintelor sale învăţături şi bunelor orânduieli canonice.*

Pentru aceste considerente, am crezut de cuviinţă, a schiţa şi noi, viaţa *acestui cleric, distins dascăl şi minunat povestitor — cu prilejul centenarului vieţii sale — ca să reînprospătăm în mintea clericilor şi a creştinilor dreptcredincioşi,* cine a fost „Ion Creangă", *şi pentru ce, nu numai întreaga suflare românească, ci şi străinii, îi cinstesc memoria şi îi citesc, cu drag, operile sale.*

---

1. Ziarul „Universul" Nr. 195 şi 202, din Iulie, 1937.— Cf. şi No. 262, din 23 Septemvrie, 1937.

www.anibuc.ro

ION CREANGA (biografie).

1. **Naşterea şi copilăria sa.** Ion Creangă a văzut lumina zilei, la 1 Martie 1837, în satul *Humuleşti,* din jud. Neamţului — drept peste pârîul Neamţ. — Părinţii săi, ţărani, neaoşi români, buni creştini şi cu frică de Dumnezeu, îşi agoniseau traiul din osteneala braţelor lor. Tatăl său, *Ştefan al lui Petre Ciubotarul*, era de loc, din Humuleşti; iar mama sa, *Smaranda*, fica lui David Creangă şi a Nastasiei, era din satul Pipirig, acelaş judeţ.—

David Creangă îşi trăgea obârşia lui, din Transilvania şi anume din părţile Maramureşului, satul Cranga, schimbat apoi în „Creangă", de unde trecuse munţii, de urgia papistăşiei, împreună cu părinţii şi cu trei fraţi: Petre, Vasile şi Nică, şi se aşezase în Pipirig unde mai erau câteva familii de români ardeleni, veniţi de mai 'nainte. Aceasta s'a întâmplat către sfârşitul veacului al XVIII-lea.—*Nastasia*, soţia sa, fiica lui Grigore Ciubuc Clopotariul, era de baştină, tot din Transilvania, cimotie cu *Iacov Stamati*, fost episcop al Huşilor şi apoi mitropolit al Moldovei şi Sucevei (1792-1803), vestit pentru faptele sale de binefacere şi faţă de cei de alta lege, precum şi penru dragostea sa, de a împrăştia învăţătura de carte, în masa norodului moldovenesc.

Din casătoria lui David Creangă cu Nastasia, s'au născut şase copii: patru băeţi şi două fete, dintre care una este *Smaranda*, care măritându-se cu Ştefan al lui Petru Ciubotarul din Humuleşti, a născut 8 copii. Cel mai mare dintre ei este *Ion*, care după şapte zile dela naştere, a fost botezat în legea ortodoxă strămoşească, în ziua de 7 Martie, la biserica cu hramul „sf. ierarh Nicolae," de către preotul satului Humuleşti, Ion Nemţanu — fiindu-i naş Ion Cojocăreanu, după numele căruia şi finul său, s'a numit tot Ion [1].

---

1. Vezi spiţa neamului lui Ion Creangă la **Jean Boutière**: *La vie et l'oeuvre de* **Ion Creangă** (1837-1889). Paris. 1930, la început. —*Cf. Lucian Predescu*: Ion Creangă, viaţa şi opera Bucureşti. vol. I, viaţa, p. 8—27.—

www.digibuc.ro

Mai târziu, tot Cojocăreanu botează şi pe fratele mai mic al lui Ion, dându-i numele, *Zahei*.

Copilăria. Şi-o petrece, în casa părinţilor săi, din Humuleşti. Şi era de mic Ion, isteţ din fire, vioi, sprinten, şi mult îi mai plăceau sburdălniciile şi jocurile. Atunci s'a simţit el fericit. Cât de fericit a fost el, ca copil, în modesta căsuţă a părinţilor săi şi între copiii satului, povesteşte însuşi, mai târziu, scriind: „Şi, Doamne, frumos mai era pe atunci; căci şi părinţii şi fraţii şi surorile, îmi erau sănătoşi. Şi casa ne era îndestulată, şi copiii şi copilele erau deapururea în petrecere cu noi şi toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea.

Şi eu eram vesel, ca vremea cea bună, şi sturluibatic şi copilăros, ca vântul în turbarea sa.—

Şi *mama*, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea, cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori, după o ploaie îndelungată: „Eşi copile, cu păr bălan afară şi râde la soare, doar s'o îndrepta vremea". Şi vremea se îndrepta, după râsul meu....

Ştia, vezi bine, soarele, cu cine are de-aface, căci eram feciorul mamii..... Şi apoi, dragi, mi-era, tata şi mama, fraţii şi surorile şi băeţii satului, tovarăşii mei din copilărie, cu cari, iarna, în zilele geroase, mă desfătam pe ghiaţă şi la săniuş; iar vara, în zilele frumoase de sărbători, cântând şi chiuind, cutreieram dumbrăvile şi luncile umbroase, prundul şi ştеoalnele (de apa), ţarinele cu holdele, câmpul cu florile şi mândrele dealuri, de după care-mi zâmbeau zorile, în zburdalnica vârstă a tinereţii! Asemenea, dragi îmi erau şezătorile, clăcile, horile şi toate petrecerile din sat, la care luam parte, cu cea mai mare însufleţire! Pentrucă, de piatră de-ai fi fost, şi nu se putea să nu-ţi salte inima, de bucurie, când auzeai, uneori în puterea nopţii, pe Mihai scripcarul din Humuleşti, umblând tot satul, cu câte o droaie de flăcăi după dânsul şi cântând:

Frunză verde de cicoare
Astă-noapte, pe răcoare
Cântă o privighetoare
Cu viersul de fată mare;
Şi cântă, cu glas duios
De picau frunzele jos
Şi cântă, cu glas subţire
Pentru a noastră despărţire;
Şi ofta şi ciripea
Inima de ţi-o rupea.

Vorba unei babe! „Dare-ar Dumnezeu, tot anul să fie

www.digibuc.ro

sărbători şi numai o zi de lucru, şi atunci să fie praznic şi nuntă'n sat".

2. **Învăţătura de carte.** a. Intăi şi 'ntăi a început a învăţa la şcoala din *Humuleşti,* o *chilie* ridicată atunci, cu cheltuiala sătenilor, chiar în poarta bisericii, prin îndemnul şi osârdia părintelui *Ioan Humulescu,* care avea o mână de învăţătura, un car de minte şi multă bunătate de inimă. Dumnezeu să-l ierte! Umblase din casă 'n casă, cu dascălul după el, sfătuind pe săteni, să-şi dea copiii la şcoală.[1] Ba a dat şi pildă, caci cea dintâi şcolăriţă a fost *Smărăndiţa* lui, o sgâtie de copilă, ageră la minte şi aşa de silitoare, de întrecea mai pe toţi băeţii, şi din carte, dar şi din nebunii. Insă părintele, mai în toată ziua, trecea pe la şcoală şi vedea ce se petrece... Se adunaseră mulţi copii la şcoală. Intre aceştia era şi *Ion,* un băiat ca de vre-o 11 ani, sfrijit, prizărit şi fricos şi de umbra lui. Ca metodă, a început după moda veche: mai întâi cu *Cruce-ajută,* învăţând buchile, cu slove cirilice, apoi a trecut la *trataji* si în urmă, la *ceaslov.*

Dascal avea pe un holteiu frumos, zdravăn şi voinic; îl chema Vasile a Ilioaiei[2]. El era şi dascălul bisericii din sat. Un sorcovăţ nemţesc plătea tatăl lui pe lună, ca să-l înveţe. Pe atunci îi ziceau toţi în sat şi la şcoală: *Ionică a lui Ştefan a Petrii.*

Peste vr'un an, vornicul prinzând la oaste, cu arcanul, pe dascălul *Vasile,* a rămas şcoala pustie; iar şcolarii, cari erau peste patruzeci la număr, s'au împrăştiat toţi, pela casele lor. A umblat părintele Ion, cu pletele'n vânt, mult şi bine (ghine), dar dascăl ca bădiţa Vasile, cuminte, harnic şi ruşinos, ca o fată mare, n'a mai găsit.

In anul următor (1848), s'a deschis şcoala iarăşi—şi în lipsa altuia mai bun—cu dascălul *Iordache.* Ştia' şi el, nu-i vorbă, glasurile pe din afară, dar clămpănea, de bătrân ce era, ş'apoi mai avea şi darul suptului... Incă dela 'nceput dascălul Iordache, începe a ne ridica de urechi la fârta (ψ) deasupra uşii şi ne prea îndesă, la spinare, cu sfântul Neculai, — un biciu de curele, făcut şi dăruit şcoalei de moş Fotea, cojocarul satului. Şi aşa, de unde până atunci ne duceam, cu drag la şcoală, am început a umbla huş-marginea; O zi ne duceam, două nu; dar tot deprinsesem a ceti o leacă. Câţiva ne ţineam de părintele Ion şi bâzâiam duminicile la strană, căci *biserica deschide pe om.*

---

1. Aşa s'au întemeiat primele şcoli şi s'a început învăţătura de carte, în satele noastre. Preotul şi dascălul bisericii au fost cei dintâi ostenitori şi luminători ai copiilor poporului.

2. In fragmentul de *autobiografie*: „Vasile a Vasilicăi".

www.digibuc.ro

Nu trecu mult şi în vara aceia—scrie Creangă—a venit holera dela 48, aşa prin August, şi-a început a secera prin Humuleşti, în dreapta şi în stânga, de se auzia numai chiu şi vai, în toate părţile. Şi eu, neastâmpărat cum eram, ba eşeam la pârleaz, când treceau cu mortul pela poarta noastră, ba îl petreceam până la biserică cu băeţii; încât se speriaseră tata şi mama. Şi ca să mă scape de belea, m'au trimis la stână, în dumbrava Agapiei, unde erau şi oile noastre; însă peste noapte a şi dat holera peste mine şi m'a frământat şi m'a sgârcit, cârcel. Ciobanii m'au trimis a doua zi, în căruţă acasă, unde m'am lecuit; căci vorba ceea: *Lucrul rău nu piere, cu una cu două.*

a. **Părinţii lui Creangă.** *Tata,*—zice Creangă—nu ştia carte de fel şi nici mult haz nu făcea de dânsa. Deaceia, cam adesea îmi zicea, în bătae de joc:

Logofete, brânză'n cui,
Lapte acru'n călimari
Chiu şi vai, prin buzunări.

Vezi că tu, cam parcă te codeşti la treabă. Şi dacă or învăţa toţi carte, cine o să tragă ciubotele?

Din partea tatei, puteam să rămân, cum era mai bine: „Nic'a lui Ştefan a Petrei", om de treabă şi gospodar în Humuleşti; căci vorba lui:

Decât codaş în oraş
Mai bine'n satul tau fruntaş.

Mama însa, din potriva, ţinea ca *Ion* al ei, să'nveţe carte, cu orice preţ. Nici ea nu învăţase carte, dar îl punea adesea să citească acasă, *ceaslovul, psaltirea* şi *Alexandria* şi luând seama, în dragostea ei de învaţătură, ajunsese a citi mai bine ca dânsul; şi se bucura grozav, când vedea pe Ionică, că se trage la carte[1]. Dar, în Humuleşti, ce să mai

1 *Smaranda*, mama lui Creangă, ne face impresia unei ardelence *vrednică, deşteaptă şi bisericoasă. Vrednică* şi gospodină, cum sunt multe femei din satele jud. Neamţ şi din alte părţi, cari prefac şi noaptea în zi, lucrând la fel de fel de ţesături şi cusături, din vânzarea cărora, îşi sporesc rostul casei.

Deşteaptă din fire, dar şi după spiţa neamului ei ardelenesc, fiindcă se trăgea dintr'o tulpină, în care mai fuseseră preoţi şi cărturari, ca bunicul ei, *Ciubuc Clopotariu,* dela mânăstirea Neamţului, supranumit şi „omul lui Vodă", cimotie cu *Iacov Stamate*, mitropolitul Moldovei. Dornică de a-şi vedea copiii procopsiţi, râvnitoare de lumina cărţii şi *ambiţioasă*, de „a rămânea pe-a ei". Ţinea cu orice preţ, să-şi facă pe Ionică popă, ca să-i pomenească neamul, pentru ertarea păcatelor. Dar tot din obârşia sa ardelenească, ţişnea şi această năzuinţă, ştiut fiind că în Transilvania, era un adevărat *cult pentru*

www.digibuc.ro

învețe? căci ajunse-se de cetea 'n biserică şi cânta, pe dinnafară, toate troparele, ca şi dascălul Iordache.

b. La *Broşteni*. Biata mamă, de câte ori găsea prilej, nu înceta a tot cihai pe tata, ca să mă dea mai departe, undeva la şcoală, mai ales că auzise ea, citindu-se în biserică, la *paremii* că „omul învăţat, înţelept va fi; iară pe cel neînvăţat, slugă-l va avea". Cine stăruie învinge. Aşa şi cu *Smaranda*, mama lui Creangă.

In toamna anului 1848 s'a pus iarăşi cu cihăiala pe capul tatei. Dar tata, se ţinea tare. El tot spunea, că nu mai are bani de dat pentru şcoală.

—Să ştiu bine că-oi toarce'n furcă—răspundea mama—şi nu-l las, la mijlocul drumului. *Vreau să-mi fac băiatul* **popă,** ce ai tu?

—Numai decât *popă*. Auzi măi? Nu-l vezi că-i o tigoare de baiet, cobăiat şi leneş, de n'are păreche?

In sfârşit, cât s'a bălăbănit mama cu tata, din pricina mea, dar tot pe-a mamei a ramas; căci, într'o duminică, aşa prin câşlegile crăciunului, aproape de cârneleagă, (1849), viind bunicul meu, *David Creangă* din Pipirig, pela noi şi văzând zurbava, ce se iscase în casă, între mama şi tata, din pricina mea, a zis:

—Las'măi Ştefane şi Smărănducă, nu vă mai zurbuluiţi atâta, c'am să ieu pe nepotu cu mine, la munte, şi să-l dau în şcoala lui Alecu Baloş, din satul *Broşteni*, la profesorul Nicolae Nanu, şi-ţi vedea voi, ce-a scoate el dintrânsul.

După două zile, Marţi dis-dediminiaţa, bunicul David plecând dela noi, m'a luat cu dânsul şi m'a dus, mai întâi la el la *Pipirig*. Şi a treia zi după asta, după ce ne-a luat schimburi şi câte o pereche de opinci, frumos îngurzuite de dânsul, pentru mine şi pentru Dumitru, fratele mamei cel mai mic, am sărutat mâna bunicăi şi am plecat câteşi trei, spre Broşteni, unde am ajuns a treia zi. Aici ne-a dus la profesor şi la biserică, de ne-am închinat pela icoane; apoi ne-a aşezat în gazdă, pe cheltuiala lui, la o femee numită Irinuca, care avea o cocioaba veche de bîrne, cu peretele cât palma, chiar sub poala muntelui, pe malul stâng al Bistriţii, aproape de pod. Pe lânga altele, Irinuca avea un ţap şi două capre,

---

preoţie—fiind singura demnitate mai cinsită şi independentă, pe care o puteau îmbrăţişa românii. Aşa se explică de ce Smaranda, punea atâta sârguinţă, ca şi Ionică al ei, să se facă popă, ca puţine alte gospodine din Humuleşti, de-i zicea Petre al ei:

—Poi, de, măi femee, *tot eşti tu bisericoasă*, de s'a dus vestea; încaltea ţi-au făcut şi băeţii biserică, aici pe loc, după cheful tău; măcar că-ţi intră biserica în casă, de departe ce-i... pentru că ea ştia —cum am mai spus—că numai *„biserica deschide pe om"*.

www.digibuc.ro

slabe şi pline de râie, cari dormeau în tindă. Ne era şcoala cam departe, dar şi noi eram buni de picior. Dela început, atât mi-aduc aminte, că profesorul ne-a tuns chilug şi ne-a dat şi de învăţat, dupa puterea noastră, între altele şi „Ingerul a strigat", pe dinafară. Câtă carte s'a prins de mine la Broşteni, nu mai ştiu, dar râia căprească, ştiu bine că s'a prins. Şi atunci, ce era de făcut? Dascălul Nanu, nu ne mai primea în şcoală, Irinuca, nu ne putea vindeca; pe bunicu n'avea cine-l înştiinţa, merindele erau pe sfârşite; rău de tot!

Am stat noi, cât am stat, umblând prin munte şi scăldându-ne în Bistriţa, câte de două ori pe zi, doar om scăpa de râie. Dar în zadar, vorba ceea: „Se ţine, ca râia de om".

Intr'o zi, când Irinuca nu era acasă, am dat de-o mare poznă. Ne suim pe munte, la deal de casa ei şi amândoi, cu Dumitru, cu câte o bucată de răzlog în mâna, ne pune dracu de urnim o stâncă din locul ei, şi unde porneşte stânca la vale, saltând tot mai sus, de un stat de om; şi trece prin gardul şi prin tinda Irinucăi pela capre şi se duce drept în Bistriţa, de clocotea apa. Asta era în sâmbăta lui Lazar, pe la amiazi. Ei, ei! ce-i de facut? Gardul şi tinda, casa femeii dărâmate la pământ, o capră ruptă în bucăţi, nu-i lucru de şagă.

— Uitasem acum şi de râe şi de tot, de spaimă.

— Ce era de făcut, că ne temeam că vine Irinuca, şi...

— Strângem repede bulendrele ce le aveam, le înşfăcăm la spinare, şi — până a nu veni baba acasă — o pornirăm repede, şi cu nişte plutaşi, pe Bistriţa, am ajuns seara la Borca, la un frate a lui Dumitru, anume Vasile, unde ne-a fost şi masul. Iar a doua zi, în duminica Floriilor, am plecat disdedimineaţă în Humuleşti. Şi când m'au văzut, tata şi mama, tuns chilug şi plin ciucur de râie căprească, bucuria lor n'a fost proastă. Ce să facă? Au început a mă scălda, ba cu leşie de ciocălăi, ba cu usuc de lână, ba a mă unge cu dohot, şi 'ntr'o saptămână, m'au izbăvit de podoabă. Dar şi eu le-am tras, în ziua de Paşti, la biserică, un „îngerul a strigat" de-au rămas toate babele din sat cu gurile cascate la mine; iar fetele numa-şi dau ghiont, una alteia, văzând ce poate acum, *Nică a lui Ştefan a Petrii!* Dascălul Iordache rămăsese pe jos; era a cincia roată la car. Biata mama, nu ştia ce să mai facă de bucurie, mai ales, când a văzut că părintele Ioan m'a pus la masa cu dânsul, şi Smărăndiţa, fiica lui cea deşteaptă şi zglobie, a ciocnit o mulţime de ouă roşii cu mine. Şi aşa, bucurie peste bucurie, venea pe capul meu. Dar, la a doua înviere nu mi-a mers aşa de bine, căci fetele din sat, viind la biserică şi unele din

www.digibuc.ro

ele mai drăcoase, cum au dat cu ochii de mine, tuns chilug, le-a şi bufnit râsul, şi-au început a-mi zice:

Tunsul felegunsul, Tunsul felegunsul...

c. *La un dascăl din Târgul-Neamţ.* Toată vara anului 1849, Ion a stat în Humuleşti, pe lângă părinţii săi, ajutându-i la treburile casei şi la câmp. Când s'a apropiat iarna, biata mama, — zice Creangă — crezând că Ionică al ei are să iasă un al doilea Cucuzel, s'a pus cu rugămintea, pe lângă tata şi mai mult de gura ei, l-a dat să înveţe *psaltichie*, la un psalt dela biserica „Adormirea Maicii Domnului", din Târgul Neamţului, peste baltă, la vreo două zvârlituri de piatră, de Humuleşti. Platea 3 husari pe lună [1]. O iarnă întreagă a învăţat şi la această şcoală; căci doar iarna ce putea învăţa. Vara nu făcea mulţi purici pela şcoala, pentrucă trebuia să ajute acasă: la tras în pieptănaşi (lână scărmănata), la năvădit, la făcut ţevi cu sucala şi la tors cu roata. „Câte trei-patru oci de canura torceam pe zi; — scrie Creangă — mă întreceam cu fetele cele mari din tors, şi ele, din răutate, mă porecleau *Ion torcălău* [2].

In acelaşi rost va fi petrecut el şi vacanţele din anii 1850-1851, când nu-i ştim urma.

d. *La şcoala domnească din Târgul Neamţ.* In 1852, Oct. 16, domnitorul Gr. Ghica (1849-1856) vine la Târgul-Neamţului, spre a lua parte la sfinţirea capelei spitalului şi punerea pietrei fundamentale a şcolii domneşti, care se înfiinţase atunci.[3]—Intre copiii isonari dela biserică, se afla şi Ion a lui Ştefan a Petrii din Humuleşti. Domnitorul aruncând o privire părintească asupra copiilor, le zise:

— Iată copii, *şcoala şi sfânta biserică*, izvoarele mân-

---

1. Monedă de 20 de creiţari.

2. Până aci, pe lângă amintirile sale, ne-am servit şi de un *fragment* de *autobiografie*, aflat printre hârtiile lui. Vezi: Ion Creangă: Opere complecte. Ediţia Minerva. 1909. p. 389-382.

3 Şcoala aceasta fusese înfiinţată de mânăstirea Neamţului. Acum devine şcoală domnească, cu programa şcolilor ţinutuale. Pe piatra de deasupra uşei de la intrare, în exterior, sta săpat: *Shola publică*. „A carei piatră de temelie s'a pus de prea Inălţatul Domn Stăpânitor Moldovei Io Grigorie Alexandru Ghica Vvd, zidindu-se prin sîrguinţa prea cuviosului Arhimandrit şi Stareţ S. M-ri Neamţul şi Secul Kir *Neonil*, cu cheltuiala monastirilor, la anul 1852 Octombrie 12". La această dată se inc pe clădirea; iar după 4 zile, la 16 Oct. i se pune *temelia*, în prezenţa domnitorului Gr. Ghica. Se termină, la 1 Iunie , 1853.—„Prin hrisoavele Nr. 24086, din 22 August 1853 şi Nr. 3016, din 28 Mai, 1855, ale aceluiaşi Domnitor, se întăreşte şi se recunoaşte această şcoală cu drepturile ei din Tg. Neamţu". Vezi: *Nicolae Ţimiraş*: Ion Creangă ... 1933. Bucureşti, p. 61-62.

www.digibuc.ro

gâierii şi ale fericirii sufleteşti; folosiţi-vă de ele şi vă luminaţi, şi pe Domnul lăudaţi!

Aceste vorbe rostite de gura domnească, au brăzdat adânc inima norodului adunat acolo, şi fără întârziere, şcoala s'a umplut de băeţi, doriţi de învăţătură. Intre aceştia, zice Creangă, eram şi eu, cel mai bun de hârjoană şi slăvit de leneş. Leneş fără pereche mă facusem, căci mama, după câta minte avea, nu se îndura să mă mai trimită acum, nici la o cofa de apă, numai să învăţ carte şi *să mă fac popă,* ca părintele „Isaiia Duhu", profesorul nostru.—Se făcuse mărişor, ca de 15-16 ani, şi după obiceiul profesorilor de atunci, de a schimba numele şcolarilor, a fost înscris sub numele de *Ion Ştefănescu.* Aici învăţau *ceaslovul* şi *psaltirea,* de care trebuiau să dea examen, înaintea stareţului dela mânăstirea Neamţului. Invăţam însă şi „câte oleacă de aritimetică, de gramatică, de geografie şi din toate câte ceva, după priceperea noastră". A obţinut menţiunea „bun", la catihis, istoria sfântă, Abeţădariu, Aritimetică şi Caligrafie. La purtare însă a fost notat „rău", având şi „30 de absânţii". A stat aici cât a stat, până ce într'o bună dimineaţă, părintele Isaia îi dete „un pui de bate, aşa din senin", din care pricină o şterge dela şcoală.

e. *La şcoala catihetică din Folticeni.* Câţiva colegi de ai lui Creangă, se duseseră la şcoala catihetică din Folticeni. Creangă sta pe ghimpi. „Tot cihăiam pe mama, să se pue pe lângă tata, că dor m'a da şi pe mine la catihet, măcar că eram un ghibirdic şi jumătate". Auzise el că, acolo „e bine". Induplecându-l, într'o bună zi, Ştefan pleacă de cu noapte la Folticeni, înscrie pe Ionică tot sub numele de „Ioan Ştefănescu", pe data de 17 Iunie, 1852, în şcoala catihetică, sau cum se ziceau pe atunci, „fabrica de popi din Folticeni", care avea de profesor pe preotul Conta [1].

Cât a stat la Folticeni, nu ştim, pentrucă pela sfârşitul anului şcolar, în Iulie, 1854, îl aflăm din nou la şcoala domnească „Ghica Vodă", din Târgu-Neamţ, în clasa a III-a, având coleg pe filozoful V. Conta. Invăţase bine, fiind notat la catalog: „bine I" la materiile: Catihis, Istoria sfântă, Abecedar, Gramatică, Geografie, Aritimetică şi Caligrafie. Purta tot numele de *Ştefănescu Ioan* şi avea profesor pe părintnle G. Conta. La sfârşitul anului şcolar 1854, încheie cu şcoala domnească din Târgu-Nemţ.—

---

1. *Lucian Predescu*: Ion Creangă: Viaţa şi opera. vol. I. Viaţa. Editura „Bucovina" I. E. Toroutiu. Bucureşti, 1932, p. 33. Vezi şi rota 3-4.

www.dglbuc.ro

f. *Din nou la Folticeni.* In toamna anului 1854, se duce iarăşi la şcoala catihetică din Folticeni unde, cu începutul anului 1855, începe a se numi: *Creangă Ion*, având de profesor, pe supleantul Vasile Grigorescu [1]. Numai doua merţe de orz şi două de ovăz a dat tatăl său, pentru învăţătură. Sta în gazdă la Pavel Ciubotarul, din uliţa Rădăşeni, unde mai erau: Ion Mogorogea, vărul său, Gâtlan, Trăsnea şi alţi tovarăşi de ai lui. Catihetul de aici, făcea ziua noapte şi noaptea zi, jucând stos, aşa că rar da pe la şcoală. Noi dacă vedeam aşa, — zice Creangă — ne duceam şi mai rar; aşa că carte învăţam noi, nu'nvăţam, nebunii însă, ştiu că făceam de-ajuns.

După 5-6 luni, prin postul mare (1855), se răspândeşte un vuet printre dascăli, despre desfiinţarea catiheţilor şi trecerea celor mai tineri, la seminarul *Socola* de lângă Iaşi [2]. Atunci părăseşte şcoala şi se întoarce acasă la Humuleşti, aşteptând deschiderea şcolilor în toamnă.

g. *La Socola.* Se apropia şi toamna anului 1855. Mama tot timpul verii, stătuse de capul omului ei, stăruind ca sa dea pe Nică a lor la seminar; însă Nică, nu se putea hotărî în ruptul capului, să se înstreineze de casă, atât de drag îi era satul Humuleşti şi mai ales horele, petrecerile, câmpul cu florile, fetele şi băieţii satului, cu cari hălăduise din copilărie.

— Nu mă duc, mamă; nu mă duc la *Socola*, măcar să mă omori — zicea Nică, scâncind şi apoi plângând cu zece rânduri de lacrimi! Mai trăiesc ei oameni şi fără popie.

---

1. Este caracteristică această schimbare de nume de familie. Nu cumva începuse a-şi da seama că mama şi familia ei, stăruise mai mult, pentru învăţătura lui? Nu era un prinos de recunoştinţă către moşul său, *David Creangă*, care-l luase şi-l întreţinuse la şcoala din Broşteni? In orice caz, era un fapt, destul de semnificativ şi o atenţie deosebită, faţă de familia mamei sale.

2. Şcoalele *catihetice* se desfiinţează cu totul, abia în 1859, după înfiinţarea seminariilor eparhiale. Vezi: Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan-Bârlădeanul în revista: Biserica ort. română, 1930. p. 1128.

Ele sunt şcoli bisericeşti, cu catiheţi, plătiţi de stat, premergătoare seminariilor. Catiheţii, nişte preoţi cu oarecare pregătire, cei mai mulţi cu gr. II dela „*Socola*“ îşi băteau capul cu nişte candidaţi, dascăli de biserică, mai toţi trecuţi de 20 ani, unii din ei însuraţi şi cu copii. Bieţii de ei, se chinuiau să prindă câte ceva, dar greu de tot, cum scrie Creangă, în *Amintirile* sale: „Ce-o fi aceia, ducă-se pe pustii! Unia dondoneau ca nebunii, până-i apucau ameţeala; alţii o duceau numai într'un muget, cetind până le pierea vederea; la unia le umblau buzele, parcă erau cuprinşi de epilepsie; cei mai mulţi, umblau besmeteci şi stăteau pe gânduri, văzând cum îşi perd vremea şi numai oftau din greu, ştiind câte nevoi îi aşteaptă acasă. Şi turbare de cap şi frântură de limbă, ca la aceşti nefericiţi dascăli, nu s'a mai dat (pomenit) a vedea; cumplit meşteşug de câlţenire. Doamne fereşte!“.

www.digibuc.ro

— Degeaba te mai sclifoseşti, Ioane, răspundea mama, cu nepăsare! la mine, nu se trec aiestea.... ştii tu moarea mea.... Apoi chiamă şi pe bărbat şi-i zice, hotărîtor; „Spune-i şi D-ta băietului, omule, că se cuvine, ca să-şi ia nădejdea şi sa-şi caute de drum".

— Mai rămâne vorbă, zise tatăl său, posomorît: „Are să urmeze, cum ştim noi, nu cum vrea el; că doar nu-i de capul lui". Văzând că nu-i chip de stat împotriva părinţilor, de voe—de nevoe, a trebuit să-şi adune gândurile ratăcite şi să se pregătească de drum.

Plecarea la seminarul Socola. „In sfârşit, ca să nu-mi uit vorba, — scrie mai târziu Creangă — toată noaptea cea dinainte de plecare, până în răvărsatul zorilor, m'am frământat cu gândul, fel şi chip, cum aş putea îndupleca pe mama, să mă dea mai bine la mânăstire; şi tocmai când eram hotărît a spune mamei aceasta, iată şi soarele rasare, vestind o zi frumoasă, şi *Luca* Moşneagul = însurăţel de-al doilea, a cărui tânără nevastă avusese grijă, sa-l trezească la timp şi să-l pregătească de pornire — se şi aude strigând afară: „Gata sunteţi? Haidem, că eu vă aştept cu caii înhămaţi". Mama atunci, mă şi ia repede la pornit, fără să am când îi spune de călugărie. Şi scurtă vorbă, ne adunăm cu rudele lui Zaharia şi cu ale mele, în ogradă la moş Luca; sărutăm noi mâna părinţilor, luându-ne rămas bun, cu ochii înnecaţi în lacrămi şi după ce ne suim în caruţă, supăraţi şi plânşi, ca vai de noi, Luca Moşneagul — harabagiul nostru — şi dă biciu cailor, zicând nevestii sale, care închidea poarta după noi: „Olimbiadă, ia sama bine de borta ceea!..", căci nişte porci spărgând gardul într'un loc, se înnădise în grădina lui, la păpuşoi.

Era dimineaţă, o zi frumoasă, în sărbătoarea „taierii capului sf. Ioan Botezătorul", când ieşeam din Humuleşti; şi fetele şi flăcaii, gatiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat, în toate părţile. Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moş Luca, ne duceam surghiun, dracului pomană, că mai bine n'oiu putea zice

— Rogu-te, mână mai tare, moş Luca, zic eu, să nu se mai uite satul, ca la urs, la noi!

Dar moş Luca, mâna cum ştia el! căci mărţoagele lui erau vlăguiţi din cale-afară; iar mama'mi spusese că are nişte cai, ca zmeii nu altă-ceva.

După un scurt popas, făcut la podul dela Timişeşti, depe Moldova, pornirăm înainte spre Moţca, şi de aici suirăm încet-încet, codrul Paşcanilor. Când am ajuns în vârful codrului, mai aruncarăm, nemernicii de noi, câte o căutătură

www.digibuc.ro

jalnică, spre munţii Neamţului, uriaşii munţi cu vârfurile ascunse'n nori, de unde purced izvoarele şi se revarsă pâraiele, cu repeziciune, şoptind tainic în mersul lor neîncetat şi ducând poate cu sineşi, multe, multe patimi şi ahturi omeneşti! Ei, ei! măi Zaharia, zic eu, pogorându-ne la vale spre Paşcani, de-acum şi munţii i-am perdut din vedere şi înstrăinarea noastră este hotărîtă, cine ştie pentru câtă vreme.

— Cum ne-a fi scris dela Dumnezeu sfântul, zise Zaharia, cu glas stins; şi apoi rămase dus pe gânduri tot drumul, până la Blăgeşti, peste Siret, unde ne-a fost şi masul în noaptea aceea, pe prispa unui rotariu.

A doua zi, de cu noaptea, când găinuşa era spre asfinţit şi luceafărul de ziua aproape să răsară, plecarăm la drum şi hai, hai, hai, până 'n ziua, iacă-ta-ne la Târgul-Frumos, unde-am înjunghiat câţiva harbuji într'ales, de ne-am potolit deocamdată şi foamea şi setea. Apoi, după ce s'au hodinit caii; tot înainte, mai mult pe jos, decât în căruţă — căci zmeii lui moş Luca se muiaseră de tot — şi aşa, pela apusul soarelui, am întrat în laşi. Prin oraş, am trecut numai în pasul cailor, horbâcâind prin rătăcăniile depe ulitele laşilor săltând din hop în hop şi, în sfârşit, noaptea târziu am ajuns în cierul *Socolei*, poposind cu căruţa sub un plop mare. Aici am găsit o mulţime de dascălime, cari se adunaseră depe la şcolile de caticheţi, din toate judeţele Moldovei: unii mai tineri; iar cei mai mulţi, cu nişte târsoage de barbe cât badanalele de mari, şedeau jos, pe iarbă, împreună cu părinţii lor, şi preuţi şi mireni; stând la cislă şi mărturisindu-şi unii altora păcatele [1]:.... Aici am hodinit noaptea.

Inscrierea în seminariu. A doua zi, după sosire, se înscrie în seminariu, tot cu numele de *Ion Creangă*, după nunumele de familie al bunicului său după mamă, David Creangă, din Pipirig. Nu ştim cum se face, că termină cursul inferior de seminar, numai în trei ani (1855-58). Se vede că dăduse examen şi avându-se în vedere cunostinţele pe care le dobândise până atunci şi vârsta, reuşise a fi trecut în clasa a II-a.

Seminarul central dela Socola. Pe acea vreme (1855), seminarul „central" dela *Socola* era în floare. Avea profesori aleşi, din Ardeal şi din ţară, pentru toate materiile. In special, pentru ştiinţele teologice, este suficient a aminti că, încă din toamna anului 1851, venise dela Kiev, *Melchisedec* Ştefănescu, cu titlul de „magistru în teologie"— cea mai înaltă distincţiune

1. Aici se termină *Amintirile* lui Creangă, de cari ne-am folosit în bună parte. Ne-am mai folosit de *biografia* scrisă de *Gr. I. Alexandrescu.* Biblioteca pentru toţi. No. 28, precum şi de lucrarea ştiinţifică a lui *Jean Boutière:* La vie et oeuvre de *Ion Creangă* (1837—1889).

www.digibuc.ro

pe care o acorda acea academie spirituală. Cum sosise, încă din Noemvrie acel an, fusese decretat *inspector* şi *profesor* de ermineutică, eclesiastică, scripturistică şi omiletică, făcând cursuri admirabile. Alături de el, erau *Ioan Mandinescu*; arhim. *Isaia Giuşcă*, egumenul mânăstirii Socola şi aspru păzitor al disciplinei bisericeşti; *Andrei Teodorescu* şi alţii; iar în fruntea lor, se găsea arhiereul *Filaret Scriban*, distins cărturar şi cel întâi teolog român, care a făcut o adevărată epocă, ca rector şi profesor al acestei vestite instituţiuni de cultură.

Regimul de internat, într'o şcoală aşa de bine organizată, a fost peste putinţă, ca să nu influenţeze asupra firii zburdalnice a lui I. Creangă. Pe lângă seriozitatea şcolii, mai era şi creşterea vârstei, aşa că, în tot cursul seminarului, Creangă a fost un şcolar silitor, bine apreciat şi cu minte; „afară numai dacă nu-l scoteai cât de puţin din apele lui, sau dacă nu-l pălea vre-o sfântă de lene, de zăcea lat câte două trei zile".

In timpul vacanţelor mici, dela Crăciun şi „sf. Paşti", şi mai ales, în vacanţa mare de vară, se ducea acasă, în Humuleştii lui, de petrecea cu părinţii şi prietenii, însă acum era mai liniştit şi aşezat; aşa precum se cuvenea să fie, unui seminarist. Dar vorba lui: „Asta ţinea de joi până mai deapoi". După ce se mai învechea prin sat, o lua cu flăcăii pela hori şi peste dealuri; iar de se întâmpla să se afume puţintel, să te ţii; punea şi o leacă de lăutari după dânsul, de cântau de inimă albastră; dar tot cu pază şi bunacuviinţă, căci vorba cea temeinică a fratelui Constantin Bâlbâilă şi protopsaltul Pleaşcă:

„Cu trenchea flenchea, trei lei perechea. Nu se trăeşte'n lume, măi băete"[1].

Viaţa lui de seminar, n'a scris-o.

Şi ce interesantă ar fi fost o icoană a şcolii bisericeşti dela *Socola*, din vremea sa. De-i zicea cineva să scrie şi această parte a vieţii lui, el răspundea, zâmbind:

— Dar bine, mult am să năucesc lumea, cu ţărăniile mele? Mai târziu, se plângea unui prieten: „Regret că n'am învăţat şi eu ceva; văd că pricep şi eu tot aşa, cum pricep şi-alţii. Ce-am învăţat? Patru clase de seminar! Şi ce învăţătură!... Un fel de bezmeticeală. Nu pricepeam nimic, dar absolut nimic. Intr'o vreme, înţelegeam ceva la istoria sfântă, dar pe urmă, nu mai înţelegeam nici acolo. Se spunea de nişte judecători, prooroci, de Navuhodonosor, dar mie din toate, îmi

1. Din *Insemnările* lui Creangă. Vezi Gr. I. Alexandrescu: Biografia lui Creangă. op. cit. p. 16-17.

www.digibuc.ro

plăcea, *David* şi *Goliat.* Tare-mi părea rău, că n'am putut să-l văd şi eu pe *David!*... La celelalte obiecte, mă chinuiam şi eu să 'nvăţ, pe de-a rostul şi parcă prindeam ceva, dar când era să mă asculte profesorul — benchi!... uitam totul. La fiecare profesor mâncam altă bătae. Mai cu seamă era un călugăr slab, cu-o barbă rară şi spanchiu de-un ochiu, profesor de cântări bisericeşti, care, când îşi împlânta ghiarele în chica mea, îmi părea că m'au prins vântoasele; mă'n vârtea 'ntr'o parte, apoi în partea cealaltă şi când mă lăsă din mână, ajungeam cu capul de sobă, de părete, de tablă şi de ce se nimerea"[1].

In sfârşit, când mai bine când mai rău, timpul a trecut şi Creangă a terminat, cu bine, cursul inferior al seminarului şi aşa, s'a retras la Humuleşti, în vara anului 1858.

Atestatul. La 10 Septemvrie, 1858, cliricul Ion Creangă, înaintează o *lăcrămătoare suplică*, către onor. comitet al seminarului Central din Iaşi, prin care arată că, nu mai poate urma şi cursul al doilea (superior) al seminarului, din pricină că tatăl său murise, la 30 Iunie; mama sa era bolnavă de 4 ani şi acum văduvă cu 7 copiii, toţi mai mici ca el. Ba a mai rămas, dela tată-său, o însemnată datorie de 1600 lei şi cum tatăl său, nu murise în locul naşterii lui, nici la bir nu este scutit[2]. Cere a i se slobozi cuvenitul atestat, pentru cursul seminarului, pe care îl terminase.

La 12 Decemvrie, acelaş an, i se liberează atestatul (No. 246) din care se vede că Creangă, în seminariu, fusese un elev silitor şi cuminte[3]. Avea drept să se preoţească.

h. *Creangă* **autodidact.** Nu ştiu ce planuri avea Creangă dar, pela începutul anului 1859, îşi cumpără un *abecedar* şi o *gramatică franceză*, începând a învăţa singur franţuzeşte. Mai târziu, când angajase pentru fiul său Constantin, o nemţoaică bătrână, puţintică la trup şi cam cocoşată, Mme *Braun*, —recomandată de T. Maiorescu, cu care era ceva rudă prin alianţă, ca să-l înveţe nemţeşte — la lecţiile acestei nemţoaice asista şi Creangă, silindu-sa a prinde câte ceva şi din nemţeşte. Din cărţila găsite în urmă, în *blblioteca* lui, se vede că avea mare tragere de inimă, de a-şi îmbogăţi cunoştinţele.

---

1. Th. D. Speranţla: Amintiri despre Ion Creangă. Iaşi. 1927. p. 9.

2. Tatăl său, murise într'adevăr, la 28 ori 30 Iunie, 1858 şi fusese înmormântat în cimitirul bisericii satului *Prigoreni*, aproape de Târgul-Frumos. Prin ce împrejurări a fost înmormântat acolo, nu se ştie.

3. Gh. Teodorescu-Chirileanu: *Şezătoarea* XI, vol. VIII, No. 10 şi 11 din 1903—4, reproduce *atestul*, din care se constată că cliricul Ion Creangă obţinuse, în ultimul an, la unele studii calificativul *bine* şi la altele *eminent*. De aci se constată că a fost un elev silitor; ira la conduită avea, *foarte bine*.

www.digibuc.ro

Cărţile lui legate şi păstrate cu îngrijire, au multe însemnări pe ele şi se cunosc că fuseseră întrebuinţate des. S'au găsit în lada lui, cărţi bisericeşti, — cea mai veche *Psaltire*, tipărită cu cheltuiala mitropolitului *Dositei*, 1796 —apoi cărţi didactice, de teologie, gramatică, aritmetica, geografie şi de literatură, din care se vede că Creangă se ţinuse la curent şi pe vremea lui era un cleric luminat [1].

3. **Căsătoria.** In primăvara anului 1859, Creangă vine pela laşi, ca să-şi mai vadă pe unii colegi şi prieteni, cu cari stătuse în corespondenţa. Era în toiul însuratului. Cercase el, în colo şi 'ncoace, dar, cum se vede, nu-şi găsise soarta.

La laşi, se'ntâlneşte, la un colţ de stradă, cu părintele Ivanciu, o veche cunoştinţă a sa.

— Sărut mâna, părinte!

— Dar ce cauţi pe aici Creangă?

— Am venit şi eu, să-mi mai văd prietenii.

— Măi baete, nu-i păcat de tinereţile tale, să umbli aşa teleleu?... Mai bine te-ai însura şi ai intra şi tu în rândul lumii.

— Bucuros parinte — răspunde Creangă — dar n'am parale.

Părintele Ivanciu, om cu dare de mână, scoate din pungă un pitac de 10 parale, şi-l pune, cu galantonie, în palma lui Creangă. Na măi, numai să te văd şi pe tine procopsit.

Creangă se uită la pitac şi la popa Ivanciu, apoi stupi pitacul, îl puse în pungă şi zise:

— Noroc să dea Dumnezeu, părinte! De-acu mă'nsor.

— Te 'nsori? Hai atunci cu mine împeţit, zise părintele, apucând pe Creangă de mână, vesel că are să facă o faptă bună. Şi fără multă vorbă, pleacă amândoi pe uliţile laşilor şi, după ce mai întâi cinstesc în colţ, la Greci, câte o garafă — două de vin, pun la cale, să se ducă la preotul iconom Ioan Grigoriu, dela biserica 40 de sinţi, care avea o fată tânără şi curăţică de tot. S'au dus, chiar în seara aceea.

Şi vorba ceea; „văzut şi plăcut".

Se încep formalităţile de căsătorie şi scurtă vreme, Creangă logodeşte şi se pregăteşte de nuntă.

La 23 August (1859) petrecere mare, cu lăutari şi masă bogată preoţească, în casa părintelui dela biserica 40 de sfinţi. Ce se întâmplase? Ion Creangă, holtei cliric din seminariu, ficioru răposatului Ştefan Creangă (sic), de ani 23, cu locu-

---

1. Vezi: Nicolae Ţimiraş: Ioan Creangă... 1933. p. 89 şi urm. — Cf. Lucian Predescu. op. cit. p. 40—44. — Menţionăm că între cărţile lui găsim şi o „*De obşte geografie*... a lui *Amfilohie* Hotiniul, 1795, dăruită de M. Eminescu. Vezi: Arhiereul Dr. *Veniamin Pocitan Bârlădeaun: Vechea episcopie a Hotinului.* Bucureşti. 1933. p. 56 şi urm.

www.digibuc.ro

inţa în Eşi (?), se căsătoria cu Ele(a)na, fată mare, fiica lui Ioan Grigoriu iconomu, în vârstă numai de 15 ani, tot din oraşul Eşii, întâia cununie. Nuni erau: Ştefan Botez şi soţia sa Zoiţa [1]. Şi a fost nuntă mare şi frumoasă; iar tânărul Creangă s'a aşezat la biserica 40 de sfinţi, trăind la un loc cu socrul său, care, se pare că rămăsese văduv, căci în act, nu se vede trecută şi preuteasa sa. Cei cari au cunoscut pe soţia lui Creangă mărturisesc că Ileana era o „fată tânără, gingaşă, frumoasă şi cu un caracter din cele mai dulci; cu glasu-i blând, ea căuta totdeauna să înlăture furtunile din casă". Fiică de preot gospodar, crescută la oraş, cu frumoase deprinderi dobândite, în casă, aromată de evlavie creştină.

Creangă rămasese tot ţăran cu apucături grosolane, se purta mojicos cu dânsa şi aspru. In privinţa sfinţeniei vieţii familiare, poamă bună n'a fost el mai niciodată. Dugleş şi zvăpăiat era el de tânăr, cum singur zice:

Fă-mă Doamne, val de tei
Şi m'aruncă 'ntre femei.

Se vedea de atunci ce o să fie mai târziu. Că era o poghibală de om, cum rar se întâlneşte şi un pui de lele fără pereche. De aceea era greu de crezut, că o să ducă casă cinstita, ca orice gospodar şi om cum se cade. Dar ce să-i faci? Aşa era el!

4. *Hirotonia în diacon.* După căsătorie, Creangă începe a umbla, sa-şi caute un loc. Ar fi putut lesne să se facă preot la vre-un sat, dar soţia şi mai ales socrul său, ţinea să fie pe lângă dânsul. Umblând încoace şi încolo, şi el şi socrul sau, au dat de un boer de seamă, care a stăruit la mitropolie şi a obţinut aprobarea, spre a fi hirotonit deocamdată diacon. Aceasta o spune el mai târziu, zicând: „Am avut noroc de-un om a lui Dumnezeu, un *boer*, care mă cunoştea şi căruia îi era milă de mine, care, m'a ajutat, să scap de şcoala şi m'a făcut diacon. Ca diacon, acum traiam şi eu ca un om, cu casa lui, cu masa lui; dar, pe vremea aceea, ce era un diacon!.. un fel de sluga a preoţilor, un fel de sluga la dârloagă...".

Intr'adevăr, după aproape 4 luni dela căsătorie, şi după

---

1 Semnează actul de cununie: Constantin Agapie sechilar, Ioan Creangă şi Eleana, soţia sa; Ştefan Creangă şi Ioan Grigoriu Iconomu, Ştefan Botez şi Zoiţa, soţia sa. — Vezi actul de căsătorie No. 125 la Jean. Boutière, op cit. la început, p. 13.—Creangă îşi dăduse domiciliul în Iaşi. Nu găsim semnătura mamei lui Creangă, care se vede că lipsea.

www.digibuc.ro

ce fusese aprobat, cere să fie hirotonit, adresând mitropolitului o petiţie, concepută astfel:

„Clericul Ion Creangă, plecată suplică.

Inalt Prea sfinţite stăpâne! După săvârşirea cursului inferior ce am făcut în Seminaria centrală a sfintei Mitropolii, posedând şi formalnicul atestat, potrivit formelor, totodată intrând şi în societate, prin legiuită cununie, cu fiica sfinţi(e)i sale iconomului Ioan Grigoriu, servitoriu la biserica sfinţilor 40 de Mucenici, tot de aicea din Capitalie, pe lângă alătura(ta) aicea formalică mărturie dela biserica s intei Treimi tot de aicea din Capitalie,— plecat viind, rog mila Inalt Prea sf(in)ţi i Voastre, pentru a poronci a me(a) hirotonie în diacon, fiindu-m(i) vârsta 21 ani trecuţi, numărându-mă în ordinul persoanelor bisericeşti liturgisitoare.

Rămâind al Inalt Prea şfinţiei Voastre plecat serv.

(ss) *Clericul Ion Creangă. 1859, Dechemvr. 19.*

Pe această suplică, mitropolitul *Sofronie Miclescu*, pune următoarea rezoluţie: *1859 Dechemvr. 23. — Va mergi în duhovniceasca cercetare şi fiind vrednic darului, să avem ştiinţă.*

(ss) *Sofronie mitropolit.*

Duhovnicul mărturisindu-l, în aceeaşi zi, referează:

Pe clericul Ioan, l-am trecut prin duhovniceasca cercetare şi, precât sufleteşte mi-au arătat la taina mărturisirii, n'am aflat pricini cari opresc, de a se hirotonisi diacon şi încredinţiez.

(ss) *Ierothei protosinghel, duhovnic.*

1859, Dechemv. 23.

Tot în acea zi, mitropolitul orândueşte şi hirotonisirea, scriind arhiereului vicar al său:

Aghie Tripolese,

Poftim pe Fraţia Ta, să hirotoniseşti canoniceşte pe clericul Ioan, diacon şi să avem stiinţă.

(ss) *Sofronie mitropolit.*

1859. Dechemv. 23.

A doua zi de Crăciun, arhiereul *Ghenadie Şendrea*, titular de *Tripoleos*, slujind la Târgul-Frumos, îl hirotoneşte diacon, referând mitropolitului:

Dupre orânduiala Inalt Prea sfinţiei Voastre, pe clericul Ion Creangă, de aici din Iaşi, canoniceşte l-am hirotonit, mai întâiu anagnost, apoi ipodiacon şi diacon difinitiv, în

www.digibuc.ro

biserica sf. Prea cuv. Paraschiva din politia Târgul-Frumos, pentru carele şi încredinţăm.

(ss) *Ghenadie Tripoleos.*

No. 645. 1859, Dechemvrie26. [1].

Numai în trei zile, i s'au făcut toate formele şi a fost hirotonit *diacon*, la biserica unde era socrul său. Aşa de bună stăruinţă a avut.

Unde a slujit creangă?

Creanga slujeşte, ca diacon, 4 ani, la biserica „40 de sfinţi", cu socrul sau. Locuia în nişte căsuţe vechi în ograda bisericii, împreună cu soţia sa Ileana, care după un an, (la 19 Decemvrie, 1860), nascuse un copil: *Constantin*. Preotul Grigoriu îşi avea şi el locuinţa tot acolo, în curtea bisericii. Este adevărat, că epitropia bisericii nu-i putea plăti lui Creangă decât 700 lei anual, în afară de casă; dar cu sprijinul socrului său şi cu ce mai putea câştiga de pe la credincioşi, îşi rostea traiul zilnic.

La *Bărboi*. După 4 ani. Creangă „se alcătuieşte", cu arhimandritul *Chiril*. egumenul acelei mânăstiri, cu contrac în regulă, ca să-i dea, cu începere de la 1 Martie, 1863, câte 48 galbeni cesaro-austriaci pe an, cari i se vor număra în doua câştiuri, adică, 24 la Sf. Gheorghe şi restul la Sf. Dumitru; casă de locuit în curtea bisericii şi un stânjen de lemne de foc, pentru fiecare an, date din vreme. Se adresează apoi mitropoliei, cerând mutarea dela biserica „40 de sfinţi, unde slujise patru ani, pentru motivul că nu-i ajungeau cei 700 lei pe an, ce-i plătea epitropia acestei din urmă biserici „măcar pentru zilnicul nutriment, ca familiaru", mai ales că nici pe aceştia nu-i primea regulat, rămânând în urmă cu plata, pe o lună şi mai bine". Mitropolitul aprobă transferarea şi în Aprilie, 1863, începe a sluji la Bărboi, fiind trecut în statele de plată ale acestei mânăstiri, cu leafă de 1500 lei anual, dar fără alte înlesniri". Se vede că egumenul se răsgândise şi nu-i mai putea da, *casă şi lemne*, cum se obligase. Din această pricină Creangă, renunţă la Bărboi, rămânând tot la „40 de sfinţi"[2].

---

1. Dumitru Furtuna: *Ion Creangă*; *Cuvinte şi mărturii*. Cu prilejul împlinirii a 25 de ani dela moartea sa. Actele se găsesc în arhiva mitropoliei din Iaşi. Condica de hirotonii No. 870 p. 750.

2. Toţi biografii lui Creangă acuză Biserica, că-i plătea un salar de mizerie şi că Creangă a fost persecutat şi sub acest raport. Adevărul adevărat este că, tocmai atunci averile mânăstirilor şi ale bisericilor fuseseră secularizate; iar clerul rămăsese, la mila poporului. Tot clerul suferea, nu uumai Creangâ. Dar nu-i mai puţin adevărat, că Creangă, ca diacon, suferea mai mult ca preoţii, cari tot mai câştigau câte ceva dela diferitele slujbe. Este un lucru surprinzător pentru

www.digibuc.ro

In Iunie, 1864, egumenul dela Bărboi, se înţelege din nou cu Creangă, să-i dea *casă*, dar fără leafă. Creangă care se vede că se săturase, cu traiul dela „40 de sfinţi", primeşte şi aşa, mutându-se la Bărboi, unde probabil că erau oarecari venituri mai bune, căci altfel nu înţelegem, cum ar fi putut trăi, fără leafă. Se vede însă că acea casă, pe care i-o pusese la dispoziţie egumenul, fusese casa în care stătuse un cântăreţ, care părăsise posrul şi rămăsese casa liberă. Pe ziua de 1 Aprilie, 1865, postul de diacon de la Bărboi se disfiinţează şi Creangă urma să se mute. El însă, mai cere o păsuire, care nu i se aprobă, aşa că, cântăreţul, în primăvara anului 1865, de Sf. Gheorghe, dă afară din casă pe Creangă şi se mută el. Creangă se plânge mitropoliei, printr'o suplică, cu data de 26 Aprilie, 1865, în care zice: „Am servit citatei biserici (Bărboi), fără nici un salar, mulţumit cu graţia ce aţi avut de a'mi lăsa *casa* în care şedeam, ca adăpostul familiei mele, până când voiu termina măcar cursul început în şcoala normală Vasiliană. Dar când aproape, Inalt prea sf. Stăpâne, de a'mi dobândi rezultatul dorit, mă văd încălecat de către unul din cântăreţii acestei biserici, care cu o manieră arbitrară, îmi aruncă lucrurile din casă, acum când toată lumea s'a închipuit, unde să şadă, până la sf. Dimitrie". Se roagă, cu lacrimi, ca să-l păsuiască să stea acolo, măcar până la terminarea şcoalei preparanda „Vasile Lupu", adecă până la sfârşitul lunei Iunie (1865), când se încheia anul şcolar.

Mitropolitul nu-i aprobă. Il trece însă la sf. Pantelimon unde era vacant postul de diacon. Aci îl aflăm, cu salar de 600 lei lunar, dela 23 Aprilie—26 Octomvrie 1865, când i se tae postul din buget. Creangă rămâne iarăşi pe din afară.

Se făcea tocmai atunci o împărţire a bisericilor din Iaşi, pe categorii: Unele *de gr. I*, cari aveau personalul complect; iar altele *de gr. II*, mai sărace, cu personalul redus.

Creagă, printr'o petiţiune, cu data de 27 Ianuarie 1866 cere mitropoliei, ca „de oarece biserica numită „Bărboi", este numărată între acele de *gradul întâi*, avându-şi servitorii săi în complect, ca şi mai înainte, — cu respect, cutez a Vă ruga Inalt prea sf. Stăpâne, să binevoiţi a mă recunoasce iarăşi la postu de ierodiacon, a mai sus menţionatei bise-

---

mine, de ce Creangă n'a cerut nici odată, să se facă preot? Ar fi împlinit şi dorinţa scumpă a mamei sale, care ţinea mult să-l vadă preot şi apoi, şi-ar mai fi îmbunătăţit şi starea materială, de care s'a plâns toată viaţa, scriind. „*Dar şi sarac aşa ca în anul acesta, ca în anul trecut şi* ca decând sunt, *niciodată n'am fost*".

www.digibuc.ro

rici, de la care fui remasu în disponibilitate. Iero diacon I. Creangă. 27 Ianuarie 1866 Iassi". Mitropolia nu-l aprobă.

Pe data de 23 Fevruarie 1866, îl recomandă mitropolitului, superiorul mânăstirii *Golia*, pentru biserica sa. Nu primeşte însă, nici un răspuns dela mitropolie. In Aprilie, superiorul, care era arhiereul *Isaia Vicol* Diocllias, mijloceşte din nou, scriind: „1866 Aprilie 28.—Superiorul Bisericei Golia din Iaşi, Preasfinţite! Cu raportul, No. 1, din 23 Februar, am cerut Inalt prea sf. mitropolit, recunoşterea diaconului *Ioan Creangă* în postul de diacon (al) M-rei Golia, în locul diaconului Constantin Idriceanu.

Viu prin acesta, iarăşi a va ruga, preasfinţite, să binevoiţi a regula statornicirea numitului diacon la această biserică. Isaia Diocllias Vicoli".

Mitropolitul aproba, punând pe raportul superiorului rezoluţia: „Prin această carte noi învoim statornicirea diaconului Ion Creangă la biserica pronumită, „Golia", recunoscându-l în această îndatorire, dela 14 Februarie anul curent". Aici rămâne Creangă „statornicit" până la 1868, când părăseşte slujba bisericească. — Rezumăm: Dela 26 Decemvrie 1859—23 Martie 1863*i* la „Patruzeci de sfinţi". Dela 23 Martie 1863 câtva timp la Bărboi. Dela 1863 — Iulie, 1864, iarăşi la „Patruzeci de sfinţi". Dela Iunie 1864 — 23 Aprilie 1865, din nou la Barboi. Dela 23 Aprilie, 1865—26 Octomvrie, 1865 la sf. Pantelimon şi dela 14 Februarie 1866 3 Iulie 1868 la Golia [1].

Cum slujea Cr angă? Creangă slujea frumos. Era înzestrat dela Dumnezeu, cu o voce de bariton, sonoră şi puternică. Serviciul său diaconesc şi-l îndeplinea, cu bună orânduială. Asupra acestui fapt nimeni nu i-a adus vre-o învinuire. Era însă ţinut din scurt, mai ales la *Golia*, de arhim. Ieromin Buţureanu, superiorul mânăstirii, lucru care nu-i tocmai convenea. Avea şi alte metehne şi anume: Intr'o foaie calificativă a slujitorilor dela Bărboi, pe 1863, Creangă e trecut, în vârstă de 25 ani, „cu onestă purtare", dar „aplecat la beţie" [2].

---

1. Vezi actele la Lucian Predescu: Ioan Creangă, viaţa şi opera. vol. I, *viaţa*. Bucureşti, 1932 p. 53—62.

2. Dacă ar fi avut patima beţiei era destul, căci pe beţiv nimeni nu-l mai poate sătura. Vorba chefliului:

Păhăruţu-i cât un pui *Păhăruţu-i cât un ou*
Cum îl pui la gură, nu-i! *Cum îl bei te face bou!*

Dar Creangă n'a fost beţiv. Ii plăcea şi lui să petreacă la un pahar de vin, cum place oricui; dar din aceasta, nu înseamnă că era

www.digibuc.ro

Şi apoi, lucru mai grav: Pentru slujba diaconiei, cu care fusese cinstit „nu a avut dragoste şi tragere de inimă niciodată. Işi îndeplinea slujba, numai de formă, în fond însă era „ateu din suflet; adesea critica formele deşarte (?!) ale Bisericii şi punea la îndoială existenţa divinităţii, din care pricină avea neînţelegeri cu ceilalţi clerici şi cu protopopul. La înmormântări, botezuri şi cununii, nu vroia să ia parte. Când nu era în slujbă, ducea o viaţă de mirean şi potcapul şi rantia, erau o greutate pentru dânsul".

Asta o spune magistratul Gr. I. Alexandrescu, biograful său. Noi însă nu credem. Cum, adică? Dintr'un fiu de ţăran, ca Creangă, crescut de-o mamă evlavioasă şi bisericoasă ca *Smaranda*, de să dusese vestea; cu preoţi în familie, crescut în aroma de tămâie a mânăstirilor din apropiere—centre de evlavie şi cuviosie pentru toată Moldova — să iasă un „ateu din suflet" şi un blasfemator al bunelor rânduieli bisericeşti? Din seminariul dela Socola, condus pe acea vreme de *Melchisedec* şi *Filaret Scriban*, să iasă un ateu? Mintea refuză a crede lucrul acesta. Inţeleg ca, din amărăciunile avute cu diaconatul său, să i se fi slăbit credinţa şi să aibă o aversiune, faţă de anumite persoane bisericeşti. Asta, da. Inţeleg ca, din contactul ce-l avea cu protipendada francmasonilor din Iaşi şi a necredincioşilor, cari răspândeau idei ateiste prin „contimporanul" lui Nădejde, să lunece şi el pe panta necredinţii; înţeleg ca chiar atingerea cu Junimiştii — cari şi ei nu erau lemn de icoană — să fi produs în sufletul său vre-o schimbare. Dar, el, Creangă, să fi fost „ateu din suflet"? Aşa ceva, nu pot crede, nici în ruptul capului. Asta este convingerea şi credinţa mea nestrămutată.

I. Creangă student la facultatea de teologie. In toamna anului 1860, *M. Kogălniceanu,* înfiinţează la Iaşi o *facultate de teologie*, care se deschide, cu o deosebită ceremonie, la 26 Octomvrie. Printre studenţii acestei facultăţi, găsim înscris şi pe diaconul I. Creangă, care se află trecut, numai în anul 1861—62 [1]. De altfel se ştie, că facultatea aceasta, se închide în 1864. Creangă avea dorul de a studia mai departe. Dragostea de a se instrui, stăpânea sufletul lui. Acum îi părea rău că n'a terminat măcar seminariul dela „Socola" complect, dar era prea târziu.

---

stăpânit de patima beţiei. Era chefliu, este adevărat, prefăcea câteodată noaptea 'n zi; înaintea unui pahar cu vin, dar nu-şi întuneca mintea, ci aş putea zice, că şi-o stimula: *In vino veritas.*

1. Gr. I. Alexandrescu, op. cit. p. 18—19.—2. Econ. D. Furtună: Facultatea de teologie din Iaşi şi reînfiinţarea ei, care se impune la Iaşi şi nu la Chişinău. Dorohoi. 1926.—p. 5 şi următoarele.

www.digibuc.ro

6. *I. Creangă elev la „preparandia" pentru institutori.* Intre anii 1863—1887, institutul numit mai în urmă şcoala normală „Vasile Lupu" dela „Trei-Ierarhi" din Iaşi, a avut norocul ca să aibă profesor de pedagogie pe *Titu Maiorescu*, sosit atunci cu studii serioase din Germania. Era şi director, stând în nişte case vechi, ce se aflau în curtea bisericii.

Aici se deschisese un curs de *preparandă*, pentru recrutarea de *institutori*, încă din 1862. Cursul era de un an şi se primeau absolvenţi cu patru clase primare; iar în 1865—66, s'au primit şi cu trei clase, fiindcă şcoala primară se redusese atunci numai la trei clase.

Cursul anului 1863—64 urma să se deschidă la 1 Octomvrie. Nu s'a putut însă deschide, din lipsă de şcolari. Se înscriseră numai trei. Nu se ştia încă de rostul acestei şcoli. Faţă cu această situaţiune, ministerul instrucţiunii, hotărăşte a se alege din fiecare judeţ, „elevul cel mai bun" şi a se primi în internat. Se selecţionează, cu chipul, acesta, 18 şcolari. In timpul selecţionării, Maiorescu se repede la Berlin, pentru a studia acolo. „organizarea şcolilor normale", din Prusia. Pleacă la 24 Octomvrie şi se întoarce, ceva mai înainte de sărbătorile Crăciunului.

Şcoala, sub conducerea sa, începe regulat la 8 Ianuarie 1864. Lecţiunile de pedagogie se ţineau înadins în orele libere de clasă, pentru a putea urma şi dintre institutorii din Iaşi, *cari vor voi*. Erau cursuri *practice* de predare, la clasa I şi II-a, primară. Ele se ţineau nu numai la „Trei-Ierarhi", ci şi la celelalte şcoli primare din Iaşi, de către ucenicii magistrului, pe care-i trimitea să pună în practică, ceia ce le arătase el, la şcoala dela „Trei-Ierarhi".

Intre cei 18 elevi interni, erau şi doi externi: Pr. G. *Ienăchescu* şi diaconul *Ion Creangă*, cari fuseseră colegi de clasă la seminarul dela „Socola" şi acum se întâlneau din nou, tot pe băncile şcolii. Creangă era de 27 ani.

Om în puterea vârstei şi cu mare dragoste de învăţătură. El studiază, cu multă stăruinţă şi tragere de inimă, aşa că la sfârşitul anului şcolar, obţine premiul I.

I. Creangă institutor, cu titlul „provizoriu". In decursul anului al doilea, Creangă a fost numit, prin decretul din 5 Noemvrie 1964, în urma stăruinţei lui Titu Maiorescu, *institutor* la secţia a II-a a clasei I, dela şcoala primară „Trei-Ierarhi", unde predase el, încă dela 7 Mai, acelaşi an,— în locul lui *I. Beiu*, transferat la Bucureşti. Până acum predase, ca *practicant*, dela 5 Noemvrie 1864. Este numit institutor cu titlul „provizor" cu ordinul ministerial No. 52.231. Avea leafă de 166,66 bani. Cu începutul noului an şcolar 1864—65, este transferat la clasa I, dela aceiaşi şcoală.

www.digibuc.ro

Tot odată continuă studiile la *preparandă*, trecând examenul general de sfârşitul cursului, la 10 lunie 1865, obţinând menţiunea „eminenţia" la toate obiectele: religie, pedagogie, gramatică românească, aritmetică, cosmografie, fizică, caligrafie, muzică vocală şi la „aptitudinea pedagogică". In urma acestui examen, prin decizia misterială, din 17 Mai 1865, i se eliberează, la 15 lunie, 1865, diploma de absolvire, sub No 15 a şcoalei normale „Vasile lupu" în baza careia a fost întărit institutor cu titlul „provizor".

Creangă se deşteaptă. Cursurile ţinute la preparandă, de către profesori aleşi: Preotul *C. Cornescu* catihet, *Teodor Burada* care preda muzica vocală, *D. Stoian* caligrafia, şi mai ales *conferinţele pline de avânt şi lecţiile practice* de pedagogie făcute de *Titu Maiorescu*, au deşteptat mintea lui Creangă şi l-au scos la lumină. Până aci era un mârlan mocnit, sau cum îi zice Speranţia, un cotoloiu — cum sunt căţeii cei de câini mari, când de-abia au făcut ochi: blânzi şi proşti de dau în gropi — sau cum zice francezul un *ourson*, de-o naivitate neîntrecută. Era stângaci şl tăcut ca omul neintrodus în lume şi smerit, ca omul simplu şi sărac.

Iată cum povesteşte el acest fapt: „Incep s'aud, prin Târg, că d. Maiorescu a deschis *preparandă* la „Trei-Sfetitele"; face lecţii de *pedagogie*, vorbeşte frumos şi se duce de ascultă mulţime de lume, boeri şi cucoane şi cine vrea. Ian să mă duc şi eu. Mă duc. Adevărat. Era mulţime de lume, toată boerimea. D. Maiorescu vorbia. Vorbia frumos, foarte desluşit, eu însă nu prea înţelegeam. Dar, văzând că vine lume multă, nu m'am lăsat nici eu, m'am dus înainte. Dela o vreme am început a înţelege şi am urmat aşa până vara, la vacanţa cea mare. Pe urmă, toamna m'am dus iară. Incepuse şi d. Maiorescu să mă cunoască şi eu, născut în zodia porcului, am început să îndrăsnesc să-i vorbesc şi eu, până ce 'ntr'o zi, l'am întrebat, dacă nu m'aş putea face şi eu institutor. Mi-a răspuns: Cred că da; făgăduindu mi că va vorbi d-lui, şi într'o zi, când mă vede la lecţii la Trei-Sfintele, îmi dă o hârtie. Era decretul de institutor.

M'am dus să-i mulţumesc, dar de ruşine, n'am putut spune nici o vorbă, ci i-am luat mâna să i-o sărut. El mi-a apucat mâna, mi-a strâns-o şi mi-a zis: „Las, du-te şi fă şcoală cu copiii, dar vezi, să-i faci să te iubească: „sa fii drept cu dânşi". Şi aşa s'a făcut Creangă institutor [1].

Conferinţele lui Maiorescu, îl schimbă. A început să mai gândească şi el, a început să judece şi el lumea

1. Th. D. Speranţia: Amintiri despre Ion Creangă. op. cit. p. 10.

www.digibuc.ro

şi oamenii; a început să între în vorbă, să discute chiar cu oameni, a început sa-şi formeze şi el o *personalitate*, a început să capete încredere, a început a dori să vază, a început a dori să ştie, a început a dori să se arate, să intre printre oameni, prin societaţi. Aşa a ieşit Creangă la iveală, în lumea laşilor, şi dacă n'ar fi fost Maiorescu, cu siguranţă că ramânea perdut în lumea celor mulţi, rămânea ascuns ca talantul cel îngropat în pamânt, din Evanghelie, fără şansa de a ieşi la iveala vreodată şi fără putinţa de a fi pus în valoare.

Creangă, institutor şi educator.

In clasă, Creangă era blând şi se purta familiar cu şcolarii. Preda după regulile pedagogice, părinteşte, apropiindu-se de sufletul şcolarilor.

— Măi ţâcă mă, ieşi la tabla. la fă tu pe bărdăhănosu (B); dar pe crăcănatu (M); pe ghebosu (G); covrigu (O). Şi aşa mai departe, găsând câte o poreclă, pentru fiecare literă a alfabetului. Elevii pricepeau uşor şi învăţau [1].

Creangă era iubit de şcolari, fiindcă era şăgalnic cu ei şi bun la inimă. Câteodată îi recompensa. Aşa de exemplu când un copil da un raspuns exact, la o întrebare

---

1. La o lecţie de gramatică, despre *pronume*, în clasa a II-a; după ce le explică că pronumele are trei feţe sau persoane, vrând să se încredinţeze, dacă clasa l-a priceput, întreabă pe unul dintre şcolari:

— Dimitriule, ce face mămuţa ta?

— Mama, coase cămeşi, pentru mine, domnule.

— Amu, spune-mi, Dimitriule: Care e persoana l-a când ai spus zicerea asta?

Eu, domnule!

— Pentru ce?

— Pentrucă eu am vorbit.

— Care-i persoana a II-a?

— Mata, domnule.

— Pentru ce?

— Pentrucă eu cu mata am vorbit.

— Şi care-i persoana a III-a?

— Mama, domnule.

— Pentru ce?

— Pentrucă despre dânsa am vorbit amândoi.

— Bine, Dimitriule. Văd că parcă ai priceput, despre ce am vorbit. Ia întreabă-mă amu, şi tu pe mine, să mă încredinţez şi mai bine, priceput am fost? Intreabă-mă, aşa cum te-am întrebat eu. Băietul, stătu puţin pe gânduri — aşa-i învăţase Creangă; *Intâi să se gândească şi pe urmă să vorbească* — şi apoi puse lui Creangă următoarea întrebare:

— Domnule, ce face amu, cucoana matale? La auzul acestor cuvinte, ochii lui Creangă se *umplură de lacrimi*, — apoi, cu glasul înecat în plâns, spuse băiatului: Hei! măi ţâcă! Cucoana mea o fi acum, *„un pumn de ţărână"*. — *Nicolae Ţtmiraş*: Ioan Creangă... Editura Bucovina. 1933. Bucureşti p. 144.

www.digibuc.ro

mai grea, el îl îmbrăţişa şi îi dădea şi câte o monedă, să-şi cumpere bomboane. Dacă vedea copiii obosiţi sau distraţi, le povestea câte o *istorioară* interesantă, care-i atrăgea şi-i stimula. In timpul zilelor frumoase de primăvară şi vară — Joia după prânz, îi scotea la câmp, unde după ce se juca un timp, îi aduna şi stând pe iarbă, le spunea şotii — care-i făcea să rîză. Chiar normaliştii, cari făceau stagiul pedagogic în clasa lui; se ataşau de el, rugându-l a le face critica şi adesea uitau ora mesii, întovărăşindu-l până la bojdeuca lui; iar el le spunea glume, râzând şi distrându-se cu ei, ca cu copiii lui. Avea metodă şi misiunea şi-o lua în serios. Cetire, calcul mintal şi scrisoare frumoasă (caligrafie), ca în clasa lui Creangă, nu era nicăeri în Iaşi. Aşa spun unii din foştii lui elevi. Expunerea îi era foarte clară, presărată de anecdote şi nu trecea la altă lecţie, până nu se pricepeau de toţi, lecţiile anterioare [1]. Era linişte în clasă, de se auzia musca. Aşa de atenţi erau copiii, în cât îi urmăreau şi mişcările buzelor. Le da exemple, din cari scotea *regule*. Prinsese bine, secretul pedagogiei, şi-l aplica, cu meşteşug [2].

---

1. *M. Lupescu*, fost elev al lui Creaugă, în: Amintiri despre I. Creangă, din „Almanahul Invăţătorilor" pe 1902. p. 85.

2. „Am vizitat odată pe Creangă, la şcoală—scrie un fost dascăl şi inspector şcolar. Când am fost la el, era iarnă, era frig.

L'am găsit în cancelarie şi am mers cu el în clasă. Era la clasa II-a.

Copiii se ridică în picioare şi fac rugăciunea.

— Şedeţi copii, zice el, punându-şi căciula pe cap, o căciulă mare, pe cât mi-aduc aminte, brumărie.

— Pune şi d-ta pălăria pe cap, că e frig, îmi zice mie; apoi se adresează către copii:

— Care vi-i frig, puneţi şi voi căciulile pe cap.

Copiii, se uită unul la altul şi cam zâmbesc; se părea că erau obicinuiţi cu această invitaţie.

Creangă deschide sertarul dela masă — avea masă, nu catedră — scoate mai multe hârtii, un fel de condică mare cartonată şi un clopoţel.

Deschide condica şi strigă catalogul; apoi, începe lecţia de *religie*.

— Te rog să nu râzi de mine, îmi zice el. Eu fac lecţia cum mă pricep, că n'am avut de unde să învăţ. Am mai vorbit şi eu cu ceilalţi dascăli, cu Darzeu, dela Trei-Sfetitele, care e cel mai cărturar dintre noi; am vorbit cu Săvescu, cu Stăuceanu, dar tot cu atâta m'am ales. Săvescu vorbeşte ceasuri întregi şi-ţi explică, dar nu ştiu ce să zic, se vede că aşa sunt eu prost, că nu mă aleg cu nimica, din toată explicarea lui. Darzeu o tae mai repede, el zice: vezi şi tu, încearcă într'un fel şi în altfel, până ce vezi, că au înţeles copiii.

Eu însă când fac o lecţie, mă gândesc la mine, când eram şcolar; mă gândesc la mine, pe unde nu înţelegeam şi caut să lămuresc copiilor aşa ca să înţeleagă; mai ales, eu dovedesc cu întrebările, îi întreb mereu.

Şi nu făcea lecţii rele.

www.digibuc.ro

Excursii, jocuri. Creangă căuta să procure şcolarilor săi bucurii şi să le împărtăşească învăţătura de carte, fără multă osteneală. Avea darul de a se pogorî, în lumea şcolarilor şi a lua parte la jocurile şi bucuriile lor.

Exemplu: într'una din zile, le zice Creangă:

— Băeţi, iacă Joi, dacă o fi zi frumoasă, om eşi la câmp cu toţii. Câtă bucurie pe feţele tuturor. Aşteptau ziua

---

— Ascultaţi, copii, zice el, adresându-se la toată clasa:

Ce-am făcut noi data trecută la religie? Copiii se uită la el şi tac.

— Vasiliu Petre, spune tu.

Un şcolar se ridică.

— Data trecută la religie am făcut despre Moisi, care însemnează „scos din apă".

— Şezi. Să-mi spuneţi acum, cine era Moisi?

Şcolarii îl privesc şi tac.

— Ionescu Vasile, zice Creangă.

Un copil se ridică şi începe să spună.

Pe când însă Ionescu Vasile vorbeşte despre Moisi, un glas din fundul băncilor se aude:

— Domnule, uite Tărtăcuţă Alexandru, pune căciula pe cap.

— Tărtăcuţă?! întrebă Creangă.

— Da, Tărtăcuţă, răspund mai mulţi copii.

— Dar ce, Tărtăcuţă, ţi-i frig?

— Nu, d-le.

— Apoi, vezi că spun, că pui căciula pe cap...

— N'o pun.

— O pune D-le, strigă mai mulţi copii.

— Ei, dac'o pui, pune-o, zice Creangă. Pune-o, că poate ţi-i frig.

Copilul stă în picioare, se uită'n jos şi nu face nici o mişcare.

— Domnule, nu vrea s'o pună!

— Puneţi-i-o voi.

La vorba asta, vreo cinci-şase băeţi de prin prejur, se ridică repede, iau căciula şi s'apucă să o îndese în capul lui Tărtăcuţă.

— D-le, Tărtăcuţă plânge.

— Păi dacă plânge, ce să-i faci? Eu nu i-am făcut nici un rău. I-am făcut ce-a vrut să-şi facă el singur. Eu l'am ajutat. Nu-i aşa?

— Aşa, domnule! aşa!

— Ei, destul; trecem la lecţia noastră.

— D-le! Iţic sin Leibu, zice că vrea să vă întrebe ceva.

— Ei, ce vrei, Iţic Leibu?

— Domnule, cum chemă pe mama lui Moisi?

— Pe mama lui Moisi?

— Da.

— Dar tu ştii pe când a trăit Moisi?

— Da, a trăit de mult.

— Cât de demult?

— Domnule... de vreo sută de ani.

— Ce sută, mai mult!

— Domnule, de-un milion de ani.

— Un milion nu, dar vre-o şapte mii...

— Şapte mii! repetă câţiva şcolari.

www.digibuc.ro

de Joi cu nerăbdare. E zi frumoasă. Să plecăm. „Şi după ce creangă mai face repede obicinuita revizie a batistelor, încetişor şi fără sgomot — *să nu cumva să audă cei din celelalte clase şi să vie după noi* — ieşim din clasă şi apoi din ograda şcoalei. Cât de mândri eram noi, când vedeam lumea uitându-se pe stradă după noi.

— De-acum vă puteţi juca pe-aici — ne zice Creangă, arătând câmpul Copoului, cu băţul lui cel gros. Şi îndată începu jocul mingii.

Creangă priveşte câtva timp. Se apropie apoi de băeţi, ia dela unul băţul de bătae şi dând mingii o zdravăna lovitură, aceasta sboară departe... dar cade în mâinile unia din băeţi.

— Ii *un cuc*, îi un cuc! strigară o mulţime de voci copilăreşti. Apoi deacum ne-au scos din bătaie — zice serios dom' Creangă — dându-se la o parte. Era..., obosit. Se aşează pe iarbă, îşi scoase pălăria lui cea mare şi-şi şterge sudoarea cu basmaua cea roşie.

Incă şi azi... parcă văd grămada şcolarilor, care se jucau pe verdele covor, alergând încoace şi 'ncolo, sburdalnici şi neastâmpăraţi, strigând şi şuerând.... iar colo, la o parte, un om gros şi greoi, care şedea zâmbind, la jocul copiilor: *profesorul nostru Creangă.*"

Unul dintre foştii săi şcolari, scriitorul *Jean Bart*, scrie: „Printre atâţea dascăli severi şi înăcriţi, îmi apare figura blândă şi jovială a lui I. Creangă, pe care toţi băeţii îl iubeau. Omul acesta, înalt şi burtos, veşnic cu surâsul pe buze, radia pretutindeni, pe stradă ca şi în casă, în vorbă, ca şi în scris, aceiaşi lumină, bunătate şi veselie".

Intr'o zi de iarnă, mai mulţi şcolari de-ai lui Creangă, se dau cu săniuţa pe uliţa Ţicăului; însă, mici cum erau, nu prea ştiau cum s'o cârmească pela cotituri, şi căzeau în zăpadă. J. Bart istoriseşte, că auzindu-i bunul lor dascăl, a eşit zâmbitor din bojdeucă şi „oprind sania din coadă, după ce şi-a îndesat bine pe cap căciula albă de oaie, a încălecat cât era de mare, pe săniuţă şi-a pornit la vale,

---

— Ei, ai auzit, Iţic Leibu?
— Da.
— Şi vrei să-ţi spun, cum chema pe mama lui Moisi?
— Da.
— Dar tu ştii cum o chema pe mama mea?
— Nu.
— Apoi mama mea a trăit până mai deună-zi. Dacă n'o ştii cum o chiamă pe ea, de unde vrei să ştiu eu, cum o chema pe mama lui Moisi, de acum şapte mii de ani?

Aşa l'am văzut pe Creangă în şcoală. *Th. D. Speranţia*: Amintiri despre Ion Creangă. op. cit. p. 18—20.

www.digibuc.ro

ca să ne înveţe pe noi, mucoşii, cum trebue să cârmim cu piciorul sania, la cotitură". Aşa ştia bunnl dascăl Creangă a intra în inima şcolarilor.

Cele ce am scris până aici, intrau în rostul pedagogiei. Le făceau şi alţi institutori din laşi, ieşiţi din şcoala lui Maiorescu. Creangă însă avea ceva în plus; avea darul de a povesti frumos şi ştia multe *istorioare, anecdote şi poveşti*, pe cari le presăra printre lecţii, la predare.

Era *darul, cu care a fost înzestrat dela Dumnezeu şi care l-a făcut nemuritor.* Copiii înţelegeau aceasta şi erau *fermecaţi* când Creangă le povestea ceva. Pândeau şcolarii momentele de răgaz, ca mare lucru şi numai ce vedeai pe unul din şcolarii lui dintre cei mai buni, care se simţea iubit de Creangă, că se ridică încet, în picioare şi zice: „O *poveste*, dom' Creangă".

— O poveste!.. O poveste!... se aud voci rugătoare din toate părţile.

— Iar cu poveşti!... Trece timpul... — zice Creangă.

— Vă rugăm, dom' Creangă.. o poveste.

— V'am deprins cu poveştile istea, şi n'apuci, una două: dom' Creangă, o poveste şi iar poveste!

Dar Creangă se apropie de catedră, îşi ia scaunul de acolo şi-l pune lângă noi.

O adevărată tăcere mormântală se face în clasă. Nici o mişcare, nicio şoaptă, nu se mai aude. Nemişcaţi şed toţi în bănci, cu gurile căscate şi cu ochii boldiţi asupra lui Creangă, care gândindu-se câtva timp, începe povestea:

— Cică a fost odată o babă... Şi aşa mai departe. Şi, ceea ce admirăm azi cu toţii, auzeam povestindu-se atunci, cu întreg farmecul ce ştia să-l dea Creangă.

Langalău! langalău! langalău!... se aude clopotul şcoalei, care umple în de obşte, cu veselie, inima şcolarului; dar care acum, ne întrerupe, tocmai în mijlocul poveştii. Mai stăm, dom' Creangă... mai stăm...

— Las c'o sfârşesc altădată... că tot mai este mult până la sfârşit — zicea Creangă — văzându-ne trişti.

...Dară Creangă, care n'avea inima îngustă a dascălului ruginit pe catedră, înţelegea neastâmpărul copiilor [1].

Câteodată venea indispus. — Atunci schimba tactica. Era aspru şi nervos, bătea la palmă cu linia, pe acei ce nu-şi făcuseră temele scrise sau nu învăţaseră lecţia. Când se sfârşea ora, ieşea din clasă supărat, fără să zică nici un cuvânt. Aplica măsurile pedagogice ale ţăranului român, „foarte bun, dar în acelaş timp foarte serios". Făcea ca părin-

1. Nicolae Timiraş: Ioan Creangă, op. cit. p. 144—148.

www.digibuc.ro

tele înţelept, care nu cruţă pe copilul leneş şi neascultător. Îşi mai aducea aminte şi punea în practică „biciul“ cel împletit din curele, botezat cu numele de „sf. Nicolae“, a lui moş Fotea, cojocarul din Humuleşti.

Şi trebue să mărturisim, din propria experieuţa, că de mare folos a fost *varga* şi *linia* în şcoală şi pe mulţi şcolari leneşi şi zapăciţi, i-a pus pe brazdă, scoţând dintr'ânşii oameni, folositori familiei lor şi socetăţii în genere.„*Toiagul tău şi varga ta, acestea m-au mângâiat,*“ zice sfânta carte.

8. *Ion Creangă institutor cu titlul „definitiv“.* Indeplinind anii de provizorat, la începutul anului 1868, Creangă printr'o petiţie adresată ministerului, cere a fi întărit institutor cu titlul „definitiv“. Ministerul cu avizul consiliului permanent, se adresează, la 16 Ianuarie 1868, primăriei Iaşi, că să-i dea informaţiuni despre *capacitatea, aptitudinea* şi *moralitatea petiţionarului,* spre a putea lua dispoziţiunile cuvenite. Primăria, la 22 Ianuarie, deleagă pe *N. Măcărescu* şi *Th. Codrescu,* ca să constate şi să refereze asupra celor cerute de minister. La 17 Februar, delegaţii înaintează următorul *proces-verbal:*

Anul, una mie opt sute şasezeci şi opt, luna Fevruarie, în şapte spre zece zile, subscrişii... delegaţi... însărcinaţi cu constatarea capacităţii, aptitudinei şi moralităţei d-lui I. Creangă, institutorul clasei I a şcoalei primare de băeţi „Trei-Ierarhi“, astăzi întrunindu-se, în localul menţionatei şcoale; din actele, precum şi din asistarea la clasă, am constatat, în privinţa d. I. Creangă, următoarele:

1. In privinţa *capacităţii:* D-sa a absolvit, cursul inferior al seminarului dela „Socola“ cu *note bune,* despre care posedă certificatul acelui institut, cu Nr. 246, din 1858.

Asemenea a absolvif cursul normal, din institutul „Vasile Lupu“, despre care posedă certificatul ministerului de culte, Nr. 15, din 1866.

2. In privinţa *aptitudinei*: D-sa a probat aptitudinea sa, ca „institutor“, prin exacte aplicaţiuni ale metodei uzitată actualmente la toate clasele I din ţară, despre care însine am luat cunoştiinţă, asistând la prelegerile sale; precum şi prin rezultatele bune ale examenelor semestriale, despre care stau de probă cataloagele respective.

3. Asupra *moralităţii,* D-sa posedă testimoniu din partea institutorilor, colegilor săi, în care se zice, că în tot timpul de când se află între Domnia-lor, *şi-a împlinit, cu exactitate, datoriile sale de institutor şi a avut o conduită bună,* atât în clasă, cât şi către toţi acei cari au avut ocazia de a-l cunoaşte, fapte despre carə nimenea, până în prezent, n'a dat vre-o desminţire.

www.digibuc.ro

4. D. Creangă este recomandat şi numit de Onor. Ministerul Instricţiunii, ca *institutor provizor*, la clasa I, secţia II-a, a şcoalei primare de băeţi, din „Trei-Erarhi", în *anul 1864, Noembrie 5*, de când şi funcţionează în puterea oficiului ministerului Nr. 53.231 şi astfel a făcut stagiunea de institutor provizor, cerută de legea şcolară, în care timp, dând probe de *capacitate*, *aptitudini* şi *moralitate*, subscrişii opinează că, merilă a fi numit institutor *definitiv*, în postul ce ocupă. *N. Măcărescu. Th. Codrescu.* 29 Februarie 1868".

Acest proces-verbal al delegaţilor, destul de favorabil, a fost înaintat de către primărie, pe lângă adresa No. 1.367, ministerului cultelor şi instrucţiunii publice, în aceiaşi zi chiar, la 29 Februarie, 1868. Se vede că era o grabă şi o stăruinţă. de accelerarea lucrărilor. Ministerul însă nu aprobă. Care trebue să fi fost pricina? Nu este greu de a ghici. Lumea din Iaşi cunoştea că Creangă era aplecat spre chefuri.

Tocmai atunci fusese anchetat pentrucă trăsese cu puşca în crucea depe turla bisericii „Golia", ca să alunge ciorile.

Şi când vine protoiereul, să facă anchetă, el, în loc să ceară ertare, răspunde zâmbind:

— *D'apoi eu nu-s jidan, cinstite părinte, să mă tem de puşcă!*

Cazul se publicase şi în „Curierul de Iaşi" făcându-se mare sgomot, socotit fiind faptul, ca un scandal bisericesc. Mai fusese certat de mitropolit şi pentrucă se dusese la teatru, în câteva rânduri — spectacol oprit clericilor, mai ales pe acele vremi.

Pe lângă acestea, încă din anul 1867, îl părăsise soţia, care faptă îi zdruncinase moralitatea vieţii casnice.

Aceste fapte şi altele, ajunseseră la cunoştinţa ministerului, fiind informat ministrul de subalternii lui, din care pricină, respinge cererea de definitivat, punând actele la dosar; pur şi simplu.

La 8 Ianuarie, 1875, Creangă cere din nou *definitivatul* şi i se dă [1]. Era ministru acum *Titu Maiorescu*, fostul profesor şi protectorul lui Creangă.

9. *Ion Creangă părăsit de soţie.* Nu multă vreme a vieţuit Creangă în bună înţelegere cu soţia sa. Era o nepotrivire între dânşii, în privinţa rostului vieţii familiare, din care pricină se iscau dese certuri în casa lor. Aceasta o spune singur: „Patru ani, la biserica „Patru-zeci de sfinţi", trăind

---

I. Antonovici. I. Creangă cere să fie numit iustitutor definitiv în rev. „I. Creangă" IV. 1911 No. 2, p. 41. — Cf. Lucian Predescu op. cit. p. 68—73, unde se dau şi actele respective.

www.digibuc.ro

într'o casă, în care mă răzbea ploaia şi mă orbea fumul şi *femeia!* Din ce pricină îl răzbea ploaia şi-l orbea fumul, înţelegem uşor, fiindcă cunoşteam că în chiliile bisericeşti, adesea ori sunt sobe vechi, cu coşurile necurăţate de ani de zile ; iar acoperişul găurit, de plouă 'n ele. Dar femeia, cum îl orbea? Credem că-l tot cicălea, din pricina apucăturilor lui, fără rost de gospodărie şi viaţă curată familiară. Prietenii... din care pricină certurile şi scandalele se ţineau lanţ. In cele din urmă, văzând că nu mai poate suporta viaţa casnică pe care o ducea, Ileana părăseşte, în 1867, domiciliul conjugal, lăsând pe Creangă singur, cu unicul lor copil, *Constantin*, în vârsta de 6 anişori. Dureros lucru, dar se vede că se umpluse paharul suferinţelor şi-şi perduse răbdarea, căci cine fuge de bine? Vorba românului: Şi câinele fuge dela stăpânul lui. Dar, nu de colac, Ci de ciomag [1].

Cu plecarea soţiei, s'a zdruncinat moralitatea vieţii lui Creangă şi curăţenia vieţii familiare din casa lui, a dispărut. De aci înainte o duce mai greu. Multă vreme a trăit singur, cum a putut, fără a cere divorţ. Tot nădăjduia că se vor putea împăca. S'au făcut multe încercări de către rude şi cunoscuţi, dar în zadar! Cu nici un preţ Ileana n'a voit să mai rămână în casa lui Creangă, dar nici nu l-a defăimat. A păstrat secretul despărţirii, în sufletul ei, înăbuşindu-şi durerea în vâltoarea răbdării, ca bună creştină şi fiică de preot.

Dar şi Creangă a suferit şi a răbdat. Ar fi vrut uneori să ceară despărţenia legală, dar se oprea din cale. Pe acea vreme mai ales, era un lucru tare ruşinos, ca o faţă bisericească să ceară divorţ, de soţia sa Şi apoi vedea singur, că nu avea motive, fiindcă, dacă judeca serios, se găsea pe el vinovat.

Divorţul. Târziu de tot, când Creangă lepădase insigniile diaconeşti, rămânând simplu mirean, la 25 Fevruarie, 1873, introduce următoarea cerere de divorţ, adresată primului preşedinte al Tribunalului Iaşi:

Domnule Prim Preşedinte,

Sub-semnatul Ion Creangă, de profesiune liberă, domiciliat în Iaşi, dispărţirea IV, strada Băncei Nr. 1461, intentezu acţinne de divorţu contra soţiei mele Ellena Creangă, născută Grigoriu, domiciliată în Iaşi, despărţirea a II-a secţiunea I, Strada Palatului Nr. 102.

Motivele reclamaţiunei mele sunt:

---

1. Insuşi fiul său Constantin, zice: „Nu l-aţi cunoscut pe tata. Era el cum era cu alţii, dar cu de-ai lui, cu *de-ai casei* şi dealde mine mai ales. Pleosc! una peste gură". — Jean Boutiére. op. cit. p. 31, nota 4.

www.digibuc.ro

I. Abandonarea domiciliului de şase ani de zile, care urmare din parte-i, se consideră ca cea mai gravă insultă, conform art 212. codul civil: şi al doilea.

Alte insulte tot atât de grave, pe care la timp, le voi proba, prin martori.

Pentru care anexez, pe lângă aceasta, un al doilea exemplar spre a se înmâna părţei adverse. Vă rog să bine voiţi a înainta cuvenitele lucrări pentru *desfacerea căsătoriei* dintre mine şi menţionata mea soţie.

Primiţi, vă rog, D-le Prim Preşedinte, asigurarea stimei ce vă conserv.

ION CREANGĂ [1].

La 19 Iunie, e ziua termenului. Trei clerici depun că, cu câţiva ani mai înainte, la rugămintea lui Creangă, încercaseră de a-i împăca, dar fără succes. Doi dintre martori, mai declară, că în 1867, Ileana refuzase de a se duce cu soţul ei la Neamţ; iar în lipsa lui din Iaşi, ea ar fi comis adulter, fapt pe care şi ea l-ar fi recunoscut. In sfârşit că de multă vreme a părăsit domiciliul conjugal. Ileana ascultă în tăcere şi primeşte a se desface de soţul ei.

La 5 Septemvrie, 1873, tribunalul pronunţă divorţul, în favoarea lui Creangă, căruia i se încredinţează şi copilul.

Iată încheierea sentinţei de divorţ:

Proces-verbal.

Anul 1873, luna Dechemvrie, ziua 10. Noi, Dimitrie Miller, ajutor d-lui primar şi oficier stat-civil a comunei Iaşi. desp. III, conform sentinţei Trib. Iaşi s. II Nr. 983, relativă la divorciul D-lui Ion Creangă de Ana Elena născută Grigoriu, după ce s'au înscris în registrul jurnal de căsătorie, la No. 93 a. c., s'a dresat şi menţiunea prezentă cf. art. 35 C. C, spre a se cunoaşte această căsătorie desfăcută de oficierul civil. D. Miller [2].

10. Conflictul cu autorităţile bisericeşti

Conferinţele lui Maiorescu şi contactul cu colegii săi dela „preparandă“ [2], mulţi dintre ei neduşi la biserică cu anii—schimbaseră cu totul, mentalitatea lui Creangă; care începe a se umfla oarecum în pene, începe a fi prea încrezător în sine, socotindu-se a fi nu numai un smerit diaconaş, ca mai'nainte, la ascultarea preoţilor „un fel de slugă la dârloagă“, cum îl numeşte cineva, ci de aici înainte va fi şi *institutor*, cu

1. Jean Boutiere, op. cit. facsimil între pag. 208 şi 209, — Cf. p. 24 — 39.

2. Th. D. Speranţă, Amintiri... p. 37 — 40 şi Gr. I. Alexandrescu op. cit. pag. 20.

www.digibuc.ro

existența asigurată, o persoană onorabilă, care nu mai poate fi la cheremul oricui. De aci, se naște în sufletul lui o tendință de *emancipare*, față de autoritatea bisericească și prin aceasta, de călcarea vechilor orânduieli canonice.

Pe lângă aceasta, i se deșteptase curiozitatea, de a afla lucruri noi, de a ști, de a frecventa - instituții și locuri de unde ar putea prinde îndrumări mai bune, în rostul carierii sale dăscălești, — fie chiar cu riscul ieșirii de sub ascultarea superiorilor săi ierarhici.

Aceste năzuinți, îl pun în conflict cu autoritățile înalte bisericești. Și anume:

a. **Mergerea la teatru.** Impins de aceiaș curiozitate de a ști și în acelaș timp de a se și *distra,* — în toamna anului 1863, când începuse a urma la conferințele lui Maiorescu, auzind că se dă la teatru, o piesă frumoasă, cu subiect istoric, împreună cu alți colegi de-ai lui, preoți și mireni, se duce și el, de și știa că, „mergerea la teatru" era oprită clericilor. Ori cât s'au păzit ei, s'a aflat la mitropolie. Locotenentul de mitropolit, Calinic Miclescu, i-a chemat la dânsul, le-a făcut o dojană și i-a iertat.

Mai târziu, prin 1868, Creangă cu alți câțiva preoți; s'au dus iarăși la teatru. Fiind dovediți, au fost opriți vremelnic, dela serviciul bisericesc. Drept răzbunare, fac întruniri de protestare. Mitropolitul află și socotind cazul grav, comunică ministrului de Culte și Instrucțiune publică, D. *Gusti;* spre a lua măsurile în consecință.

La 22 Martie (1868), ministerul răspunde: „In ceia ce privește întrunirile și a scopului cum arătați că se fac, am mijlocit către Dl. ministru de interne, a lua măsurile cuvenite; iar cât se atinge despre *disciplina preoților*, aceasta este de datoria Eminenței Voastre, a observa de a se ține, conform canoanelor și a lua toate măsurile pentru păzirea ei". Cu toate acestea, la stăruința unora și altora, având în vedere, că se apropiau și sfintele sărbători ale Paștelor, ministrul Gusti intervine la mitropolie, scriind: „Iertați și bucurați pe preoții ce i-ați oprit dela serviciu". Mitropolitul îi iartă, cu toate că de data asta Creangă încearcă să documenteze, că preoților nu trebue a li se interzice mergerea la teatru, scriind, la 2 Martie: „Am fost de câteva ori la *teatrul național*, unde n'am văzut nimic scandalos sau demoralizator; din potrivă, lupta împotriva tuturor viților și protejarea a tot ce este drept, în ceiace privește datoriile omului către Dumnezeu și societate [1].

1. Arhiva mitrop. Moldovei. Dos. Nr. 3082: *Reaua purtare a diaconului Ion Creangă.* 1868. — Iată ce scrie Creangă asupra acestui

www.digibuc.ro

b. *Tragerea cu puşca.* Nu trece multă vreme şi altă faptă boacană a lui Creangă. După Paşti, (1868), protopopul oraşului Iaşi, mergând într'o zi, în inspecţie la biserica Goliei, găseşte pe diaconul Creangă, în curtea bisericii, unde locuia, — numai în halat şi cu o puşcă'n mâna, — trăgând în ciorile de pe crucea bisericii. Uimit de această nelegiuire, îl întreabă: Dar bine, Diacone, unde s'a mai văzut, faţă bisericească umblând cu puşca?

— D'apoi eu nu-s jidan, cinstite părinte, să mă tem de puşcă, — răspunse Creangă, râzând:

Lucrul ar fi trecut fără răsunet, dacă n'ar fi apărut în *Curierul din Iaşi* (Nr. 6, 1868), un articol întitulat: „Tragerea la ţintă şi vânatul la păsări, în mijlocul oraşului". Mitropolitul Calinic Miclescu, sezizat de acest articol, la 6 Mai, 1868, ordonă protoiereului oraşului Iaşi, iconomul *C. Buţureanu*, „a cerceta grabnic şi a refera despre caz", trimiţându-i în copie şi articolul injurios, la adresa lui Creangă.

Protoiereul cercetează şi cu raportul Nr. 118, din 12 Iunie, răspunde: „După ce am însărcinat pe sfinţia sa

---

caz: „Când eram diacon, m'am dus şi eu odată la teatru, la *Cristof Columb*. Mitropolitul m'a oprit dela slujbă, şi atunci m'am dus a doua oară. M'a oprit să mă duc la biserică, dar la teatru ba.". Dos. mitrop., Moldovei, Nr. 1795 din 1863, întitulat: *Mergerea la teatru a preoţilor*... Cazul preotului militar Dimitrie Valachianul, despre care *d. Leca Morariu* spune, că a luat parte la serbarea dela teatrul naţional din Iaşi, la *24 Ianuarie* 1863, împreună cu colonelul său, fără să fi suferit vre-o pedeapsă, nu se poate lua ca exemplu, că preoţilor li e slobod a merge la teatru. Acolo e vorba, de un preot din Muntenia, care, ca preot de oaste, trebuia să ia parte la serbările naţionale, alături de ofiţeri şi trupă, ori unde s'ar da ele. Altă ceva este a merge un preot de enorie la teatru, şi altceva un preot militar, la ordinul superiorului său.

Tot *L. Morariu* laudă clerul din Bucovina şi Ardeal, care în 1863 şi 1864, au primit cu entuziasm trupa *Vlădicescu-Tardini* (în care era angajat şi *Eminescu)* luând parte şi reprezentaţii *clerul în frunte cu mitropolitul!* Da. Dar, de ce să nu judecăm realitatea lucrurilor. Clerul din Ardeal şi Bucovina era în altă situaţie, ca cel din Moldova. El se acomodase locului şi clerului altor confesiuni de acolo. De aceia, îi vedem umblând cu pălărie, în loc de potcap., cu haine croite pe talie, cu dosul hainelor roşii, ca la papiştaşi; li se zice: Domnule părinte! Sunt cu averi şi situaţii deosebite sociale etc. In Moldova însă, slujbe pompoase, cuvioşie şi sărăcie. — L. Morariu: Făt-Frumos, 1926. Mai — Iunie. — Cf. D. Furtună: Făt-Frumos. 1927. II, p. 140.

www.digibuc.ro

subt-protoiereul secţiunii a III-a, apoi am păşit şi însumi la faţa locului, dară am fost încunoştiinţat de prea sfinţia sa îngrijitorele bisericii Golia, cum că diaconul I. Creangă, carele singur n'au negat către subscrisul, că au descărcat puşca în ograda zisei biserici, s'au graciat de către Inalt Prea Sfinţia Voastră, din canonul ce i se pusese cu *oprirea* de la serviciul divin". Cum se vede Creangă fusese la Mitropolie şi ceruse iertare; iar mitropolitul îl iertase [1]. Pe raportul protoiereului însă, pune rezoluţia. „Se va avea în vedere", adica va fi supravegheat de aproape.

Anii 1869-70 trec în linişte. Creangă n'a avut vreme de perdut, fiind ocupat cu elaborarea cărţilor didactice.

c. *Portul pălăriei.* In vara anului 1871, Creangă, leapădă potcapul şi începe a purta pălărie, cu borduri mari, după modelul preoţilor din Bucovina. Inoirile în biserică se fac cu greu, chiar cele bune, de aceia faptul acesta scandalizează pe mulţi preoţi din Iaşi, mai ales dintre cei bătrâni, cari nu umblau decât cu potcap, ajungând faptul şi la urechile autorităţii bisericeşti [2].

d. **Tunderea bărbei şi tăierea pletelor.** In curând Creangă îşi tunde barba şi-şi taie pletele. Cum? Pentrucă

---

1. Cât de tare l-a supărat pe Creangă şi acest al doilea conflict se vede dintr'o scrisoare a sa, cu data de 3 Iulie 1868, către, unchiul său, popa *Gheorghe Creangă* din Târgu-Neamţ, în care satirizează *sbuciumul* clericilor din consistoriu, pe care îl aseamănă cu vijelia unui vânt îndărătnic", care s'au abătut tocmai asupra bisericilor unde slujise el, scriind: „Altă noutate *nouă*": „In timpul vijeliei unui îndărătnic vânt, dela finele ne (mai) pomenitei luni *Iunie*, clopotniţa Goliei fu aruncată deasupra celei dela Bărboi, şi clopotele tocmai la Patru zeci de sfinţi; şi la Arhi-man-*Dracu* Merişescu, în grădină a crescut un castravete de doi coţi şi jumătate, care merită a fi dus la expoziţia dela Frumoasa..... altă noutate:

„M'am mutat într'o casă unde se află şi câteva frumuşele, ce pe la Iaşi, le zic *fete* (sublinierea e a lui Creangă): ştii proverbul cela: „Beţivului şi dracu-i iese, cu ocaua plină, cu alte cuvinte sunt factor de, ieaca o nouă funcţiune!!! Vezi facsimilul la *Jean Boutière* între pag. 200 şi 201. — Alte scrisori ale lui Creangă vezi la I. E. Torouţiu: *Studii şi documente literare.* 1932. vol. I şi V. Bucureşti.

2. Gr. I. Alexandrescu. op. cit. p. 20—21. Portul pălăriei varai şi al căciulei iarna a fost îndătinat, din vechime clericilor biserici, noastre ortodoxe naţionale. De pela 1669 au încetat de a mai purta pălărie (Lesviodax; Istoria Bisericească. 1845, p. 396). Cei dela ţară, la biserică, luau „caucul" şi din vremea fanariotului N. Mavrogheni „potcapul". Vezi Pr. D. Brănescu; Portul pălăriei la preoţi, Craiova

www.digibuc.ro

auzise el că o să fie chiemat la mitropolie să-i tundă barba şi să-i taie pletele, îşi zise: „De cât să mi o taie ei barba, mai bine mi-o tai eu şi mi-o fac cum mi-o plăcea; iar potcapul îl dau să clocească găinele 'n el". Expresie ne la locul ei! De asemenea îţi taie pletele cu cozile [1].

e. *Oprirea lui Creangă dela serviciul diaconesc şi darea sa în judecata consistoriului.* Indată ce s'a vestit de această ispravă a diaconului Creangă, superiorul mânăstirii „Golia", unde slujea el, arhimandritul *Hieronim Buţureanu*, pe data de 11 August, 1871, raportează mitropoliei, că „diaconul Ioan Creangă talienduşi (sic) părul scurt, ca şi civilii, rog prea Inalt Prea Sfinţia Voastră ca să *bin -voiţi* a da deslegare, de este el în contraveniţiune cu prescripţiunile sinod. VI (ecumenic), can 96. şi dacă poate liturgisi într'(un) o asemenea stare".

La 14 August, mitropolitul trimiţând în copie raportul superiorului, porunceşte *decasteriei spirituale*, ca să se întrunească şi constatând sf. canoane, relative la acest caz, să-şi dea opiniunea, pe care, cu referat, ni se va supune la cunoştinţă" [2].

Consistoriul luând cazul în cercetare, la 27 August se pronunţă, arătând că acest diacon Creangă, a fost iertat de mai multe ori şi tot pentru asemenea analoage fapte, ceia ce probează indiferentismul său. — Acum *tunzându şi părul*, fapta lui este, contra şi a obiceiului, după caracterul ortodox de răsărit, care'şi are forma sa exterioară distinctă de clerul celorlalte rituri, cât şi sensu(lui) doctrinei sfintelor canoane". „Deci, diaconul Ioan Creangă, carele prin retezarea pletelor a contravenit, atât rostirii sfintelor canoane cât şi legiutului uz al bisericii de răsărit, de care numitul se ţine până în prezent, şi prin aceasta, devenind următoriu

1. *Harduini.* I, 982 adnot. in h. c. (*Clericus nec comam nutriat, nec barbam radat*). Barba clericilor a fost totdeauna cinstită. Se socotea păcat mare atingerea cu foarfecele de dânsa şi potrivirea ei. Insuşi Mântuitorul cu apostolii săi, şi după dânşii, părinţii bisericii, cuvioşii, martirii şi sfinţii depe icoane au purtat barbă şi sunt zugrăviţi ca atare.—Deasemenea părul capului; de aceia tunderea lui Creangă, ajunsese o adevărată halima, unii, ziceau, în râs, că avându-se bine cu nevasta cutăruia, ar fi fost prins şi *tuns*. Alţii, că l-au cumpărat jidanii; alţii, că-i eretic şi câte altele. Cu adevărat vorba românului: „Se dusese vestea, ca de popă tuns". Alexandrescu, op. cit. p. 21—22.

2. Acest raport a fost publicat de însuşi Creangă, la rubrica „inserţiuni şi reclame", din „Noul curier român", Iaşi. Nr. 112, din 23 Sept. 1872.

www.digibuc.ro

portului Apusenilor, — să fie supus canonului prescris de citatul I canon al sinodului din Sardichia; adică să fie suspendat o *bucată de vreme* din slujbă; iar rămâind necait şi neândreptat dela această condamnată urmare... nici pe împărtăşirea mirenilor o aibă". — Semnează: Icon. C. Buţureanu, protoiereu şi icon. C. Mărgineanu. Secretar C. Ciudin. —

Mitropolitul primind această opiniune, pune pe ea apostilul: „Se va scrie superiorului, de a-l suspenda de serviciu".

Calinic.

Intr'adevăr, la 28 August, 1871 cancelaria Mitropoliei scrie superiorului, să suspende dela serviciul diaconesc pe Creangă, trimiţând totodată cazul înaintea consistorului, spre a-şi da *„opiniunea asupra condiţiei lui antecedente sociale şi a faptelor sale faţă de dosarele ce vor fi mai existând"*, şi chemându-l cu invitaţia No. 40 fără a se justifica, în faţa judecăţii.

Consistoriul având în plus şi pe icon. I. Anastasiu, se adună, în ziua de 10 Octomvrie 1871. Creangă nu se prezintă. Este chemat verbal, pentru a doua zi, 11 Septemvrie.

Nu vine nici acum. Trimite însă o *apărare* scrisă, prin care declină competinţa consistoriului de a-l judeca.

Iată ce zice el, în apărarea sa:

Onorabile părinte preşedinte,

Primind invitaţiunea, sub No. 40, vin cu onoare a mă prezenta acestui spiritualu Decasteriu, nu pentru a fi judecat, cum mi se zice prin citata invitaţiune, dar pentrn a protesta energic în contra dreptului ce-şi însuseşte acest spiritual Decasteriu, de a se constitui într'un tribunal bisericesc disciplinar, fără să aibă o lege, care să-l autorizeze pentru aceasta.

Puternicele resoane pe care-mi intemeiez protestul de faţă sânt:

I. Că imputaţiunea ce mi se aduce despre retezarea părului, nu este o abatere disciplinară, şi dacă acuzatorii mei, ş'ar fi dat osteneală, să citească mai cu luare aminte textul canonului 96 al Sinod. al VI. cum şi tălmăcirea acestui canon, cu notiţa de sub ea, ar fi înţeles (afară numai dacă n'ar fi voit) că tăerea părului şi cuvincioasa purtare a clericilor, în ceea ce priveşte barba şi capul, nu numai nu este oprită, dar chiar este poruncită. Şi iarăş, în special pentru diaconii şi clericii tineri, din notiţa canon. 42 Sinod al VI-lea

www.digibuc.ro

resultă, foarte limpede şi curat, că ei nu trebuie a purta plete lungi, spre sminteala oamenilor.

II. Că în cazul cel mai rău, când pentru o faptă ca aceea ce mi se impută, nepedepsită de sfintele canoane, totuşi s'ar găsi spirite atât de geloase, pentru a mă supune judecăţii, nu acesta este tribunalul, înaintea căruia trebuie să mă prezint.

Acea autoritate este: *sinodul eparhial*, constituit prin legea din 3 Decembrie 1864. Acel sinod compus după art. 24 din acea lege, este singurul în drept a judeca în materii de disciplină bisericească, conf. art 23 din acea lege şi, în fine;

III. Că după art. 26 din legea sus menţionată, toate legile şi regulamentele, care sunt în opoziţie cu dispoziţiunile acelei legi, fiind desfiinţate, din momentul promulgării legii, onorabilul spiritual dicasteriu, nu mai are competenţa a judeca în materie de disciplină bisericească. —

Prin urmare prezentându-vă acest protest, rămîne ca sfinţia voastră să vă faceţi datoria, conform cu legea; şi de vă credeţi în drept, puteţi a mă judeca, însă în absenţa mea, rezervându-mi dreptul a recurge la sinodul general, în contra unei arbitrare şi ilegale sentinţe, ce veţi pronunţa.

„Binevoiţi a primi asigurarea respectului datorit:

IONNU CREANGA, diacon" [1].

Chemat din nou, pentru 13 Septemvrie, „de feliu nu vine, ci adevereşte numai, că a primit citaţia şi că e bolnav, cerând încă un termen, fără a arăta cazul boalei". In faţa acestei situaţiuni, consistoriul judecă; iar la 22 Septemvrie (1871), după multe discuţiuni, dă o hotărâre cam *confuză;* care însă din corespondenţa ulterioară, se constată că ar avea următorul înţeles: *Să fie oprit de lucrarea diaconiei pentru totdeauna;* iar dacă (în curs de un an de zile) va da probe legale de îndreptare (potrivit canon. 78 din Catagena), *să fie ertat.*

Mitropolitul aprobă această sentinţă şi ordonă protopopului să o *execute.*

---

1. Publicată în „Noul curier român" Iaşi. 1872.

www.digibuc.ro

La 11 Octomvrie protoiereul trimite lui Creangă ordinul de suspendare. Iată acel ordin:

România, Protoieria Urbei Iaşi.
1871, Octomvrie 11. No. 265.

Onorabile Părinte,

Din motivul Inaltei ordonaţi No. 1651, subsemnatul proteiereu are onoare a vă face cunoscut, că *sunteţi oprit de lucrarea diaconiei* pentru *totdeauna*, până când veţi da probare de îndreptare; dând legale probe de îndreptare întru acesta, atunci vei fi ertat.

Primiţi încredinţarea osebitei mele consideraţiuni. p. protoiereu A. Gavrilescu Iconomu [1]. —

Tot atunci comunică şi superiorului Hieronim Buţureanu dela Golia, despre oprirea lui Creangă dela slujba diaconiei.

f. Creangă leapădă potcapul şi hainele diaconeşti.

Indată ce primeşte ordinul de oprire, Creangă leapădă *potcapul* şi *hainele diaconeşti* şi se îmbracă în haine civile [2]. Aflase

1. D. Furtună. op. citat. p. 44—54. —

2. Calcă can. 27, 62 şi 69 Trulan. Fiindcă potcapul se binecuvântă de arhiereu, la hirotonie şi se aşeza de dânsul pe capul noului hirotonit, se zice că Creangă s'ar fi apropiat cu capul de un par ascuţit şi retrăgându-şi capul, a rămas potcapul în par, zicând, în derâdere: *Nici nu te-am pus, nici nu te-am luat.*

Alţii zic, că a fost chiemat la mitropolie, să fie dojenit şi aşteptând prea mult, fără să fi fost primit, a scos o căciulă din buzunar şi a pus-o pe cap; iar potcapul l-a lăsat la mitropolie, în seama unui călugăr, ca să-l dea mitropolitului.

Costumul clericilor. Se ştie că multă vreme a fost acelaş cu al poporului. Poporul l-a schimbat, după modă, locuri şi vremi. Clerul însă l-a menţinut, *disciplinar.* Asupra costumului: vezi Can. 27 Sinod VI ecumenic. Clericii ca şi militarii formează o castă, o *tagmă*, de aceia a trebuit să se distingă de popor, pentruca să fie cunoscuţi ori şi când şi orişi unde că, „ei sunt lumina lumii şi sarea pământului". Ca haine, la noi, pe la munte, purtau costumul naţional. — Se cunoşteau după plete, care erau ceva mai lungi, ca ale poporănilor lor.

Pe cap, până prin sec. al XVIII-lea purtau o *căciulă specială*, înaltă blăniţă în exterior cu piele de miel, numită „cauc". Din timpul lui *Alex. Ispilanti* (1786—1788) în Moldova şi *Nicolae Mavrogheni* (1786—1788) în Muntenia, se introduce „potcapul grecesc", în locul vechiului „cauc" având avantajul că stătea cu el pe cap în biserică şi înaintea ori cui. Hainele rămân aceleaşi, lungi orientale: Antereul pe dedesupt, brâul, o scurteică şi giubeaua sau rasa pe deasupra.

www.digibuc.ro

el mai înainte de hotărîrea consistoriului şi avea hainele civile gata. Acest fapt, fără precedent, a avut în Iaşi un mare răsunet, producând un scandal enorm. Eşirea aceasta, cu mare tămbălău, a fost iarăşi un fapt nesocotit din partea lui Creangă. Au mai ieşit din cler şi alţii, dar cu strângere de inimă, nu cu scandal. Incepând cu diaconul *Gheorghe Lazăr* din Avrig şi alţi mulţi, până în vremile noastre, s'au retras, cu regret, rămânând mai departe cinstitori şi sprijinitori ai bisericii, cu cuvântul şi cu fapta. Creangă a fost rău inspirat şi eu cred că sfătuit de blasematorii Bisericii şi ai clerului de pe atuncea, prieteni ai lui de pahar; căci altfel este de neînţeles, cum în astfel de momente grozave, sŏ nu fi avut răgazul sufletesc, ca să-şi dea seama, că înjoseşte Biserica, cinstită de părinţii, moşii şi strămoşii lui şi clerul ei — bun, rău, cum îl avem, după timp şi împrejurări, dând prilej jidanilor din Iaşi, ca să râdă de isprăvile lui.

ION CREANGĂ

Chiriarhii aveau şi ei pălărie. Mitropolitul *Evtimie* din vremea lui Mihai-Viteazul este înfăţişat cu pălăria pe cap şi haine simple:

Iar chiriarhul în straie, de lână umilită
Şi o glugă monahală acoperea cărunte
Şi cuvioase plete, — căci păn'atuncea încă
'Gânfarea bizantină nu corupsese clerul.

(I. Eliade Rădulescu. Mihaida. cântarea II-a).

Iată acum descrie această reformă un poet popular:

Apoi le mai porunci / *Ci, ca un dar neclătit*
Şi alte îi sfătui: / *De toţi să fie oprit.*
Ca toţi să pună pe cap, / *Deci, ş'aceasta o urmară,*
Câte un grecesc potcap. / *Toţi „Caucul" lepădară*
La nimeui să nu-l mai' ia. / *Gata la poruncă fuse*
Cum unii, obicinuia; / *Şi toţi potcapuri îşi puse.*

Pitarul *Hristache:* Istoria faptelor mavroghenesci, în *Buciumul* lui Cezar Boliac (1863, Ianuarie-Februarie). — Cf. Pr. Gr. Musceleanu: Costumul clerului ortodox, (Bucureşti 1878), G. T. Bodogae în *revista teologică*, Sibiu. 1935 şi Dr. *S. Reli*: Origina şi evoluţia istorică a costumului preoţesc la români, în revista: *Candela*. Cernăuţi. 1935 şi în broşură.

www.digibuc.ro

Şi iarăşi, rupând-o cu Biserica — în loc de a fi stăruit să se facă preot — cum n'a străfulgerat în mintea lui, dorinţa scumpă a mamei sale, spusă cu hotărîre nestrămutată: „Să ştiu bine c'oi toarce'n furcă şi vreau să-mi fac pe Ionică al meu popă". Şi de ce ţinea ea atâta, ca să-l facă popă? Ascultaţi: Ca să-şi pomenească părinţii şi neamul, la sfintele slujbe şi Dumnezeu să le uşureze păcatele. Profundă înţelegere creştină! Şi adesea cicălea pe Ion al ei, zicând:

— Măi omule, măi! Ai să te duci în fundul iadului şi n'are să aibă cine te scoate, *dacă nu te-i sili să-ţi faci un băet popă.* De spovedanie fugi, ca dracul de tămâie. La biserică mergi, din Paşti în Paşti: *Aşa cauţi tu de suflet?*

Nici un sfânt părinte bisericesc n'a putut vorbi, mai adânc şi mai pătrunzător, cum a grăit adevărata creştină, *Smaranda*, fiica lui David Creangă din Pipirig şi soţia vrednică şi evlavioasă a lui Ştefan a lui Petrea Ciubotarul, gospodar din Humuleşti.

Şi cu toate acestea, zic unii, că Creangă era mulţumit de fapta lui. „Mulţumit, pentrucă scăpase de grija, sau mai bine zis, de frica mitropoliei. Mulţumit, pentrucă ajunsese om liber, stăpân pe dânsul, să facă ce-o vrea, să se ducă unde i-o plăcea şi mai ales, să nu mai fie sub ascultarea preoţilor dela biserica unde servea şi cu care se găsea mereu în neînţelegere [1].

Epilogul chestiunii. Oprit dela serviciul diaconesc, Creangă, a trebuit să se mute din locuinţa sa, pe care o ocupa, la biserica Golia, într'o modestă căsuţă ţărănească (bojdeucă) din Ţicăul de sus, pe care o şi cumpără mai târziu, şi-şi întemeiază gospodăria aici.

Şi cu această ocazie a ţinut să-şi bată joc de superiorii săi, lăsând casa bisericii, în care locuise până atunci, încuiată şi luând cheile la dânsul. Numai după intervenirea repetată a poliţiei, a predat-o. Dar şi atunci, nu direct îngrijitorului mânăstirii, ci unui preot *Alexandru* dela biserica „Buna-vestire", spre a o încredinţa el, îngrijitorului dela Golia [2].

11. *Destituirea lui Creangă din postul de institutor.* Excluderea lui Creangă din cler, mai avea şi altă faţă: *Îi zdruncinase şi institutoria.* Intr'adevăr, isprăvile lui, trâmbiţate de gazetele jidoveşti, se răspândiseră, cu iuţeala fulgerului, în toată ţara, ajungând şi la urechile ministrului de culte şi instrucţiune publică. — La 15 Iunie (1872), mitropolia

1. Th. D. Speranţia: Amintiri... op. cit. p. 12—13.

2. Vezi corespondenţa urmată într'o protoiereul C. Buţureanu şi prefect, relativ la acest caz la: *Lucian Predescu.* op. cit. p. 104—5.

www.digibuc.ro

scrie oficial ministerului, înaintând şi hotărîrea consistoriului. Ministru era generalul *Christian Tell*, omul ordinei şi disciplinei severe; care, cerând şi avizul consiliului permanent de instrucţiune, acesta opinează, că Creangă, „ne mai fiind cleric (consiliul zice preot), nu mai poate figura nici în corpul didactic, căci perderea demnităţii sacerdotale, atrage după sine, perderea demnităţii şi caracterul de membru al acestui corp". Ministrul, în baza acestui aviz, *dispune distituirea* din funcţia de institutor a diaconului Ion Creangă, care s'a dezbrăcat de haina sacerdotală, prin decretul ministerial, cu data de 1 Iulie 1872 [1].

Aceasta o spune Creangă mai târziu, în derîdere:

— Am fost destituit pe timpul răposatului mitropolit Calinic, de răposatul ministru Tell. Fie-le ţărâna uşoară!

12. **Creangă intervine la minister.** Prin destituirea sa şi din învătământ, Creangă ajunge la greu impas.

Se pusese pe gânduri şi sta ascuns în casă. Nu ştia ce să facă, ca „să scape de râsul şi de gura lumii! Cum să mai scoată capul între oameni, mai ales acum, când îşi căpătase atâţia cunoscuţi? Multe nenorociri au fost pe lumea aceasta. Au fost domnitori, au fost regi, au fost împăraţi, cari şi-au perdut tronul; nu ştiu dacă a fost vreunul, care, să se fi simţit mai nenorocit ca Creangă", în acele momente. Inainte de toate însă, se gândea la grija zilei de mâine; căci vedea că i s'au închis toate căile.

Nu mai avea de unde şi cum să-şi procure pâinea de toate zilele. In aşa situaţie, el adresează ministerului, la 31 Iulie, 1872, o suplică, prin care caută a se justifica, susţinând că, pe nedrept a fost exclus din rândul slujitorilor bise-

---

1. Decretul a fost publicat în Monit. oficial No. 155, din 14|26. Iulie. 1872. Iată conţinutul lui, în stilul ortografiei de atunci: „Din adresa Prea Sfinţitului mitropolit al Moldovei şi Sucevei, No. 1.182, luânduse cunoştinţă că diaconul Ion Creangă, institutoarele clasei *I* dela şcoala sucursală No. 1 de băeţi din Iaşi, pentru faptele necorigibili şi incompatibili cu caracterul său de cleric, a fost judecat de autoritatea bisericească respectivă şi *exclus* în urmă dintre clericii altarului, Ministerul, auzind pe consiliul permanent al instrucţiunii şi considerând că numitul diacon este *esclus din cler* şi prin urmare, ne mai fiind preot (sic), nu poate, ca perzând a sa demnitate de preot, să mai figureze în corpul didactic, din cauză că lipsa de o asemenea demnitate sacerdotale, în respectul moral şi social, atrage după sine şi perderea demnităţii şi caracterului său de membru al acelui corp; pentru aceste motive, *l'am destituit, cu începere dela 1 Iulie, din postul de institutor*".

www.digibuc.ro

riceşti şi acum şi din rândul institutorilor, fără judecată![1]

Ministrul Tell, primeşte suplica, o citeşte, şi o pune, pur şi simplu, la dosar.

După câtva timp, Creangă se adresează din nou ministerului, scriind:

„La Iuliu 31, v'amu adresatu plângerea-mi, însoţită de actele ilegale ale mitropoliei Moldovei, pe temeiulu cărora *m'aţi destituitu*, din postulu de institutore (al) şcoalei su-

---

1. Iată câteva din argumentările lui, scrise în ortografia depe atunci: „Simpla expunere a faptelor (lor), în cât priveşte desbrăcarea mea *voluntară* de haina clericală, vă va arăta, sper motivele puţin serioase ce au determinatu *persecutarea* mea, de către superiorii mei spirituali.

Vă anexezu întâiu, în contestul său, copia exactă de pe raportul îngrijitorului bisericei, unde eram acum un an, ca deserventu; asemene şi *protestul* meu adresatu *pretinsei* jurisdicţiuni ce *ş'a arogatu* atributele de a mă judeca.

Din aceasta veţi vedea că urmărirea spirituală în contra mea a purcesu numai singuru dela faptul că mi-am *scurtatu părul*, suprimându încomoda şi desgraţioasa coadă de pe spate.

Canoniceşce am doveditu, că dreptatea era de partea mea. Aceasta se probează chiar şi prin *cartea de judecată*, ce mi-a comunicat-o protoereulu, şi care asemenea v'o anexez-o în copie exactă.

Ce zice în adevăru sentinţa dată în contra mea?

— Nimic altă, decât că sunt suspensu de a oficia ca diaconu pe timpu nedeterminatu. *N'am fost eliminatu din cleru, că nu era pentru ce*; căci părul fiind *vegetabilu*, poate cresce iarăşi la locu. N'amu fostu judecatu de altă, fiindu că nu era nimicu a mi se imputa; ci numai amu fostu lovitu, cu rigoare extremă, dreptu bătae de joculu.

Atunci avându cunoştinţă, că nu ca clericu meritasem a fi învăţătoru: ci ca învăţătoru, câşcigasemu oarecare meritu, care mă făcea demnu de vocaţiunea mea, mi-am continuatu cariera de învăţătoru, unde eramu determinatu a-mi consacra toată activitatea mea intelectuală, şi unde autorităţile şcolare, timpu de 8 ani de zile, cât am funcţionatu, n'au avutu a-mi imputa nimic; că n'am derogatu demnităţei profesorale întru nimic.

Văzându însă că învăţătorul continuă a fi persecutatu numai şi numai, de către superiorii spirituali, pentrucă purta haine largi şi părul lungu, am venitu la ideia, de a mă desbrăca însumi de aceia ce era un pretestu de persecuţiunei, din partea superiorilor eclesiastici.

Pentru aceasta însă, *nu mă aşteptam*, eramu de parte a a cugeta chiar, *că voi fi lovitu şi de D-voastră*; din contră, mă mă măguleam în sine-mi cu ideia, că voi putea de aici înainte răs-

www.digibuc.ro

cursale de băeţi, No. 1.—Ceru din nou, respectuosu daré mea în judecată, conformu legei. Numai aşa veţi afla adevărul, numindu-vă protectorul şi părintele instrucţiunei".

Dar şi această plângere a fost pusă la dosar.

Se zice că s'ar fi dus cineva la Tell şi l-ar fi rugat pentru iertarea lui Creangă.

— „Ce, pe un răspopă să-l fac eu dascăl? strigă Tell.—Fugi din ochii mei, că mă înbolnăvesc". Aşa că ministrul Tell, n'a voit să-l erte şi să-l repună înapoi, în învăţământ, cu nici un chip, dar nici un alt post, nu i-a dat.

Concluzii. Din cererea adresată ministerului, ca să fie reintegrat în postul de institutor, se vede că Creangă se credea persecutat sistematic, de către superiorii săi spirituali şi că dreptatea era de partea sa. Tot aşa cred şi biografii lui.

Prin ieşirile lui, una după alta, împotriva orânduelilor bisericeşti, el singur spune că căuta „să dobândească eman-

---

punde şi mai bine chemării mele de învăţătoru, consacrându-mă cu totul carierii didactice.

D-voastră, se vede că n'aţi cunoscutu adevărata stare a împrejurărilor mele şi aţi curmatu cariera unui omu, tocmai în momentul când el, ca învăţătoru, luase o rezoluţiune în adevăr demnă; fiindcă nu mai era acoperită schima făţăriei — căci ce însemna osânda mea în termenii *„de îndreptare întru aceasta"*, — dacă adevărata cauză a fostu „tăerea părului"?

Din toate acestea, puteţi vedea, Domule Ministru, că în adevăr măsura suspensiunii mele dela Altrariu, n'a fostu decât o *oarbă persecuţiune sistematică, care s'a pus din toate puterile, ca să mă lovească din toate părţile, până chiar şi în existenţă!* Dară, Domnule Ministru, cu Dumneavoastră, omul francu şi cu idei moderne, nu trebuia superiorii ecclesiatici, să ascundă adevărul. Adevărul este că, în contra mea, de multu a fostu întinsă o *persecuţiune pentru ideile mele de progres*; şi aceasta v'o potu proba, prin un faptu anterioru din cele mai lovitoare pentru mine. Cu 5 ani în urmă, răutatea şi corupţiunea unui călugăru a făcut ca eu, împreună cu unicul copilaşu al meu, să fiu abondonatu de soţia mea, pentru totdeauna, rămânind văduvu; şi că pentru această faptă imorală şi scandaloasă, nu s'a luat nici o măsură contra acelui *călugăru...*, nu mi s'a făcutu nici o satisfacţiune morală, din partea superiorilor ecclesiastici. Prin urmare, Domnule Ministru, vedeţi că eu nu de azi, de ieri, caut a dobândi emanciparea mea, de sub o atare autoritate, care nu se respectă, fiindu că nu pedepsesce pe cei ce merită pedeapsă, ci pe cei nevinovaţi!

Acum 5 ani m'au lovitu în familie. Acum unu anu în servi-

www.digibuc.ro

ciparea de sub autoritatea bisericească", adecă călcarea acelor orândueli. Mai avea convingerea că, „sacerdoţiul profesoratului este independent şi nu este legat de loc, cu shima preoţească", adecă că un răspopit, putea foarte bine a rămâne profesor. Aşa îl încredinţau mirenii, streini de rostul apostolatului creştin, nu numai cu cuvântul, ci şi cu fapta. Ii mai băgaseră în cap, că el avea „idei moderne" şi că toată persecuţiunea pe care o suferea, dela superiorii lui eclesiastici era pentru „ideile lui de progres". Aşa credea el. Superiorii lui bisericeşti însă, aveau păreri opuse.

In faţa consistoriului iarăşi, susţinea prin apărările sale, făcute acasă înscris şi trimise prin fratele său Zahei — că este persecutat, din pricină că „voeşte a-şi susţine demnitatea de om", cerând, cu insistenţă, ca să fie urmărit, pentru fapte de *natură bisericească*, înaintea tribunalelor civile. Acolo ar fi voit el a fi judecat, fiind aparat de avocaţii atei ai laşilor, ca să mai facă şi alt scandal şi să râdă jidanii. Nu era logică cererea lui şi nici vina lui, de competenţa justiţiei lumeşti. Trebue să restabilim adevărul, aşa cum este el.

---

ciul meu la biserică; iară acum au făcutu, ca să mă loviţi şi D-voastră în posiţiunea mea dela şcoală.

Dară credu că D-voastră, protectorul obligat al şcoalelor, nu veţi lăsa ca să sufer şi de această din urmă nedreaptă lovitură, întemeindu depărtarea mea din corpul profesoral, pe motivele, puţin serioase şi puţin caritabile şi aşu putea zice necrescineşci ale persecutorilor clericali.

Ce rămâne de făcutut altă, decât a vă supune respectuosu că D-voastră n'aţi pututu lua în contra mea, măsura riguroasă precât şi nejustă, decât puindu-vă de-asupra garanţiilor legale, ce Legea instrucţiunei asigură orişicărui membru al corpului învăţător, adică: de a nu fi destituitu, fără judecată! Şi că, asemene casuri s'au mai întâmplatu, fără ca D-voastră să fi lovitu pe nici unul; şciindu că sacerdoţiul profesoratului este independentu şi nu este legatu deloc cu shima preoţească.

Acum potu oare spera că D-voastră, în urma lovirii date mie, veţi veni a face reparaţiunea reclamată de o strictă legalitate? Pot spera, că mai bine informatu, veţi lua în consideraţiune justificarea mea şi-mi veţi face justiţie? Speranţa nu abandonează pe bunul creştinu şi aştepta respectuosu respunsul D-voastră *întru aceasta.*

Primiţi Vă rogu, Domnule Ministru, încredinţarea înaltei stime şi a profundului respectu, ce ve conservu.

I. Creangă.

13. *Creangă debitant de tutun.* Rămas fără post, Creangă se văzu silit a cheltui şi ultimile resurse, *25 lei* pe care-i

www.digibuc.ro

avea la casa de economie a institutorilor din Iaşi [1]. Şi neavând alt ceva de făcut, se gândi, să se apuce de negustorie. Tocmai atunci se înfiinţase monopolul tutunului. Creangă a fost cel întâi, care a căpătat *brevetul* de a-şi deschide „un debit de tutun", din care să-şi poată agonisi pâinea zilnică. In Septemvrie, 1872, deschide debitul, în str. Primăriei (pe vremuri str. Goliei), azi str. Cuza-Vodă, cu firma la „Ion Creangă". Aceasta o raportează şi protopopul C. Buţureanu mitropoliei, zicând că Creangă „se îndeletnicea cu meseria de brevetariu la monopolul tutunului în această urbă Iaşi", strada Primăriei; iar în registrul de debitanţi ai primăriei Iaşi, Creangă este trecut cu calificativul „fost profesor la şcoalele primare", şi în rubrica respectivă cu observarea: „localul (debitului) în bună stare". Tot atunci va fi angajat el şi pe femeia *Ecaterina Vartic,* ca să-i fie de ajutor la vânzare [2]. Prin mijlocirea prietenilor, în acest răstâmp a mai

---

1. Institutorii din Iaşi, în frunte cu *Ioan Antonie Darzeu*, directorul şcoalei primare dela „Trei-Ierarhi", pun bazele unei societăţi de economie, pe baza unui *statut*, care a fost votat la 1 Iunie, 1871. Statutul e semnat de 17 persoane, între cari I. A. Darzeu, *I. Creangă*, C. Grigorescu, G. Ienăchescu etc. Administrator este ales prin aclamaţie, Darzeu. Se vede că el era mai bogat, şi mai bun gospodar.

Intre membrii fundatori găsim înscris şi pe *Creagă cu suma de 25 lei*, pe care la 1872 îi scoate, motivând:

„Fiind scos din funcţiune şi ne mai având parale, pentru a mai putea face parte din societate....". cere să i se pună la dispoziţie suma de 25 lei, cu procentele ce i se cuveneau. Această societate ajunge cu timpul la înflorire, fiind prima societate de economie dăscălească din Iaşi.

2. *Ecaterina Vartic*. După desfacerea de soţia sa legiuită, Creangă a trăit văduv, toată viaţa. Intr'un târziu şi-a adus în casă o femeie, din mahala, pe Ecaterina, fiica lui Andrei şi a Ruxandrei Vartic. Femeie credincioasă, îi conducea gospodăria casei şi după deschiderea debitului de tutun, îl ajuta şi la comerţul său. Ecaterina sau cum îi zicea el, *Tinca Vartic*, era mai tânără cu vre-o 15—16 ani de cât Creangă şi avea o înfăţişare plăcută şi rost la conducerea menajului. Creangă îi recunoştea calităţile şi de cum a intrat în casa lui, o socotea ca făcând parte din familia sa, deşi nu s'a căsătorit cu dânsa niciodată. Şi putea să se căsătorească, după ce a părăsit diaconatul. I-ar fi rămas şi pensia după leafa de institutor. Dar nu s'a căsătorit. De ce? Poate că-l oprea cugetul, ştiind că un diacon văduv, nu se mai poate recăsători, după canoane. A preferat să aibă o „menajeră", o ţiitoare, dar prin aceasta şi-a perdut *sfinţenia* vieţii, care este într'o familie cu căsătorie legiuită.

www.digibuc.ro

ocupat şi un post de *profesor* la un liceu particular, din Iaşi, numit „liceul nou".

In 1875, Creangă fiind reintegrat în învăţământ, a trecut debitul pe numele fratelui său *Zahei*, păstrând însă aceiaşi firmă: „Debitul de tutun *Ion Creangă*" [1].

Femeie inteligentă, cu bun simţ firesc, Tinca, apropiase de dânsa şi pre membrii familiei lui Creangă, care-i ziceau: „Ţăţaca Tinca" · cât şi pe cealaltă lume, care intra în casa lui. care o chiemau: „Duduca Tinca". Straşnică gospodină şi harnică menajeră, introduce ordine în casa lui Creangă. Ştiuse a atrage pe toţi şi prin manierele sale plăcute, dar şi prin talentul său la bucătărie: renumitele sarmale, plăcinte, cu poalele'n brâu, cozonaci moldoveneşti, înalţi de jumătate de metru şi vestitele alivenci, ce fac cu ochiul.

Tinca Vartic avea şi darul de a povesti, procurând lui Creangă multe subiecte. Ea îl îndemna să le şi scrie. Nu era femeie cu cultură, dar era *inteligentă* şi multe din anecdotele lui Creangă erau culese din gura mahalagiilor, cu care ea fusese în contact. Femeie cuminte, ascultătoare şi cu multă răbdare, asigurând lui Creangă un trai liniştit. Colegul său, pr. *Ienăchescu* avea părerea, că „era de o deşteptăciune foarte cu mult superioară lui Creangă". Unii o socotesc un fel de colaboratoare a lui Creangă. Gr. Alexandrescu zice că, după ce Creangă scria o povestire, o citea „menajerei" şi nu o dădea la tipar, dacă nu o făcea să râdă. Ea făcea observări folositoare asupra cuvintelor şi figurilor întrebuinţate în povestire. Acelaşi lucru îl afirmă şi *Artur Gorovei*, zicând că Tinca avea bine dezvoltat simţului ritmul şi se pronunţa asupra cadenţei frazei lui Creangă; judecând fraza după impresia muzicală pe care i-o făcea.

Creangă a avut mare noroc de această femeie, pe care o socotea prietena sa. Ii zicea pe nume „Tinca"; iar ea îl striga „Ionică". Dela Slănic îi scria: „Domnişoarei Ecaterina Vartic, peste drum de şcoala evreiască în Sărărie (de vale) la Iaşi"; sau: „Domniei sale, Domnişoarei Tinca Vartic, strada Sărăriei, devale, peste drum de şcoala evreiască, lângă Mustea Casapu. La Iaşi. Grabnic".

Un lucru este de remarcat că, după ce Creangă s'a bolnăvit, l-a îngrijit, cu devotament şi multă răbdare şi a stat la căpătâiul său, până la ultima lui răsuflare. Dar şi Creangă, i-a lăsat, la moarte ce putea să-i lase—bojdeuca sa. Aici stă ea şi după ce se căsătoreşte cu C. Deliu. Moare în Septemvrie, 1912.

Vezi: Jean Boutière. op. cit. p. 28, nota 1—4. Cf. Dumitru Furtună: Cuvinte şi mărturii, op. cit. p. 8—184 şi Lucian Predescu. op. cit. p. 116—121.

1. Frate mai mic al lui Creangă. La 1869 este numit paracliser şi mai în urmă cântăreţ la biserica „Ziua Crucii"; apoi şi pe la alte biserici din Iaşi. Pe dânsul îl trimite Creangă, să-i ducă *apărarea*

www.digibuc.ro

Acest debit era vestit, fiindcă purta numele lui. Creangă venea zilnic la debit, fiind co-interesat cu fratele său. Şi după ce se îmbolnăveşte, venea adesea, cum putea. Aici a şi murit, trupul său fiind transportat la bojdeuca lui din Ţicău, de unde apoi a fost condus la cimitir [1].

14. *Excluderea lui Creangă din catalagul clericilor bisericeşti.* Eşirea cu alaiu a diaconului Creangă din rândul clericilor, a provocat un mare scandal. Preoţimea şi mahalele Iaşilor o interpretau fiecare, după cum îl tăia capul.

Pentru a se curma acest scandal, protoiereul *C. Buţureanu*, la 16 Septemvrie, 1872, raportează mitropoliei că „diaconul Ion Creangă... deşi cu No. 265 i s'a facut cunoscut că este subt *cercare* de îndreptare *într'un an de zile*, nu numai că nu s'a corijat în purtarea sa, ca cleric sfinţit, ci încă din contra, *a părăsit*, de sine şi semnele şi costumele de diacon, *îmbrăcându-se în straie civile*", îndeletnicindu-se cu meseria de „brevetariu la monopolul tutunului, în această urbă Iaşi, strada Primăriei".

Mitropolitul primind acest raport, deferă cazul consistoriului, ca să-şi dea seama de faptele sale. In acelaş timp, din pricină că preşedintele consistoriului se recuzase pe motiv că este raportor, dispune ca să cheme la consistoriu, în locul lui, pe bătrânul preot, iconomul *Vasile Arbore*, fost mai înainte, multă vreme membru în consistoriu.

Se fixează termen de judecată, la 10 Octomvrie. Creangă

---

scrisă şi s'o dea preşedintelui Consistoriului. La 8 Noemvrie, 1874 se căsătoreşte cu Maria Dimitriu din Iaşi. Când Creangă a fost scos din învăţământ şi a deschis un debit de tutun, Zahei era pe lângă dânsul. La 1874, Creangă fiind reintegrat în postul de institutor, Zahei, rămâne singur, conducând debitul, cu ajutorul soţiei sale Maria. Pe ziua de 1 Aprilie, 1894, Zahei iese la pensie, ca dascăl, cu 55 lei pe lună. Câştigase bine la debit, căci la 1884, îl găsim între acţionarii „primei societăţi de economie din Iaşi", cu suma de 1.000 lei. Semăna mult cu fratele său „bădiţa Ion". Scurt, grosuţ, cu barba şi părul bălan, dar mai puţin roşiatic. Purta şi el haine de şiac şi avea aceleaşi mişcări ca şi fratele său, cu care se înţelegea bine. Zahei conduce debitul până la 22 Ianuarie, 1919 când moare de un accident şi este înmormântat la cimitirul „Eternitatea" din Iaşi, caşi fratele său Ion. Soţia sa supravieţueşte şi lichidează debitul de tutun.

Lucian Predescu. op. cit, dă date precise despre Zahei şi soţia sa Maria. p. 19—21.

1. Gr. I. Alexandrescu în biografia sa. — Cf. Lucian Predescu, op. cit. I., p. 114—116.— Asupra morţii lui, vezi: *C. Săteanu* în ziarul „Adevărul", din 25 Aprilie. 1937.

www.digibuc.ro

nu se prezintă, în persoană, ci trimite pe un frate al său (Zahei), o *apărare* în scris, trimbrată cu 25 bani, potrivit cerinţei legii. Iată această apărare:

Onorabile părinte preşedinte,

Primind invitaţiunea sub No. 66, mă mir cum tocmai după un an de zile trecut, de când iarăşi ca diacon fui chemat prin citaţiunea Nr. 40, în judecata acestui onor. dicasteriu, pentru fapte care nu erau de natură a se judeca şi de persoane care nu sunt în drept a judeca, în materie de disciplină bisericească, după cum am avut onoarea a le declina competenţa, prin *protestul* ce am prezentat atuncia, şi pe care îl susţin şi astăzi, şi de care neţiindu-se seamă, am fost în absenţa mea şi condamnat, prin sentinţa dată, într'un mod arbitrariu şi ilegat, la oprirea pentru *totdeauna* de lucrarea diaconiei.

Iată textul acestei sentinţe, Nr. 265, din 11 Octombrie 1871 : „Subsemnatul Protoiereu are onoare a vă face cunoscut, că sunteţi oprit de lucrarea diaconiei pentru *totdeauna*", etc., etc.

Şi iarăşi, ca supliment la injustiţia ce mi s'a făcut, este adresa Înalt Prea Sfinţitului mitropolit al Moldovii şi Sucevei Nr. 1188, din a. c., adresată D-lui Ministru al Instrucţiunii publice şi Cultelor, prin care i se dă informaţiune, că sunt exclus dintre clericii Altarului, pentru faptele incorigibile şi imcompatibile cu caracterul meu de cleric.... şi aceasta se face numai şi numai — dacă îmi este permis — din spirit de răsbunare, pentru a fi fovit în poziţiunea mea dela şcoală, precum s'a şi întâmplat, după cum sa vede din comunicatul, publicat în Monitorul Oficial, Nr. 155, anul curent.

Iată-vă faptele caritătii!

Ei bine, onorabile părinte preşedinte, dacă oprirea mea *pentru totdeauna*, de a oficia ca diacon, prin care am fost lovit în dreptul şi existenţa mea dela biserică, precum şi lovirea în poziţiunea mea dela şcoală — unde am lucrat şi mi-am sacrificat sănătatea — motivată de adresa I. P. Sfinţitului Mitropolit, către Domnul Ministru al Instrucţiunii, m'a pus în poziţiune de a intreprinde orice ocupaţiune onestă, cu care să-mi pot agonisi pâinea de toate zilele, după cum fiecare creştin e dator a o cere, pentru o zi numai, cum ne învaţă rugăciunea domnească — socotiţi că vă dă dreptate a mă mai urmări — ca diacon — fie!

Aveţi dreptul şi datoria a căuta oaia cea rătăcită.... Insă eu mă măgulesc a crede că modesta-mi purtare, relativ la nedreptăţile ce mi s'au făcut de către superiorii clericali de aicea, cărora nu le pot zice alta decât: „Iartă-le lor, Doamne, că nu ştiu ce fac" — va fi aprobată de opiniunea publică luminată, şi că sub cuvintele „pentru *totdeauna*", nimeni nu va înţelege numai un an de zile, — după cum

www.digibuc.ro

vă siliţi a face să se creadă, — decât numai sfinţia voastră, după fantasticul dicţionar, ce se vede că posedă.

După cât văd, parcă mi-aţi imputa modesta-mi şi onesta ocupaţiune ce am întreprins, care cred că nu-mi face ne onoare, atâta mie, cât şi sfinţiei voastre, care vă aşteptaţi poate a întreprinde contrariu.

Tot prin prezenta invitaţiune mi se mai zice, că sunt chemat a da probe, dacă am părăsit semnele de cleric sfinţit? Toată lumea ştie, că acele semne se îmbracă de către clericii sfinţiţi, numai în biserică, şi, după finirea sfântului oficiu, iarăşi se depun în biserică, la locul lor.

Deci eu iarăşi voi cuteza a mă numi modest, căci de îndată ce mi s'au interzis acele semne, de către superiorii mei — iarăşi într'un mod arbitrariu — n'am cutezat a mă mai atinge de ele, prin urmare, nu eu le-am părăsit — după cum aţi lăsat a se presupune, ci superiorii mi le-au luat.

Vedeţi dar, onorabile preşedinte — şi raportor totodată — că piatra cu care voiţi a arunca în mine, să întoarce asupră-vă.

Dacă mi-aţi permite a vă întreba, care sunt acele fapte *incorigibile şi imcompatibile cu caracterul meu de preot,* probate de sfinţia voastră, şi cum să mă corijez — dând semne de îndreptare întru aceasta?

Nu mă îndoiesc că, puind mâna pe conştiinţă-vă şi întrebându-o, — numai dacă n'ar fi ipocrizia la mijloc — aţi răspunde aşa: Spiritul de modestie, indepedenţă, sinceritate, onestitate; francheţa, curagiul opiniunilor tale şi fermitatea de om, te fac a fi urît de noi; şi pentru a te coriga, trebuie să adoptezi contrariul acestora.

Nu, niciodată nu voi face aceasta. Totdeauna — ajutându-mi Dumnezeu — mă voi sili a poseda calităţi bune, pe care să le pot dedica la ocaziune, oamenilor cu simţ, oneşti, cu capacitate, şi care lucrează în legalitate.

In fine, dacă conduşi de spiritul de ură şi de răsbunare, credeţi că lovind în onoarea şi existenţa oamenilor, cari nu se pot apăra decât cu lacrimi şi rugi, îndreptate către ceriu, faceţi acte de moralitate şi aduceţi prinos lui Dumnezeu — fie după credinţă-vă.

Eu însă din parte-mi, n'am decât a vă ruga, ca orice pretenţiune aţi mai avea de acum înainte asupră-mi, să bine voiţi a mă urmări la tribunalele civile.

Primiţi, vă rog, onorabile preşedinte, asigurarea respectului datorit.

4 Octombrie 1872. (ss) ION CREANGĂ.

Luându-se în desbatere pricina, după actele din dosar, Consistoriul se pronunţă, hotărând *„excluderea lui Creangă din catalogul clericilor bisericeşti“*. Dosarul cu sentinţa se înaintează mitropolitului care, prevăzător, găseste de cuviinţă,

www.digibuc.ro

a consulta şi pe arhiereii, şi pe toţi episcopii, din cuprinsul mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

In acest scop, convoacă pe arhiereii din Iaşi, pentru ziua de 5 Noemvrie, 1872, la mitropolie. Arhimandritul *Hyeronim Buţureanu*, egumenul mânăstirii Golia, în calitatea de director al cancelcriei mitropoliei, face un *referat* foarte detailat asupra cazului, cuprinzând 11 puncte, asupra cărora soborul arhiereilor urma să-şi dea opiniunea [1]. Prezintă deasemenea două *anaforale* cu *sentinţele* consistoriului din 22 Septemvrie 1871 şi 10 Octomvrie 1872, precum şi *apărarea* lui Creangă.

După îndelungate discuţiuni, se încheie procesul-verbal Nr. 1885, în următorul conţinut:

„Anul una mie opt sute şapte zeci şi doi, luna Noemvrie în cinci zile. Subscrişii, convocaţi fiind de Inalt Prea Sf. Mitropolit, prin notificaţia Nr. 1993, — adunându-ne astăzi în sala mitropoliei, s'au dat cetire referatului direcţiunei Nr. 2010 şi anaforalelor consistoriului Metropoliei, Nr. 49 din 22 Septemvrie, 1871 şi Nr. 69 din 10 Oct. expirat, relative la conduita diaconului Ioan Creangă, precum şi răspunsul său din 4 Octomvrie, registrat la Nr. 62.

Noi, considerând cele expuse de spiritualul consistoriu, considerând că numitul diacon Ioan Creangă, prin citatul său răspuns, se declară că nu voeşte a mai depinde de autoritatea chiriarhală, cerând a fi urmărit prin tribunale, ceeace comprobă că nu mai este nici o speranţă de îndreptare în viitoriu; aprobăm opiniunea consistoriului şi *decidem* a fi exclus din catatogul clericilor bisericeşti şi pentru totdeauna neadmis în cler, publicându-se această deciziune".

(ss) *Calinic* al Moldovei.—*Vladimir* Irinupoleos Suhopan.—

Isaia Dioclias (locotenent de episcop al Romanului).—Lipseşte semnătura arhiereului *Filaret Scriban.*

Se trimit anaforalele şi episcopilor *Huşilor* şi *Dunării-de-jos*, cu următoarea adresă:

România. Sfânta Mitropolie a Moldovei şi Sucevei. No. 1995.

Anul 1872, luna Noemvrie 4 zile.

Cu frăţească în Hristos dragoste, îmbrăţoşăm pe frăţia voastră!

Având în consideraţiune opiniunea emise în *referatul* spiritualului nostru dicasteriu, Nr. 49, asupra diaconului Ion Creangă, dat în

1. Acest arhimandrit fusese profesor şi rector la seminarul Socola şi mai târziu *vicar* al mitropoliei Ungrovlahiei. — Vezi: Arhiereul Dr. Veniamin Pocitan Ploeşteanu. Arhiereii vicari în Biserica ortodoxă românească... Bucureşti. 1937 p. 36—37.

www.digibuc.ro

judecată pentru *„reaua conduită şi lepădarea dela sine a semnelor clericale, tunzându-şi părul şi îmbrăcându-se în straie civile"* şi având în consideraţiune că numitul după rostirea sf. canoane urmează a i se ridica darul (?!) şi exclus din numărul clericilor pentru totdeauna;

Noi, în vederea cerinţelor canonice în asemenea, avem onoare a comunica Frăţiei Voastre, în copie, referatele de la Nr. 49 şi 69, privitoare pe numitul, şi vă rugăm ca, în vederea celor în ele conţinute, precum şi a canoanelor citate, relativ la fapte, să vă daţi şi Frăţia Voastră opiniunea, comunicându-ne rezultatul.

Al Frăţiei Voastre, în Hristos Frate, *Kalinic* Mitropolit al Moldovei.

Directorul Cancelariei: *Arhimandrit Hieronim.*

Pe această adresă episcopul de Huşi pune următoarea rezoluţie:

12 Noembrie.

Mă unesc cu opiniunea spiritualului dicasteriu al sf. Mitropolii în chestiunea pertractată. Şi aceasta se va comunica I. P. S. Mitropolit.

IOSIF.

Iată şi adresa de răspuns a Episcopului de Huşi:

Inalt prea sfinţitului Mitropolit al Moldovei şi Sucevei

Nr. 568, 1872, Noembrie 15.

La cele conţinute în adresa I. P. S. Voastre cu Nr. 1945, respectos vă încunoştinţez că, *mă unesc cu opiniunea* emisă de spiritualul decasteriu al sfântei mitropolii, prin referatele cu Nr. 46 şi 69, în privinţa diaconului Ioan Creangă.

Al Inalt Prea Sf. Voastre...
(ss) IOSIF.

Nu venea însă răspunsul dela eparhia Dunărea-de-jos, de aceia mitropolitul pune rezoluţia: „Se va aştepta şi răspunsul Frăţiei sale, episcopului Dunării-de-jos".

Episcopul *Melchisedec* al Dunării-de-jos, nu era la reşedinţă, de aceia întârziase răspunsul. Când a primit actele la Bucureşti, unde se găsea învăţatul episcop, pune rezoluţia: „Să se răspundă Inalt Prea Sfinţitului mitropolit că, ne unim cu opiniunea consistoriului, în chestiunea diaconului Ion Creangă". Răspunsul la mitropolie vine semnat de arhimandritul de scaun *Ieromin* Ştefănescu (fratele lui Melchisedec) şi de şeful cancelariei episcopiei V. Mandinescu [1].

Reproducem textul celor 2 anaforale trimise episcopilor de mai sus:

1. Vezi *Dumitru Furtună:* Cuvinte şi mărturii, op. cit. p. 53–62. De aci se vede şi *procedura* care era pe atunci, când era vorba de excluderea unei feţe bisericeşti din catalogul clericilor. Se cereau şi *opiniunile arhiereilor şi episcopilor sufragani,* din tot cuprinsul mitropoliei respective.

www.digibuc.ro

1. ANAFORAUA Spiritualului Consistoriu sub Nr. 49, din 22 September 1871.

După primirea ordonanții Inalt Prea Sfinției Voastre Nr. 1470, respunzătoare la referatul Nr. 35, cu care ați dat în judecata acestui consistoriu pe Diaconul Ioan Creangă, pentru conduita lui socială și pentru cauzele expuse prin dosarele ce vor fi existând.

Pe de o parte, sub Nr. 40, s'au citat pe numitul diacon pentru 10 ale curentei luni September, iară pe de altă parte, observându-se opisul, s'au găsit în arhiva direcțiunii dosarele Nr. 1795, din 1863, intitulat „Mergerea la teatru a preoților“, *în care figurează și sfinția Sa și Nr. 3082, din 1868, intitulat:* „Reaua purtare a diaconului Ioan Creangă“.

La citatul termen însă, din cauză că a doua zi după cea de respect, adică la 11 a curentei, el nu se prezintă, după cum în acea zi, i se făcuse verbal cunoscut și sf. Sa, tot verbal a promis că va urma, a se prezenta; s'au fixat un al doilea termen și anume pentru 13, tot ale curentei, când însă n'au fost următor, a se prezenta de feliu, ci s'au mărginit numai în cele expuse prin adeverința ce au eliberat de primirea citației Nr. 45, adică că e bolnav și cere încă un termen, fără a justifica cu nimic cazul boalei propus și din care punct de vedere, nici că i s'a putut acorda prelungirea termenului.

Asupra acestora, la 22 a curentei, dezbătându-se și considerând că datul în judecată diacon, la anul 1868, pentrucă a fost la teatru, a fost supus canonului, dară după rugămintea ce au făcut și promisiunea ce a dat, de bună conduită, l'ați graciat; probă rezoluțiunea Nr. 154, pusă asupra raportului protoereului de oraș Nr. 44, aflător în dosarul Nr. 1795.

Considerând că tot numitul diacon la anul acela, din nou a fost oprit de serviciu, pentrucă a slobozit o pușcă în ograda bisericii, și chiar asupra bisericii,

www.digibuc.ro

dar iarăşi s'au graciat. Probă raportul aceluiaşi protoereu Nr. 118, aflător la dosarul Nr. 3082.

Considerând răspunsul *diaconului Creangă, dat la adresa protoereului Nr. 43, aflător în citatul dosar, Nr. 1795, fila 15, prin care se încearcă a jnstifica, că oprirea preoţilor de a merge la teatru, ar fi ne nimerită, explicând scenele ce se dau, că ar fi contra viciurilor şi în susţinerea a tot ce este just, în ceeace, priveşte datoria omului către Dumnezeu şi societate încât probează o văzută desconsiderare a instituţiunilor şi a legilor religioase.*

Considerând că de către sântele Canoane se opreşte cu desăvârşire, „mergerea clerului la teatru", sub caterisis, *probă canonul 51, al sinodului al VI ecumenic din Pidalion*[1].

Considerând că diaconul Creangă cu „slobozirea puştii" spre biserică au căzut în vinovăţia necinstirei ei; iară cap. 64, din pravila bisericească: Indreptarea legii, *la punctul al II-lea, osândeşte pe un asemenea, la lipsa preoţiei*[2].

Considerând că, obştesce, este ştiut, cum că diaconul Creangă, nu vieţueşte împreună cu soţia lui, *timp de mai mulţi ani, fără a fi probat, prin locurile com-*

---

1. Acest sfânt şi ecumenic sinod opreşte desăvârşit pe cei ce se zic *mimi* (mâscărici, bufoni, comediaţi) şi spectacolele acestora, apoi şi reprezentaţiunile de vânătoare şi dansurile ce se fac pe scenă. Iar dacă cineva, dispreţueşte canonul de faţă şi s'ar da pe sine acestora ce sunt oprite, dacă ar fi cleric, să se caterisească; iar de ar fi laic, să se afurisească (canon 51 sin. VI trulan). De asemenea can. 24 tot dela sin. VI trulan opreşte clericilor mergerea la teatru şi alergările de cai. Teatru din vechime însă se deosebeşte mult de teatrul modern, unde se dau şi piese cu subiect religios şi naţional.

2. Nu cap. 64, care se raportă la altceva, ci *Glava 65* din Pravila lui Matei Basarab: „Indireptarea legiei" Târgovişte, 1652, zice: „Pentru preotul de va fi *vânătoriu* sau *prinzătoriu de pasări*... acela să fie lipsit *trei luni* de popia lui". Aici însă nu era în speţă, căci Creangă trage cu puşca în ciori, nu pentru a le „vâna", ci pentru a le speria, ca să nu-l mai supere cu sgomotul lor. Este însă şi altă chestie: *nerespectul bisericii*, la care se referă judecătorii.

www.digibuc.ro

petente a lui nevinovăție, încât și cu aceasta au devenit vinovat rostirii cap. 100 din aceiași pravilă [1].

Considerând că acest diacon, în loc de a se corijea în purtări, după atâtea iertări, din contra, au devenit a-și tunde și părul, *și cu aceasta au căzut sub vinovăția prescrise prin prescriptul-verbal din 20 August a. c., dresat în urmarea și spre deplinirea ordonanței Nr. 1385, cu care s'au dat în critica consistoriului așia abătută a lui urmare și pentru care sub Nr. 35, din 23 August trecut, s'au referat I. P.S. Voastre.*

CONSISTORIUL, *în vederea și pe baza considerentelor de mai sus; opiniază:*

Diaconul Ioan Creangă, pentrucă a mers la teatru *și apoi, la cercetare a cutezat a susține că n'a greșit, ci încă s'a silit a argumenta că acolo a găsit* moral Dumnezeesc ; *pentrucă a* slobozit cu pușca *asupra bisericei; pentrucă după acestea,* nici trăește cu soția *lui și încă și-a* tuns părul, să fie oprit de lucrarea diaconiei pentrn totdeauna. *Iară dacă, în conformitatea rostirii canonului Nr. 78 al sinodului din Cartagina pravila biscrieească,* Indreptarea legii, *se va nevoi* a se îndrepta, *dând legale probe pentru aceasta,* să fie iertat.

Aceste circomstări și această opiniune, odată cu prezentarea citatelor dosare, cu profundul respect le supunem desăvârșitei hotăriri a Inalt Prea Sfânției Voastre.

Pentru conformitate (ss) **C. Ciudin.**

2. ANAFORAUA Spiritualului Consistoriu, sub Nr. 69, din, 10 Octomber. 1872.

La 16 September, anul curent, sf. Sa Protoereul Urbei Iași, prin raportul Nr. 235, V'au supus rezul-

3. Glava 100 (can. 5 Apost.) „Pentru preoții cari-și gonesc femeile sale, socotind pentru smerenie.... acela să se afurisească până o va suferi să o ia; iar de se va lăsa într'acela gând și nu o va lua, aceluia să i se ia darul...". In cazul lui Creangă, se schimbă lucrurile. Soția sa îl părăsise pe dânsul și nu pentru evlavie. Deci nu e în speță.

www.digibuc.ro

tatul ordinului Nr. 1651 din 1871, relativ la purtarea diaconului Ioan Creangă, în timpul anului de corecțiune. Acel raport, cu ordonanția Nr. 1724, l'ați trimis în copie acestui Consistoriu, scriindu-i a lua în tratație cazul, față de concluziunile sale, emise prin anaforaua Nr. 49, și să opineze asupra faptului, conform rostirii sf. Canoane, a căreia rezultat, prin anafora-se vă supue la cunoștință.

In vederea și spre deplinirea aceștia, pe deoparte s'au citat pe numitul, pentru 10 Octomber curent; iară pe de alta, văzând că sf. Sa, Președintele s'au recuzat singur, de a participa la tratația acestui caz, pe cuvânt că este raportatore faptelor imputate numitului diacon, s'au cerut deslegarea I. P. S. Mitropolit, care prin apostilia pusă asupra-i, a dispus a se chiema pe sfinția sa Iconomul Vasile Arbore, fostul membru consitorial. In temeiul căreia apostilie, cu adresa Nr. 67, se și invită la tratație.

La ziua termenului, numitul diacon, nu se prezintă, ci a trimis prin un frate al său, răspunsul registrat la Nr. 62, prin care, pe deoparte declină competința consistoriului de a-l judeca; iară pe de alta, aruncând mai multe injurii judecătorilor și superiorilor săi, adauge zicând: că, **orice pretențiune se va avea asupra-i, să se urmeze la tribunalele civile.**

Asupra acestora dezbătând, și:

Considerând că numitul diacon Ioan Creangă, prin opiniunea Consistoriului, referată sub Nr. 49, carea s'au căpătat Inalta aprobare, au fost pus pentru fapte disciplinare, ca cleric, unei corecțiuni de un an, în care el să dea probe de îndreptăre. Aceasta conform prescripțiunilor canonnlui 78 al sinodului din Cartagina.

Considerând că din raportul sf. sale Protoereului orașului, Nr. 233, se constată; că numitul a lepadat semnele și portul ce distinge pe un cleric de laic, tunzându-și între acestea părul și barba și întreprinzând negoțul de debitant de tutun.

Considerând că numitul, la chemarea ce i s'a

www.digibuc.ro

făcut, prin citația Nr. 66, de a se prezenta înaintea acestui Consistoriu, spre a-și da cuvântul, asupra celor conținute prin mai sus vorbitul raport, n'au fost următor, ci s'a mărginit numai în răspunsul de care s'a vorbit și care este înregistrat la Nr. 62.

Considerând că, prin acel răspuns — lăsând la o parte injuriile cuprinse în el — care probă într'un mod flagrant, lipsa de respect către autoritățile constitutive ale bisericii, dar el, mărturisind însuși cele raportate, se încearcă a susținea că bine au făcut, ceiace i se impută, silindu-se a le caracteriza că: faptele sale sunt fapte de om conștiincios, moral, sincer și independent și că pentru demnitatea sa de om, nu se va părăsi niciodată de ele.

Considerând prescripțiunile canonului 71 din pravila bisericească, **îndreptarea legii** [1] *și a canonului 91, alin. a III-lea din acea pravilă* [2].

Considerând că numitul, chiar dacă după un timp oarecare și-ar cunoaște fapta comisă și și-ar veni în căință, cerând soarte a clerului, totuși în temeiul alineatului al II-lea dela can. 125 din acea pravilă [3], *nu mai poate fi admis între clerici, după cum răspunde și patriarhul Nicolae Tarigrădeanu, la întrebarea a VIII din Pidalion, și apoi, aceasta nu i se poate admite și din următorul considerent, că el a fost supus încercării de corijere, prescrise de canonul 78, dela Cartagina, și în loc de căință, corijere și conformare, sacrului caracter al diaconiei, a sporit în fapte, cu*

1. Glava 71. „Can. 6 al sf. Apostoli porunceşte ca nici episcopul, nici preoţii, nici *diaconii,* nici călugării, să nu se amestice în lucrurile mireneşti... Aici sunt citaţi şi diaconii; dar nu ştim în ce lucruri mireneşti se amestecase Creangă în afară de hainele mireneşti.

2. Glava 91. „Pentru cliricil să *nu meargă* la cârciumă, nici să ţie cârciumă". Dau deslegare canoniceşte numai în călătorie, ca clericul să se ospăteze şi să doarmă la cârciumă. Dacă Creangă era într'adevăr „aplecat spre beţie", acest canon ar fi în speţă.

3. Glava 125. „Pentru pedepsa celor ce se leapădă de omul îngeresc, ce se zice, care-şi leapădă călugăria"... nu e în speţa lui Creangă, decât printr'o analogie forţată.

www.digibuc.ro

totul opuse şi caracterului de cleric şi prescripţiunilor canonice, în cât astăzi, nu i se poate acorda mai mult termenul de încercare al vorbitului canon 78.

Pentru aceste considerente, Concistoriul cu privire şi la rostirea sf. canoane, citate în anaforaua Nr. 49, din 22 September 1871, în unanimitate — este de opiniune: că numitul diacon Ioan Creangă, **să fie cu totul exclus din catalogul clericilor bisericeşti,** *prin urmare desbrăcat de insigniile clericilor şi pentru totdeauna neadmis în cler* [1].

Aceste circomstări, considerente şi opiniune, odată cu prezentarea dosarului, cu profund respect le supunem desăvârşitei hotărâri a Inalt Prea Sfinţiei Voastre.

Pentru conformitate (ss) **C. Ciudin.**

Concluzii. Am reprodus *fazele* aşa zisului *conflict bisericesc* a lui Creangă cu autorităţile superioare, fără nici un comentariu, lăsând pe fiecare să judece şi să tragă concluziile logice, după priceperea lui.

Trebueşte însă a cunoaşte: Cine era Creangă, pe vremea aceia şi cine era mitropolitul Calinic?

Creangă era un biet diaconaş, fiu de ţăran, cu patru clase de seminar, sărac şi necăjit. După altele, îl părăssise şi diaconiţa. Trăia greu, de azi pe mâine, purtând de grijă şi fiului său Constantin. Nu-şi găsea mângâierea decât între colegii dela şcoala normală şi adesea între prietenii de pahar.

Dar mitropolitul *Calinic*? Fecior de boer, din neamul Micleştilor. Nepot şi ucenic al lui *Sofronie Miclescu*, fost mitropolit al Moldovei (1851 — 1860) şi urmaşul lui în scaun (1865). Prezidentul divanului obştesc, compus din toţi boerii şi fruntaşii ţării. După mutarea scaunului domnesc la Bucureşti, rămăsese persoana cea mai proeminentă din Iaşi, şi din toată Moldova. Când pleca sau se întorcea dela Bucureşti era însoţit la gară de garda ostăşească, ca şi domnitorul. Cu el voia să se lupte Creangă, ba să-şi bată şi joc de dânsul.

Era prea mare distanţa, mai ales pe vremile acelea. Găsesc că, n'avea cumpăna dreaptă în judecata dreptăţii lucrurilor; că trebuia mitropolitul să-i poarte recunoştinţa perpetuă, pentrucă l-ar fi salvat, cu ocazia mişcării din 3 Aprilie, 1866. Ere destul ceia ce făcuse, iertându-l în două

1. Exclus din catalogul clericilor în care fusese trecut la hirotonie. — Can. 8, 17, 51 şi 63 Apostolic.

www.digibuc.ro

rânduri, de năzdrăvăniile lui. Să calce acum canoanele pe cari jurase să le respecte, nu se putea.

b) Să nu uităm că *tagma preoţească* este ca şi cea ostăşească. Tăria ei se bazează pe *disciplină*. Dacă mitropolitul ar fi trecut cu vederea toate ieşirile lui Creangă, ceilalţi preoţi făceau şi ei la fel şi aşa, se întrona dezordinea şi neorânduiala în biserică.

c) Prin sentinţa consistoriului, Creangă a fost numai *şters din catalogul clericilor*, nu a fost *caterisit* adecă căzut din cinstea diaconiei. Nu avea voie să slujească, nu avea cum se zice *diaconia lucrătoare*. El însă din punctul de vedere canonic, tot diacon a rămas, până la ultima lui răsuflare. Trebueşte ştiut că, nu tunderea părului şi tăiatul pletelor şi nici lepădarea rasei şi a potcapului, sunt criterii doveditoare că a părăsit diaconia. Nu. Diaconatul nu stă în înfăţişarea exterioară a omnlui, în haina pe care o poartă, ci este un *dar lăuntric*, dobândit prin taina *hirotoniei*, adecă prin punerea mâinelor arhiereului, cu chemarea sf. Duh, asupra lui. *Hirotonia nu se şterge niciodată* şi deci acel care a primit-o, hirotonit rămâne toată viaţa lui, ori în ce haine s'ar îmbrăca. Nici arhireul care a slujit şi prin ale căruia mâini a dobândit darul dela Dumnezeu, nu poate să il mai ia îndărăt. De acea Creangă, diacon a rămas şi diacon a murit.

De acest lucru era şi el, pre deplin încredinţat. Dovadă? Ascultaţi: „Ultima dată, când a venit Creangă la moşul său, din Târgu-Neamţ, îi zice.

— Moşule, hai la Humuleşti, să vedem pe părintele Teofan Focşa.

— Haidem, zise moşu-său. Şi s'au dus amândoi; dar acolo, au găsit numai pe preoteasă, care i-a poftit să aştepte; iar ea s'a dus să-l caute pe preot, printre megieşi.

Cum sta la masă, Creangă întinse mâna şi luă o carte de pe poliţa dela plafon. O deschise, tresări şi întoarce fila dela început. Ce să vezi? Era *prohodul diaconilor*..... Şi l-a citit, cu glas tare, *tot într'un plâns şi suspin*, până ce-a terminat de citit tot prohodul. A încercat moşu-său să-l oprească, dar n'a izbutit, nici într'un chip.

— Ia, a fost moşule scris, să *mi-l citesc eu singur*...

Şi Creangă a închis cartea. şi a rămas pe gânduri [1].

---

1. *Nicolae Ţimiraş:* Ioan Creangă,... Editura Bucovina. 1933, Bucureşti; p. 305—306. — Cartea pe care a pus mâna Creangă a fost un *Molitfelnic*, unde se găsesc, între altele, slujbele de pogribania celor răposaţi. *Prohodul diaconilor* nu este, ci numai împreună cu

www.digibuc.ro

d. Nici faptele lui, de altfel nu erau decât nişte *abateri disciplinare*, care nu puteau aduce după ele *caterisirea* [1].

e. Rău şi fără cale îşi zice Creangă „răspopit“ şi după el îi zic şi alţii. Mai întâi, el nici nu a fost „popă“, ci numai diacon. Nu s'a învrednicit de darul preoţiei, aşa cum a dorit, din tot sufletul, maica sa Smaranda.

14. **Creangă reintegrat în învăţământ.** In primăvara anului 1874, se schimbă guvernul şi în locul generalului Chr. Tell, vine ministru la culte şi instrucţiunea publică, Titu Maiorescu. Noul ministru, prin decretul, cu data de 27 Mai (1874), reintegrează pe Creangă în învăţământ, fiind numit

---

cu al *preoţilor*, călugărilor şi mirenilor, pe care a putut să-l citească Creangă şi care într'adevăr că te face să verşi lacrimi, când îl citeşti.

Notă. In 1889 am fost şi eu la Humuleşti, cu care ocazie am văzut casa lui Creangă Terminasem seminariul dela Roman. Am fost împreună cu un fiu al părintelui Teofan Focşa-Vasile — cari-mi fusese coleg la seminariul din Roman şi care, terminând seminariul din Iaşi, gr. II, a urmat pe tatăl său, ca preot în Humuleşti. Am stat o săptămână la păr. *Teofan*, preot cucernic, rudenie cu episcopul *Melchisedec* al Romanului.

1. Nu împărtăşim părerea comentatorilor can. 2 al sinod din Constantinopole (394), care susţin că un cleric, poate fi *despoiat* de *darul* său. Vorba : „Să i se ia darul“, este populară, nu teologică. Nu cunosc nici un caz de caterisire, în *mod solemn.* In orice caz Creangă a fost exclus numai din funcţiunea sau *cinstea*, nu şi din *treapta* preoţească – respective diaconească. *Pidalion* ed. Zosima Tărâlă şi Preotul Haralambie Popescu, Bucureşti: 1933. (p. 351—352).

Darul primit, prin punerea mâinilor arhiereului, rămâne pentru *todeauna* asupra persoanei, căreia i-a fost conferit, *deoarece preoţia cea întru Hristos, nu poate să fie supusă căderii.*

Este drept. In *Biserica ortodoxă,* nu există o hotărîre oficială, în această privinţă, sau o dogmă stabilită, ca în Biserica Romei, unde conciliul tridentin (sec. XVI) a hotărât *caracterul îndelebil al preoţiei.* Vezi: *Alzog:* Histoire universelle de l'Eglise. III, p. 203 — Cf. *A. Tiloy*: Traité théorique et pratique du droit canonique. II, p. 43. — Cf. *Nicodem Milaş*: Dreptul Bis. ort. traducerea românească. 1915. p. 229-231. Dar permanenţa Darului, rezultă, în mod indirect, din faptul că *taina hirotoniei nu se repetă*; precum şi din împrejurarea că aşa a fost socotită problema aceasta *totdeauna*, în decursul timpului. Deci, în caz de *caterisire*, numai *exerciţiul* acestui *Dar*, poate fi împedicat, prin hotărârea autorităţii competinte, nu şi efectele lui; iar când aceeaşi autoritate ridică pedeapsa, hirotonia nu se repeţeşte, ci numai se învoeşte continuarea exercitării Darului primit, la început, prin hirotonie. (A. Tilloy. op. cit. p. 310. — Dr. D. Boroianu : Dr. Bisericesc I, p. 254. — *N. Milaş.* Canoanele Bisericii ortodoxe, I, p. 192).

www.digibuc.ro

„institutor, pentru clasa I-a şi a II-a, cu titlul provizoriu", la şcoala primară de băieţi, Nr. 2 din Păcurari. Şi astfel, după aproape doi ani de întrerupere, Creangă îşi recapătă catedra, intrând din nou în mediul dăscălesc, spre bucuria lui şi folosul şcolei. Era în vârstă de 37 ani.

Iată cum povesteşte el, mai târziu, această împrejurare. „Auzisem că a venit Maiorescu ministru, al şcolilor. Eu stam tot ascuns. Imi era greu să mă arăt în faţa lui. Am stat o zi şi o noapte, cu coatele pe genunchi şi cu tâmplele în mâini şi nu mă uitam la nimeni şi la nimic. Nu vream să aud şi nici să văd pe nimeni. Imi svâcneau tâmplele şi mă durea capul, de credem că o să plesnească. Stăteam şi nu mă puteam gândi la nimic; când deodată, aud că a venit la mine şi mă caută cineva.

— Ce e ?

— Un om, cu o scrisoare.

Scrisoarea dela Titu Maiorescu. Mă chiamă să mă duc numaidecât la el.

Mă chiamă ! Mi-e ruşine ; Nu mă duc. Negreşit vrea să mă certe. A stăruit, de m'a făcut instututor ; şi eu... Nu. Nu mă duc ! Cu ce obraz să mă arăt înaintea lui ? Nu mă duc.

Trimit veste omului dela uşă, să spună, că sunt bolnav şi nu mă pot duce.

Nu mă duc şi rămân şi mai amărât. Am fost tot suferit pe cât am fost în şcoală, am fost mâncat la bătăi de la cei cu năbădăi, dar am tăcut şi am răbdat, căci şi Hristos a răbdat. Am răbdat, cum rabzi, când n'ai ce face. Rabzi, să te ploaie când n'ai unde să te adăposteşti. Nu-ţi place, dar n'ai ce face, şi nici nu ţi-e ruşine, pentrucă nu-i din vina ta; cum n'ar fi din vina ta, dacă un câine s'ar repezi depe drum şi te-ar muşca ; un vecin depe stradă te-ar înjura, ori ar arunca în tine cu noroi.

Aici însă, îmi era ruşine, căci din pricina mea, se întâmplase. Eu eram vinovatul. Nu mă duc...

Nu se duce Creangă la Maiorescu. Şade cu scrisoarea lui Maiorescu dinainte, şi... se uită la ea. Decând a primit scrisoarea însă, parcă s'a mai deşteptat din toropeala în care căzuse ; dar mintea, încă nu i s'a luminat destul.

Se uita la scrisoare, ca la ceva viu, ca la un copil de pildă, un copil drăguţ, care ar veni la tine, să-i dai ceva şi tu n'ai ce să-i dai.

Simte pentru dânsa un fel de milă, de regret, că n'a nimerit la vreme bună, apoi întorcând gândurile asupra vremurile trecute, începe a se întreba, adică dece şi-a lăsat Humuleştii lui, satul lui, locul lui de naştere, tovarăşii lui

www.digibuc.ro

din copilărie cu care se înţelegea şi se împăcă şi în mijlocul cărora ar fi putut trăi fericit, fără să fi fost nevoit a suferi înjosirile ce le-a îndurat prin şcoală şi în slujba Bisericii şi fără să fi ajuns, ca acum, să fugă de lume şi de vederea oamenilor, ca un al II-lea Cain?

Incepe a se gândi, dacă n'ar fi bine să se întoarcă în satul lui. O să găsească el acolo o bucată de pâine şi un adăpost, fără să aibă să dea seama, la nimeni.

In timp ce gândurile încep a se mai înviora, iată că se aude oprindu-se o trăsură la poartă.

Ascultă cu urechea. Ce e? Se aude vorbă.

— E bolnav tare? Voi să-l văd.

Ii dl. Maiorescu, zice Creangă, şi se repede afară.

— Dece ai ieşit, dacă nu eşti bine. Nu... că.... nu... că .. răspunde Creangă, încurcând vorba.

— Ei, nu voi să te ţin mult, vorbeşte Maiorescu. Am auzit ce s'a întâmplat şi voi să-ţi spun, să nu-ţi faci inimă rea.

Totul se va îndrepta.

Şi s'a îndreptat, repede.

Creangă a fost pus la loc, la şcoală" [1].

Acum, fiindu-i asigurată viaţa, îşi pune tot sufletul său, pentru şcoală, fiind socotit între institutorii fruntaşi ai laşilor şi dobândind în curând, o faimă deosebită, ca dascăl şi autor de cărţi didactice, răspândite în toată ţara [2].

La 1878, Creangă a fost decorat, cu medalia „Benemerenti cl. II-a", pentru lucrările şi *publicaţiunile sale didactice;* iar în 1883, i s'a conferit gradul de cavaler al ordinului „Coroana României". Aceste decoraţii însă, se înţelege uşor, că nu le-a purtat niciodată, din modestie.

15. **Infăţişarea lui Creangă.** Două ipostase, două înfăţişări: ca *diacon* şi ca *civil.*

1. Ca *diacon* era tânăr, de statură mijlocie. Infăţişarea lui era destul de plăcută şi cuviincioasă. Din fotografia care ni s'a păstrat, se vede îmbrăcat într'o scurteică preoţească, blănită, cu potcap pe cap şi cu o carte deschisă în mâna dreaptă. Figura, destul de atrăgătoare, cu părul potrivit şi

---

1. Th. Speranţa: Amintiri... op. cit., p. 13—16.

2. Fiul său *Costanţin*, care ca ofiţer, trăia mult mai înlesnit, îl căina, într'o scrisoare, zicând; „Era greu pentru el, om greoiu, de patru ori pe zi, să calce calea de 2 Km. care era între bojdeuca lui şi şcoală. I s'ar fi cuvenit o soartă mai bună, nu să *blătărească*, prin glodurile Ţicăului şi să ridici dealurile şcoalei jidoveşti, pentru o pâine, aşa de puţin răsplătită şi plină de năcaz şi de amar". Dar n'avea ce face. Acesta este traiul tuturor dascălilor. Viaţă apostolească.

www.digibuc.ro

puţină barbă blondă, în cioc. A. C. Cuza îl vede: „Îmbrăcat în haine preoţeşti, cu părul său blond deschis, albicios, cu ochii albaştri, subţire şi sprinten, vioi, mai cu deosebire şi vesel. M-a cucerit — zice Cuza — prin comunicativitatea lui prietenească şi sinceră".

II. *Ca civil* era mai în vârstă şi deci altă înfăţişare. Gras, gros, cu gâtul scurt, ochii vioi, faţa roşie, congestionată. Părul potrivit, castaniu, mai mult blond. Se îmbrăca *vara;* într'o haină croită larg, pe cap purta o pălărie cu borduri mari, moale, rotundă, pe care o ţinea aruncată spre ceafă. *Iarna*, purta o manta de şiac călugăresc sau din suman de noaten, o căciulă mare brumărie pe cap şi în picioare nişte ciubote largi, cu turetcile lungi, bune pentru glod (noroi). Când mergea pe drum, călca apăsat, sprijinindu-se pe un baston gros, cu noduri. Totdeauna surâzător şi prietenos. Semăna cu ţăranul din Moldova al cărui suflet şi umor l-a păstrat toată viaţa.

La „Junimea" era poreclit *Creangă bârdăhănosul.* Se prezenta „ca un ţăran necioplit, din creştet până'n tălpi. Gros şi gras, nepeptănat şi îmbrăcat prost. Era tocmai contrar lui Naum. Şi a trebuit o societate ca „Junimea" şi un interes comun pentru literatură, ca să poată apropia pe aceşti doi bărbaţi, atât de deosebiţi" [1].

16. **Bojdeuca lui Creangă**. Ion Creangă a locuit la început, — în 1859 până prin 1863 — într'o căsuţă veche din curtea bisericii „Patruzeci de sfinţi"; unde slujea el, ca diacon.

S'a mutat apoi într'o locuinţă din curtea mânăstirii „Golia" unde a stat până prin 1871, când a fost şters din catalogul clericilor. Atunci s'a văzut nevoit a-şi cumpăra o căsuţă modestă, în mahalaua Ţicăul de sus, compusă din două camere: Una cu duşumele pe jos şi alta cu pământ, lipită cu lut, cum au ţăranii şi astăzi prin părţile locului. Între ele era o tindă, care le despărţea şi prin care era intrarea în casă. Căsuţa aceasta, a fost botezată de *Creangă, bojdeucă*, adecă casa modestă ţărănească [2].

---

1. I. Negruzi: Amintiri dela Junimea op. cit., p. 209.

2. Nu bordei nici colibă — cum înţeleg unii. Găsim cuvântul acesta, de bojdeucă, în vorbirea ţărănească; de pildă:

— Bădiţă Gheorghe, da frumuşică casă ţi-ai ridicat.

— Nu-i aşa frumuşică, Ionică! Ia o „bojdeucă", după puterea noastră. Bojdeuca, în care a trăit Creangă, restaurată frumos, aparţine astăzi universităţii din Iaşi. In ea este un mic muzeu. Vezi despre starea ei actuală, în str. Simion Bărnuţiu: *A. Bugariu*, în revista: „Luceafărul" numărul de Paşti: 1937 p. 89 şi urmare.

www.digibuc.ro

Unde era aşezată? Dacă vroia cineva să meargă să vadă pe Creangă, acasă la el, trebuia să urce mai întâi dealul Sărăriei, printre grădini şi livezi, până ajungea în hudiţa Ţicăului de sus. Acolo, cobora o vale, repede şi povârnită, apuca la dreapta şi da cu faţa, drept în portiţa ogrăzii lui moş Creangă, căci aşa îşi botezase el locuinţa lui — *bojdeucă*, şi de vară şi de iarnă, de veselie şi de durere. Cobora apoi mai multe scări; între două rânduri de copaci verzi şi umbroşi. In ogradă, găini, raţe, gâşte, orăcăesc, în toate părţile; câinii şi mâţele îţi ies înainte; în vale, alte case şi grădini; iar în depărtare, — dealul Ciricului" [1].

Cu privire la chipul cum îşi petrecea Creanga viaţa în bojdeuca sa, reproduc o scrisoare a lui, din 19 Septemvrie, 1887, către Titu Maiorescu:

„Respectabile şi mult iubite, Domnule Maiorescu

„Dacă n'ai râs de mult, de vreo prostie a vreunui idiot, „de care numai în răposata *Junime*, dela laşi, se putea râde „mai cu haz, poftim, vă rog, de-ţi râde cu hohote de una „acum. Dar vă rog! multe prostii v'am spus, în vreo două „trei rânduri, în vieaţa mea, de când am avut norocirea de a „vă cunoaşte, chiar grosolănii am îndrăsnit a spune către „d-v., nu însă din răutate, ci din prostie; m'a luat gura pe „dinainte. Căci d-ta nu se poate să nu înţelegi inima mea. „Iertaţi-mă, vă rog, de toate şi daţi-mi voie să vă spun şi acuma una.

„In bojdeuca, unde locuesc eu, dorm afară şi pe vremea „asta, în 18 spre 19 Septemvrie. De veţi avea răbdare, — că „bunătate totdeauna aţi avut — veţi întreba poate, unde-i „bojdeuca mea? Vă voiu răspunde respectuos: în mahalaua „Ţicău, ce i mai zic şi Valea plângerii, str. Ţicăul de sus „No. 4, (dacă se mai poate numi stradă o hudicioară dos- „nică, plină de noroiu, până la genunchi, când sunt ploi „mari şi îndelungate, zise şi putrede, iar la secetă, geme colbul „pe dânsa). Iar bojdeuca de căsuţă, în care locuesc eu, de „vreo 18 ani, e de vălătuci şi povârnită spre cădere, pe zi „ce merge, de n'ar fi rezemată în vreo 24 de furci de stejar „şi acelea putrede. Iarna dorm într'o odăiţă, toată hrenţuită; „iar vara, într'un cerdăcel din dos, începând depe la Mai şi „sfârşind pe la Octomvrie, când este vremea bună, cum îi acum. „Aşa m'am deprins. Răposatul Conta şi Lambrior, ştiau căsuţa „mea. Pompiliu, d-l Nica şi mai ales bietul Eminescu de „asemenea. In sfârşit, Vinerea trecută, în 18 spre 19, m'am

1. Gr. I. Alexandrescu, în biografia sa, op. cit. p. 29.

www.digibuc.ro

„culcat iarăşi afară, după obiceiu şi pe la câte oare voiu fi „adormit nu ştiu, că am adormit gândindu-mă, cu jale mare „la societatea „Junimea“ şi ce mai este ea acum! la bietul „Eminescu şi ce mai este el acum! la Gheorghe Schelet i „Lambrior, Conta şi unde sunt ei acum!:.. etc“.

Aşa a fost Creangă toată vieaţa lui. A scris cum a trăit, şi a trăit cum a scris. El era om iute din firea lui, în stare a face o nelegiuire, într'un minut de mânie, dar întotdeauna îi părea rău de ceeace făcea; lesne crezător, bun la inimă şi fără patimă. De aceia era iubit de toţi.

Cum primea musafirii? De obicei, membrii de la „Junimea“ şi mai târziu cei din „cercul dela Beldiceanu“, se duceau pela dânsul. Acasă-i moş Creangă? Intrebau ei dela poartă.

— Acasă, îţi răspundea zâmbind, o fetiţă sprintenă ca un princhindel şi răsărită ca o cucută.

— Poftiţi în casă, dumnealui îi din dos.

— Las' pe noi că-l găsim şi din dos, răspundeam, făcând mare gălăgie şi dând buluc cu toţii din dos, în cerdac.

— Uraaa!... moş Creangă, strigam noi cât ne lua gura, de răsuna toată valea ceea a plângerii.

— Da, ce mai faci? Ce mai dregi? Te doream. Cum mergi cu sănătatea? îl îmbulzeam noi, care dincotro, cu întrebările, — că ne era tare drag de el.

Gros şi greoiu cum era, când se vedea aşa prins fără de veste de noi, se înroşea la faţă şi oarecum se ruşina.

— Iracu de mine! m'aţi găsit şi dumneavoastră aşa ca pe un prost, ne răspundea el, începând a râde, că tot prost sunt eu de acasă dela mama din Humuleşti. Nu puteam să mă îmbrac şi eu, vai de mine? Da, ian mă rog, poftiţi în casă colea. Să vă aducă nişte apuşoară rece. Ruxandăăă-i! Ruxandăăă-i! ia dă fuguliţa şi adă o leacă de apă rece. Poftiţi mă rog, în casă, nu staţi aici afară.

— Da, las' moş Creangă, că stăm bine şi în cerdac, răspundeam noi, cu toţii într'un glas.

— In cerdac? D'apoi ce să vedeţi de acolea? Dealul Ciricului îi chel, ca şi în palmă la bunicul.

— Da, cu sănătatea cum mergi, moş Creangă?

— Mulţumesc, tot mai bine; stupesc în barbă şi trag oghealul, cu dinţii.

Şi aşa o duceam la dânsul, tot într'un râs şi veselie. Şi, Doamne, multe ne mai spunea moş Creangă!

Când mai mântuiam din vorbă, ne aninam de mâţele lui, căci Creangă avea douăsprezece mâţi, ce stăteau veşnic pe lângă dânsul.

www.digibuc.ro

— Da pe asta cum o cheamă, moş Creangă ?
— Tiţa.
— Da pe astălaltă ?
— Siţa, pe acea Florica, pe cealaltă Frusinica ; pe motanul acela Ţâcă, pe celălalt Suru ; el săracu, sare pe clanţa uşii şi o deschide deodată ; pe celălalt Ghiţă, şi aşa mai departe, până la douăsprezece mâţi.

Altădată, când ne duceam la dânsul, ne întâmpina cu aceste vorbe : Apoi din văile ieste, mi-i ruşine, dacă m'a vedea că ies, vre un om. Cine ştie poate ce-a zice. A zice că's beat, sau cine ştie ce ! ?

Şi după ce se îmbolnăvise, era tot vesel şi guraliv, dar când povestea ceva, parcă era mai întunecat şi mai strâns la vorbă. Câte odată zicea el singur : De-acu, dragii mei, nu-i mult până departe.... [1].

Cum mânca ? De mâncat, mânca bine Creangă. Avea o poftă năstrușnică de mâncare. „Când te pui la masă, zicea el, mănânci cum se cade şi cât îţi trebue altfel ; nu se chiamă masă, se chiamă numai zămoreală". Spuneau prietenii lui că, într'o zi, mergând la Unghieni la Prut, în vacanţa mare, într'o dimineaţă a mâncat vre-o zece ouă fierte, o strachină de prune şi un căuş de popuşoi fierţi ; iară pela amiază, când a sosit trenul de Iaşi şi au venit şi cucoanele, soţiile prietenilor cu de mâncare, Creangă a stat şi el cu dânşii din nou la masă, şi a mâncat din toate şi bine.

N. A. Bogdan povesteşte că în birtul gării, la Tg. Ocna, când se ducea la Slănic cu Creangă — se aşezară amândoi la o masă : „Vine chelnerul şi ne aduse o listă. Eu cerui un bulion şi o friptură. Creangă, stătu vre-o zece minute, ca să aleagă între cele şase feluri de bucate, ce erau pe listă. La urmă, când văzu că chelnerul pierde răbdarea, îi dădu lista în mână, îndărăt, şi-i zise :

— Mie să-mi aduci de toate ; numai cată să fie porţiile cum se cade, nu numai unse farfuriile !

Asta mă făcu să holbez o pereche de ochi lungi.

Mie-mi aduse ce poruncii ; lui Creangă de asemenea ce poruncise, şi anume : Un bulion, apoi un borş de pui, un *eingemacht*, costiţe cu mazăre, friptură la tigae, friptură de frigărui, — udate de-o garafă, ceva mai puţin de-o jumătate de ocă, de vin alb vechişor.

Mă uitam cu jind, cum înghite, cu o plăcere şi cu un gust nespus, una după alta ; borşul după bulion, friptura românească după cea nemţească — şi-l învidiam că, nu sunt

1. Gr. Alexandrescu. op. cit. p. 32—33.

www.digibuc.ro

în stare să... fac şi eu ca dânsul. Nici barim friptura ce-o cerusem, n'am putut s'o mănânc toată. Dela masă se sculă, parecă mai uşurel decât cum era când se pusese.

Ne suirăm în trăsură. Pe drum Creangă opri pe vezeteu la o crâşmă şi ceru o leacă de apă; o copilă de ungurean îi veni cu o cofiţă de cele de moşi, plină cu apă rece, dela o fântână din apropiere. El o puse la gură, şi când o lăsă jos, cofiţa era aproape deşartă. Dădu un gologan fetii şi pornirăm iară. Faţa-mi mărturisea mirarea; da nu-mi venia să i-o spun. Creangă mă gâci, şi-mi zise:

— Hehei, băete dragă! aşa mănâncă şi aşa bea românaşul adevărat, cel născut şi crescut la coarnele plugului, nu ca fârlifuşii de pe la târguri, crescuţi în bumbac, — cari numai tot bumbac mănâncă — şi bumbac se trezesc într'o zi, în loc de carne şi oase".

Odată s'a dus la Brăila, să-şi vadă băiatul, nora şi cuscrii. Pentru masă, a cerut să-i facă crap sărat, îndulcit, cu usturoiu şi cu mămăliguţă, nu pripită ci fiartă bine, cum îi plăcea lui, aşa cum mâncase acasă la părinţii săi.

La vremea prânzului, pe o farfurie lungă, în mijlocul mesei, îi făcea cu ochiul, un crap respectabil, de vre-o câteva ocale, tăvălit în usturoi şi stropit cu oţet de vin şi untdelemn grecesc de cel bun. Alături mămăliguţa caldă.

Creangă şi-a cerut frumos ertăciune şi a tras farfuria cu peştele dinainte. A mâncat singur, ca jumătate de crap.

La toate îndemnurile gazdei, să se înfrupte şi din alte bunătăţi depe masă, el răspundea, zâmbind:

— Imi pare rău, că nu mai pot. Mâncările boereşti sunt pentru d-voastră. Eu mă mulţumesc cu atâta şi vă rog să-mi opriţi ce mai rămâne, pe diseară.

Şi seara a mâncat restul crapului, cu mămăligă rece.

Aceasta o povesteşte cuscra lui Creangă — soacra fiului său Costache, Elena Petru şi o reproduce o rudă a lor. — Dar cât vin a băut, ca să înece bine peştele, asta n'o mai spune [1].

Th. Speranţă istoriseşte de asemenea, următorul fapt, din Iaşi: Intr'o zi eram la dejun, la un restaurant din str. V. Alexandri, vis-a-zis de „tipografia Naţională" unde se tipăreau „convorbiri literare".

Văd intrând, pe Ioan Crengă. Vine la mine, la masă.

— Treceam de colea, dela tipografie şi am văzut raci în fereastră, zice el, şi se duce la fereastră, unde era un castron cu raci. Ia castronul şi-l aduce la masă, la mine. Işi scoate apoi haina, o pune în cui şi se aşează la masă.

---

1. N. Timiraş. op. cit., p. 297—8.

www.digibuc.ro

— Ce, nu-ţi plac racii?

— Ba da. Am mâncat şi eu.

— Ce mâncat? Văd castronul plin!!... Raci mănânci, până faci o grămadă de coji, aşa de mare, ca să te poţi rezema de ea! Ea de colea şi manâncă!!...

— Am mâncat vre-o patru.

— Patru... ce-i patru raci? Nu ştii vorba: C'un rac, tot sărac.

Ia de colea, haide.

Şi înplântând mâna în castronul cu raci, luă cât putu cuprinde în mână şi-mi puse în farfurie.

Până să-mi vină un altfel de mâncare, pe care-l aşteptam, am mai mâncat vre-o patru raci. Creangă însă a mâncat tot castronul şi i-a mâncat şi pe cei ce mai rămăseseră în farfuria mea. Şi avea mare îndemânare la mâncat raci. Când lua racul în mână, numai decât îl rupea în două, îi scotea gâtul, îl prindea între degetele mari şi într'o clipă îl desfăcea şi-i scotea carnea, pe care o săra şi o mânca cu pâine. După aceia mânca picioarele cele mari, apoi desfăcea şi coşul, îi mânca măruntaele, lua de vre-o două ori saramură cu coaja, o sorbea şi... gata, lua altul la rând.

Imi povestea el de unde s'a învăţat să mănânce raci, dar nu-mi mai aduc aminte; ştiu că-mi spunea că mânca mulţi. Asta, ca să mă încurajeze pe mine, să mănânc. Cu toată încurajarea însă, am căpătat o durere de cap, pe care n'am uitat'o nici acuma. Imi părea, că mi se desface capul, nu altceva! Tocmai târziu noaptea mi-a trecut.— Spun, poate să mai folosească şi la alţii. M'am dus la un văr al meu, unde am găsit gutui. Am tăiat una şi am început să mănânc, dar abea începui să mănânc şi simţii că începe să-mi treacă durerea. In vre-o cinci minute, mi-a trecut.

Mă gândeam atunci la Creangă: Oare el n'o fi având nevoie de gutui?

A doua zi însă, din întâmplare, mă întâlnesc cu el, şi-i spui întâmplarea mea.

— Cum? Te-a durut capul? Mă întreabă. Dar pe d-ta?

— Aşi! Ce durut!....

— De, îmi zice el, e vina dumitale: *„Când mănânci raci, trebue să ai grijă, să-i uzi bine cu vin“* [1].

17. **Creangă în intimitate.** Nu toată lumea este croită după acelaş calapod; ci fiecare om, are felul lui de a fi. Aşa şi cu Creangă. Spun unii dintre cei apropiaţi de neamul lui prin legături de rudenie, că ar fi existat o intimitate între

1. Th. Speranţia: Amintiri despre Ion Creangă. Iaşi. 1927.

www.digibuc.ro

el şi o maică bogată şi din neam nobil dela Varatic, maica *Evghenia*, femeie tânără, frumoasă şi plină de neastâmpăr.

Se mai vorbeşte că într'o vară, în chilia maicii, s'ar fi petrecut o scenă neobişnuită, care a făcut mult sgomot, ajungând până la urechile mitropolitului. Diaconul se dusese la mânăstire, în hainele sale diaconeşti. El purta potcap şi coadă împletită, ascunsă sub antereu, cum era pe atunci rânduiala preoţească. Cuvioasa călugăriţă, admira părul lui Creangă, care era într'adevăr, blond şi lucitor, ca mătasa.

Maica Evlampia.

Diaconul auzind-o, luă iute foarfecele şi hârşt! îşi retează într'o clipă, coada...

— Dacă e adevărat, că-ţi place atâta, zise el, iacă, ţi-o dăruesc: iar Creangă a ieşit din mânăstire, fără potcap, cu o pălărie cu borduri mari, aşa cum văzuse el la preoţii din Bucovina" [1].

A fost vorba şi de un proect de căsătorie cu această maică, după ce se despărţise de soţia sa, — dar n'a fost să fie. — S'a încurcat cu Tinca Vartic, cu care a trăit nelegitim toată vieaţa.

Cum sta în casă? In casa lui, Creangă stătea *comod*. Iarna, într'un halat cu dungi albastre, cu picioarele în ciorapi de lână albă în nişte papuci târâiţi (târligi) şi cu o scufă pe cap; iar vara, într'o cămaşă de noapte, largă şi lungă, de pânză ţărănească, cu mânicile largi şi deschisă la piept; cu aceiaşi papuci târâiţi, acum în picioarele goale, cu un şervet alb, cât o prostire (cearceaf), pus în patru, împrejurul gâtului, pentru sudoare şi o scufă pe cap. Aşa sta el toată ziua, lângă o măsuţă, pe cari erau o mulţime de hârtii, note şi caiete, — toate răvăşite în toate părţile. El însă le ştia rostul — ordine în dezordine.

Comod îi plăcea lui să fie, mai ales când sta la *masă*. Atunci se aşează el ţărăneşte, lângă o mesuţă rotundă, cu

1 Niculae Timiraş: op. cit., p. 274—75 şi 297 —8.

www.digibuc.ro

trei picioare, pe care o ridica pe pat; iar el se aşezá alături-rea, rezemat cu spatele de perna de perete. Pe sub masă, se plimbau de-una pisicile. Avea vreo 12 pisici, care la vremea mesii, începeau să se adune pe pat, sub masă. Li se vedeau cozile, împrejurul mesii, ca nişte steaguri. Şi toate aveau nume: Bălănica, Miţulica, Tărcata, Frăsina, etc. Se suiau pe dânsul, pe umerii lui, mai ales se frecau, se ştergeau de el şi-i plimbau cozile pela nas, dar el nu se supăra. Se necăjea numai atunci, când nu erau cuminţi şi îndrăzneau să fure, să-şi ia singure mâncare. Atunci, le bătea.

18. **Prietenia între Creangă şi Eminescu** [1]. In 1874, M. Eminescu se întoarce în ţară, din Viena şi Berlin, unde fusese să studieze *filozofia*. Fiindcă nu-şi susţinuse încă doctoratul, n'a putut fi numit profesor la Universitatea din Iaşi, pentru care fusese pregătit. Până una-alta, i s'a încredinţat postul de director al bibliotecii oraşului; iar pe ziua de 1 Iulie 1875, a fost numit revizor şcolar al Judeţelor Iaşi şi Vaslui.

In toamna acelui an, între alţi dascăli, cari se prezintă la cancelaria revizoratului, este şi Ion Creangă.

— „Bine te-am găsit, Domnule revizor. Te căutam ca iarba de leac. Eu sunt institutorul Ion Creangă, mai zis şi *popa*, adică mai drept zis: „Răspopa Smântână".

Abia după ce zdrahonul şi-a rostit numele, întinzându-i şi strângându-i zdravăn mâna, au început între dânşii, adevăratele încântări.

— Acesta era, aşa dar, dascălul cu manualele de şcoală, cele mai dibaciu întocmite, pe care el, revizorul Eminescu, le pusese, cu sila, sub ochii învăţătorilor din satele ţinuturilor Iaşi şi Vaslui? Nu-i venea să creadă. Un om, aşa de gras şi bârdâhănos, cu nimic cărturăresc în făptură!... El îşi închipuise, în mintea lui, pe autorul Ion Creangă, un tânăr, cu şcoală apuseană, nu de mult întors dela învăţătura pedagogilor ieşiţi din tipic.

Când colo ce să vezi şi ce s'auzi: Popa Smântână! Răspopitul Ion Creangă.... [2]".

Astfel se introduce Creangă la Eminescu..

Unde întăresc ei mai statornic această prietenie?

Asupra acestui punct, controversă. Scriitorii, nu se înţeleg între dânşii. Unii susţin că la „Trei sarmale"; iar alţii la vestita „Bolta rece", — un prea cinstit lăcaş de adunare, pentru oameni de cin mijlociu, dar mai preţuitori ai vinului

1. N. Zaharia: Mihail Eminescu, Viaţa şi opera sa, Bucureşti. 1912 No. 31-31. — Cf. Jean Boutière: Ion Creangă. I, nota 1 pag 34.

2. *Cezar Petrescu*: Carmen Saeculare. Editura naţională—Ciornei. Cartea I, p. 163—167.

www.digibuc.ro

de Păhneşti, Uricani şi Cotnari„[1]. Aici Ion Creangă îşi avea o odaie, cu o masă rezervată pentru dânsul şi pentru prietenii săi: C. Grigoriu, G. Ienăchescu, N. Climescu, V. Răceanu etc. La această masă întâiaşi dată, a legat Creangă prietenia cu Eminescu, aşa de strâns, încât a durat până la sfârşitul vieţii lor. De când a adus pe Eminescu aici, cam răreşte întâlnirile cu prietenii mai vechi. Se îndestula cu tovărăşia revizorului, şeful său, legătură mai proaspătă. Numai amândoi îi vedeai, că stau ceasuri întregi şi nu se mai săturau. E foarte curioasă natura omenească, când se potrivesc sufletele între ele. Amândoi erau săraci, dispreţuiau viaţa sgomotoasă de târg. Duşmani neîmpăcaţi ai formelor deşarte din saloane, le plăcea să se întâlnească în grădinile singuratice şi retrase dela periferia oraşului, unde stăteau zile întregi, studiind obiceiurile poporului şi ascultând, cu drag, cântecile lăutarilor.

Şi din momentul când s'au cunoscut bine, a dispărut dintre ei şi diferenţa de cultură, care-i deosebia.

Poetul filosof, profund cugetător, adăpat la izvorul cel fecund al culturii filosofice, stă alături de un modest institutor, din mahalaua Ţicăului, fără altă pregătire sufletească, afară numai de bruma de carte ce putuse prinde în „seminariul inferior dela *Socola*“ şi din conferinţele ascultate dela Maiorescu. Ce-i apropia aşa de mult alta decât dragostea de tradiţiile şi de sufletul săteanului moldovan, întrupată în sufletul acestui ţăran neaoş, în carne şi oase, care era Ion Creangă din Humuleşti. Mintea profundă a poetului descoperise într'însul, comoara nepreţuită a neamului nostru; căci Creangă era o „vastă sinteză etnică a poporului român“ sau cum îl caracterizează dl. Iorga: Rezumatul felului de a fi a ţăranului român din Moldova şi în special, a celui din a doua jumătate a sec. al XIX[2].

„Aruncaţi amândoi departe de locurile lor, cu griji şi cazuri asemănătoare, ei s'au înfrăţit, privind cu desgust, la lumea ieşeană, care mergea spre înstrăinare şi în orice caz, era plină de neînţelegere, pentru ale noastre“.

Şi cu ce însărcinare venise Creangă la Eminescu?

— Avea o scrisoare dela ministrul T. Maiorescu, întru a lua înţelegere asupra unui *poveţuitor*, hărăzit dascălilor... El, ministrul şi profesorul, cel atoate ştiutor, burduf de pedagogie, aştepta îndrumare de la un răspopit—cum îşi zicea el—îmbrăcat în straiu grosolan de şiac... Au stat aşa dar, revi-

1. Octav Minar, la Jean Boutière, op. cit. nota 4, p. 34 susţine prima părere; iar dl. Cezar Petrescu pe cea de-a doua.

2. Dumitru Furtună: *Cuvinte şi mărturii*, op. cit. p. 79.— Compară şi *Convorbiri literare*, XXIX, p. 235.

www.digibuc.ro

zorul şi dascălul de şcoală primară, să desbată, de-a fir'a'n păr, aceste probleme de breaslă. Iar, pe măsură ce trecea timpul, creştea minunarea, domnului revizor. Omul în straiu de şiac, acolo unde se afla, în lipsă cu învăţătura şcolilor înalte, punea la mijloc un bun simţ, fără greş şi o sănătoasă chibzuială ţărănească...

Din cancelaria colbăitelor dosare, s'au strămutat la loc mai prielnic unor astfel de tăifăsuiri, la preacinstita *Boltă rece*, unde au rămas până în ceas târziu după miez de noapte. Iar de-atunci, acolo a fost să-şi aibă odăiţa, masa şi ulcelele de vin, în după amezile şi sările, când Mihai Eminescu se întorcea amorţit bocnă de ger şi depe drumul inspecţiilor[1]...

Uneori se duceau şi „la trei sarmale"; iar mai des ieşeau din oraş, mergând încet, şi povestind unul altuia, din întâmplările zilei; iar la un loc prielnic, se înfundau, într'o cameră dosită, la câte un cârciumar din *Tătăraşi*, *Păcurari* sau *Nicolina*. Aici se aşezau la o masă şi cereau să le frigă o bucată de pastramă sau nişte cârnaţi cu usturoi, preparaţi ca vai de lume, dar buni — porunceau şi o cană cu vin, ca să se mai încălzească — şi se desfătau, în lege. Inaintea unui păhăruţ cu vin, stăteau uneori toată noaptea, dacă le da voe crâşmarul. Alte ori cutreerau Galata, cu târguşorul ei, treceau spre bariera Păcurarilor, făceau înconjurul pela Copou şi Aroneanu, până găseau un culcuş. Acolo se aşezau la masă, la vreo crâşmă, mâncau ce găsesu, cinsteau vre-o oală două de vin şi dacă trecea de miezul nopţii, dormeau pe câte o laviţă, cum se întâmpla — şi erau fericiţi. Aşa dispăreau ei câte odată, din oraş, 3—4 zile; iar când se întorceau erau de nerecunoscut: hainele murdare, figu-

1. Ibidem. p. 169. Intr'adevăr, la 1876, Creangă scosese a treia carte didactică: *Propovăţuitoriu la cetire şi scriere după sistema fonetică*. Tip. H. Goldiner. Iaşi.

M. Eminescu, în calitate de revizor şcolar, face un *raport* către ministerul Cultelor şi instrucţiunii, cu data: *26 Mai, 1876, Iaşi* în care între altele, zice:

„Cartea se deosebeşte, în mod favorabil, de alte tratate de acest soiu, prin aceea că e *o lucrare, cu totul originală*, nu copiată sau prelucrată, după manuale străine. Ea este fructul experienţelor lungi a doi învăţători, înzestraţi dela natură cu darul de a instrui.

Oricât de modestă, în aparenţă ar părea cartea, ea însemnează începutul unei reforme adânci, în instrucţia elementară; ea a rupt-o cu dogmatismul. Izvorul metodei propuse este însăşi natura inteligenţei; procesul ei de desvoltare". De aceea o recomandă învăţătorilor, spre a se orienta după dânsa. M. Eminescu: Scrieri politice şi literare. Bucureşti. 1905. p. 260—263. — Cf. L. Predescu. op. cit. l. p. 135.

www.digibuc.ro

rile obosite de vegheri şi de trudă, însă foarte încântaţi de o aşa escursie şi gata de a o reîncepe a doua zi, în partea din spre Nicolina, la chir Costache crâşmarul, căci ştiut este că „vinul veseleşte inima omului".

Bădiţă Mihai! Să vezi ce pastramă bună are! Cer un hârb de strachină, cu doi trei cărbuni, şi-mi pun eu pastrama de se frige. Ştii, parcă are alt gust. Vinu-i cam turbure şi acrişor, da'i bun [1]. Aşa petreceau timpul liber cei doi prieteni, discutând împreună şi împărtăşindu-şi unul altuia ideile şi sentimentele, căci să ştiţi: Mare lucru'i prietenia cea adevărată, despre care grăia *Cicerone* odinioară.

Altă dată Creangă se înţelegea cu Eminescu, şi-o luau spre Târguşor, la unul Ţiru. „Acolo erau vişine bune. Ne-am dus — zice Creangă şi ne-a făcut o friptură de porc, într'un hârb de ceaun; ne-a adus câte o garafă două de vin şi numai iată că şi vine un dascăl dela „ziua crucii", căruia îi era bolnav un copil şi se plânge la noi, că nu ştie ce să-i facă. Eminescu-i scrie o scrisorică şi-l trimite la doftorul Tanzig. Doftorul, cum a văzut copilul, a înţeles că tatăl copilului e dascăl şi că copilul mâncând lacom la colaci, i s'au lipit maţele, şi de aceia era bolnav. Patru copii îi murise dascălului, din pricina colacilor.

Adesea ori „Ion Creangă" venea şi-l lua dela masa cancelariei revizoratului.

Acum îi cunoştea bătaia de deget în uşă; iar glasul gros îi dezmierda auzul:

— Acasă-i, Măria-Sa, stăpânul?

Uşierul din sală, grăbea să deschidă. Gâfâind şi suspinând, Ion Creangă, îşi făcea loc anevoie trupului să'ncapă, mai spătos şi mai măreţ, în dulama de suman noaten. Işi desfunda urechile din căciula albă, miţoaşă, de oaie. Inainta legănat, şi-i scutura voiniceşte mâna. Indată îl străbătea, ca o atingere întăritoare.....

— Ai mai făcut vre-o inspecţie şi ai mai scris vre un raport, bădie Mihai?....

Şi aşa îl scotea din vraful hârtiilor şi a hârţăloagelor prăfuite, iar după o mică primblare, dejugau la „bolta rece" unde-i aştepta masa rezervată şi oala nouă, cu vin rece; în faţa căreia ţineau şedinţă lungă, uneori până'n revărsatul zorilor. „După ospăţurile şi benchetuirile sărbătorilor de iarnă, din somnul anevoioaselor mistuiri şi din mohoreala damigenilor cu Uricani, Păhneşti şi Cotnari, ca

1. G. Panu: Amintiri din „Junimea" dela Iaşi XVIII, No. 21.

www.digibuc.ro

un acru potroc i-a trezit într'o dimineaţă, *dimisia* lui Maiorescu.....: [1].

19. **M. Eminescu găzduit de Creangă în bojdeuca sa.** In 1876, Eminescu intră în conflict cu prefectul de Iaşi şi — prin josnice intrigi politice, a fost destituit din revizorat, pe ziua de 1 Iunie. — N'a stat mult, fără slujbă, căci cu sprijinul junimiştilor a fost numit redactor al ziarului „Curierul de Iaşi", pe care-l dirijează, până în toamna anului 1877, când intrând în neînţelegere cu directorul tipografiei ziarului, îşi dete dimisia. In toamna acestui an (1877), înainte de 3 Noemvrie, pleacă la Bucureşti, unde i se încredinţează redacţia ziarului conservator „Timpul".

După ce a fost scos din revizorat, Eminescu n'a aflat loc de găzduire la nici unul din boerii Iaşilor, de şi-l ştiau toţi că se găsea în mare lipsă şi strâmtorare. Bojdeuca lui Creangă, cea strâmtă şi sărăcăcioasă — i-a slujit de adăpost. Acolo s'a simţit el mai fericit, fiindcă era primit cu adevărata dragoste, de prieten sincer.

Când era mai îngrijorat şi îndurerat de ticăloşia lumii aceştia, când toţi îl părăsiseră, fiindcă nu mai era revizorul şcolar a două judeţe, Eminescu se pomeneşte cu Creangă, că-i deschide uşa şi cu voe bună, îi zice:

— Bădie Mihai! Ştii una? M'am tot gândit şi m'am tot sucit şi m'am vorbit la urmă şi cu Tinca..... Aşa nu mai merge..... Prieteşug numai de „Bolta rece" şi de poveşti, nu'nţeleg. Fă bine şi haidem acasă, să încărcăm bucluciurile şi să le ducem la „bojdeuca" din Ţicăul meu. Palat nu-i, că vorba ceia, mă uit prin straşină la stele, ca ţiganul prin bortele cortului şi slava Domnului! Cresc drele pe podele şi bureţi, pe pereţi, s'avem de hrană, pe tot postul Crăciunului.....

Insă om uni două sărăcii, să facem una mai mare şi s'o scoatem din iarnă, până ce ne-o lumina altfel mila lui Dumnezeu şi bunătatea oamenilor....

Pentru care intrare, în Templu, te rog a mai cunoaşte că Tinca a pregătit o oală cu sarmale înfricoşate şi un cuptior de plăcinte cu poalele'n brâu, ca la Humuleştii mei şi la Ipoteştii matale.....

Ajunşi la bojdeucă, Ioan Creangă aruncă o privire de adâncă şi părintească mulţumire, asupra celor douăsprezece mâţe, care-au înpânzit toate cotloanele, ospătând felurit, după a lor fire şi apucătură; îşi scutură fărămiturile din valurile straiului de şiac, revărsate pe pântec şi glăsui cu duhovnicească mieroşenie:

1. Cezar Petrescu. op. cit. p. 174.

www.digibuc.ro

— Tinco, mamă! Am eu aşa o bănuială, că n'ar strica două cafeluţe!... Ştii, cum numai din mâna matale se pot bea, în târgul Ieşilor.

Coana Tinca, oprită la mijlocul drumului, spre bucătărie... aruncă privirea neputincioasă a unei făpturi, puţină la trup şi slabă de voinţă, sortită să lupte cu nesaţiul unui uriaş, pe rând, când Sătilă, când Flămânzilă. Sub broboadă clocotea, ca sub capacul unei oale pusă la fiert, o sumedenie de aprige gânduri, chibzueli şi vorbe, menite să-l aducă pe Flămânzilă - Sătilă, la simţul realităţii.

Ioan Creangă adăugi, cu dulce nevinovăţie.

— Şi la acele cafeluţe, cari n'au să mai aibă pereche în Ieşi, n'ar strica şi câteva picături de aghiazmă. Amin! Spun ţie!

Coana Tinca a oftat în sine, încuviinţând:

— Bine, Ionică... Două cafele cu rom... Pentru mata, coane Mihăiţă, un filigean mare?...

— Cât caucul Prea Câniei-Sale Mitropolitului Calinic, Tincă, mamă! i-a luat cuvântul din gură, Ioan Creangă, răspunzând el, în locul oaspelui, întotdeauna modest la cerinţe.

— Lasă... încearcă Eminescu să protesteze.

— Ce lasă, bădiţă Mihai? Ori îi café ori nu-i café... Fiecare cu ale lui... Eu bat cu găluştele şi cu cofăelul de vin, alde matale cu filigeanele... Ca şi mâţele aceste, mă uitam... Parcă's oameni nu alta... Să nu spui că au două apucături şi gesturi la fel. Huiduma de motan mormăie şi se burueşte rozând la ciolan, de-ai spune că-i unu de iştea scăpat la putere, un francţionist. Alta se mulţămeşte cu mirositul şi cu două trei firişoare de carne, desprinse de oscior, ca Nevăstuica... Fel şi chip...

Coana Tinca, simţindu-se de prisos la o asemenea desbatere, a pornit să-şi împlinească datoria. Ioan Creangă a făcut doi ochi către prietenul său, săltându-şi pântecul în râs, cutremurat:

— Ţi-o plăcut cum am luat-o, pe coana Tinca?... Duhul blândeţii, sireacul!... Până s'apuce a spune că se isprăveşte cafeaua, că iaca nu-i zahar, c'o venit un hain dela băcănie cu nu ştiu ce cont, i-am tăiet glasul... Asta-i femeia... Nu poate trăi ziua de azi, de grija zilei de mâne... Apoi eu, caşi mâţele mele... Să mă'ndestulez pe ziua de azi, că pentru ziua de azi, că pentru ziua de mâne în Dumnezeu mi-i nădejdea.

Eminescu trăgea din capătul de ţigară, răsucindu-l şcolăreşte între degete, să nu-i frigă buzele. Privea zâmbind la mâţele, cari, după ce şi-au isprăvit ospăţul, se căţărau acum pe genunchii, pe umerii şi în spinarea uriaşului, ca excursioniştii din fotografii, pe grumazul Sfinxului. Işi aveau fie-

www.digibuc.ro

care locul ştiut; iar omul, atât de gros la croială şi cu atât de ascuţite împunsături, când ajungea vorba, ca să ia la rost prostia şi răutatea semenilor, nu mai contenea cu gingaşe alintări şi desmierdări.

— Asta-i boală veche... se desvinovăţi Ioan Creangă pentru a suta oară. Cu mâţele'n casă m'am trezit eu de plod, când deabia mă aburcam copăcel în picioare şi lega mama o sfoară cu motocei la capăt, de stâlpul hornului. Crăpau sărmanele mâţi, sghihuindu-se.... şi mama nu avea grije de mine atuncea; putea să-şi tot vadă în linişte de treburile ei la gospodărie, ba încă şi de cele solomonării, la care o chemau megieşii, ba că unuia i-o stârpit vaca, ba că alteia i-o deochiat o slută odorul şi alte multe şi de toate, câte ştia ea....

. . . . . .

— Nu ţi-am spus alta, bădiţă Mihai... Mă întâlnesc eri, cu conu Vasile Pogor şi mă ia, Măria-Sa, cam aşa la vale, că umblu cu ciubote dintr'o vacă, taman ca tăietorii de lemne... Ehei, zic eu, ciubotele astea's fleac, pe lângă ciubotele lui Oşlobanu — un melean dela Humuleşti, cu care am făcut şcoala de catiheţi dela Fălticenii vechi, până ce o impus'o el în lume, de groaza poştelor!... Iară conu Vasile, îndată: — Ia spune istoria, popo-răspopo, că la de-al-de-ai-este, nu te mai întrece nimeni... Ce să fac? l-am spus-o şi după cum s'a tăvălit el de râs, pare-mi-se că merită, să ţi-o istorisesc şi mătăluţi, cât ne-om trudi cu ieste filigiane...

Şi Ioan Creangă, a prins să dea drumul la turbinca amintirilor. Eminescu asculta, zâmbind la unele peripeţii mai domoale, izbucnind în hohote, când l-a văzut, în închipuire pe numitul Oşlobanu, răsturnându-se în pat, cu faţa în sus şi scuturând coşcogea ciubotele, să deşarte din turetci o dimirlie de fasole, fur-luate, dela o anume crâşmăriţă, cu slăbiciune pentru flăcăii vârtoşi, candidaţi la popie...

— Acestea ar trebui să le scrii, bădiţă Ioane — zise Eminescu. Păcat să se piardă...

— Oi încerca odată şi odată... când le-or veni şi lor veleatul.. Numai de-or găsi cătare, şi n'oi păţi ce trag cu „Povăţuitorul" meu. Văzuta-i, cum mi-o băgat capul sănătos sub Evanghelie, domnul Titu Maiorescu?... Scrie Creangă băiete, *Povăţuitor*, că ţi-l tipăresc pe socoteala Statului.. Acuma, după ce l-am scris, şi după ce au căzut dumnealor dela putere, zic, stai că's şi eu bun mehenghiu!... Nu mă las... scot economiile mele, din oala cu cenuşă, mai împrumut de ici-de-colo, înjgheb patruzeci de galbeni şi la tiparniţă cu dânşii... Şi-acuma, cu ce te-alegi, Ioane, Mehenghiule?... Onor. Ministeriu actual, mi l-o înapoiat, şi o mai dat pe deasupra şi ordin dascălilor, să se ferească de el, ca dracul

www.digibuc.ro

de tămâie... Nu de alta, dar... să nu se spună că-i bun, un lucru, pe care l-a găsit bun, domnul Titu Maiorescu. Şi sărmanul „povăţuitor", zace în pod la părintele Ienăchescu, tovarăş la pagubă. Da, pentru un exemplar, tot am găsit muşteriu... Mă trezesc, într'o bună zi, cu domnul avocat Sigara, care-mi arată domnia-sa, că are dorinţa a se ocupa şi cu didactica... Cal bătrân, să 'nveţe la umblet!... Insă m'am luat după vorba care-ţi place... Ce-mi pasă! zic. L-am smomit, mi-am scos un franc şi jumătate şi pace!... De-acuma, poate să se povăţuiască cu dânsul, cum ştie şi la ce ştie... că pe mine, prost m'o povăţuit.

Autorul „povăţuitorului", râdea de aceste păguboase desnodăminte ale aventurilor sale didactice, ca de cele mai hâtre întâmplări, cu putinţă. Iar Eminescu, în bojdeuca săracă, în odaia cu paturi ţărăneşti, la masa cu ştergar alb, printre velinţe, oale smălţuite, ulcioare de lut, scaune tari, copăele şi cele douăsprezece mâţi, se simţea întors la viaţă simplă, primitivă, întăritoare. După ce-o lăsat ochii să rătăcească pe geam, afară, spre dealul nins al Ciricului, spre gospodăriile albe din Ţicău, spre celălalt deal al Tatarăşului, a rostit, îndreptându-şi din nou privirea, la prietenul sdravăn şi zguduit de gâlgâirile râsului:

— Părinte Smântână! Acuma m'am domirit eu, dece mă leagă atâta prietenie de *Nică* a lui Ştefan a Petrii din Humuleşti...

Creangă, desmierdând pisicile lui, cu zâmbetul pe buze, zice: „Acum treceţi la cotruţe lighioanelor, fiindcă ne-o venit şi nouă acum rândul, să plecăm pe la datoriile, cari n'aşteaptă ...

S'a scuturat, cu băgare de seamă de lighioanele turburate din somn şi din torsul lor molcom, a înfăşcat bâta de cireş şi a plecat spre şcoala, de unde urgia omenească nu-l putuse încă mazili" [1].

Eminescu rămânea acasă, în grija coanei Tinca. Seara când se 'ntorcea Creangă dela şcoală, ieşiau amândoi la primblare. O luau razna, afară din oraş, pe cărări tainice, spre dealurile verzi, cari înconjurau Iaşii, pe locurile ştiute şi bătătorite adesea. După ce rătăceau ceasuri întregi, povestind şi desfătându-se, se opreau osteniţi undeva şi poposeau sub şopronul vre unui han dosnic, unde se ospătau, singuri, cu fripturi de muşchi de porc în usturoi şi cu mămăliguţă caldă, ştropite cu vin rece dela pivniţă, turnat în ulcele de lut noi.

Intr'un elan de veselie, petreceau ei împreună, uneori până a doua zi. Iar când se întorceau acasă, în zorile zilei

1. După Cezar Petrescu: Carmen seculare. op. cit. p. 210—219.

www.digibuc.ro

şi băteau la uşă, trudiţi de neodihnă, îi întâmpina Tinca cea grijulie, care uneori îi dojenea, că prea au făcut-o de oaie...

Aşa o ducea Eminescu în bojdeuca lui Creangă. Şi tare-i mai plăcea în „cerdac", în liniştea din dosul casei, rătăcind cu privirea spre dealul pleşuv al Ciricului. — Aici stătea el seara, până târziu, cisluind şi filozofând, cu Creangă, pentrucă povestirile lui Creangă nu-l oboseau, ci din potrivă, îl odihneau pe Eminescu şi-l dispuneau.

Alteori, când rămânea singur, privea stelele cu luneta şi se încânta, admirând frumuseţea nespusă a boltei cereşti, în liniştea profundă a nopţei. Aici a compus el admirabila şi geniala lui poezie:

La steaua care-a răsărit
E-o cale atât de lungă
Că mii de ani i-a trebuit
Luminii ca s'ajungă.

Poate de mult s'a stîns în drum
In depărtări albastre
Iar raza ei abia acum
Luci vederii noastre.

Apoi, răscolind durerea sufletului său, de năvala cotropitoare a străinilor în ţară, alcătueşte vestita *doină:*

Dela Nistru pân' la Tisa
Tot românul plânsu-mi-s'a
Că nu mai poate străbate
De-atâta străinătate...

Din Boian la Vatra-Dornii
Au umplut omida cornii
Şi străinul te tot paşte
De nu te mai poţi cunoaşte...

Vara, dormeau afară, pe patul din cerdac, după ce oboseau de stat la taifas şi auzeau cântatul cocoşului de miezul nopţii. Şi dormeau duşi, până'i dogorea soarele la ochi şi-i deştepta dimineaţa, cântecul ciocârliei din sbor.

La Creangă, în bojdeucuţă, a stat Eminescu până în toamna anului 1877, când s'a mutat la Bucureşti; iar plecarea lui, a fost o mare durere pentru Creangă. Se deprinsese cu dânsul, şi nu se mai putea sătura, a-i admirea *geniul*, pe care-l i-l recunoscuse. De aceea, cu jale-i scria, la Bucureşti: „Vino, frate Mihai! Vino, căci fără tine, sunt străin". Era străin, cu adevărat, pentrucă el recunoscuse în Eminescu pe „eminentul scriitor şi *cel mai mare poet al Românilor*" [1]. Se împrietenise între dânşii, aceşti doi oameni, foarte strâns. Era talentul, era geniul care-i legase, într'un suflet şi o inimă.

Il chemă mereu, ca să vină, batîr de sărbătorile de iarnă, când Creangă stătea mai mult în casă şi se pregătea, cu de toate, ca de Crăciun: Sarmale, chişte, trandafiri (cârnaţi) afumaţi, şunci, plăcinte cu poalele'n brâu, alivenci calde, înecate în smântână şi alte bunătăţi. Sarmalele cu mămă-

1. Jean Boutière: La vie et l'oeuvre de Ion Creangă. p. 39.

www.digibuc.ro

liguță caldă, bine fiartă, mestecată zdravăn cu melesteul (făcăleț), ca să nu rămână cocoloși, răsuflată la dogoarea vie și răsturnată repede pe fundul de lemn; iar la masă, tăiată în felii, cu ața de mămăligă, ca să se răcorească liniștit.

Să vede că făgăduise, că o să vină, dar n'a putut veni. Creangă îi scrie atunci, din nou:

„Te-am așteptat de Crăciun să vii, dar... beșteleu, feșteleu, că nu pot striga valeu, și cuvântul s'a dus, ca fumul în sus și de venit n-ai venit... Aferim... Dar noi, adică Ienăchescu, Răceanu și alți mușterii pentru mâncărică și băuturică bună, am tras un bairam de cel turcesc, cu vin grecesc dela Amira... Acum stau lângă horn, cu pisicile și mai pun rânduială în cele însemnări".

20. **Ion Creangă la „Junimea".** Creangă și-a manifestat talentul de scriitor, sub influența lui Titu Maiorescu

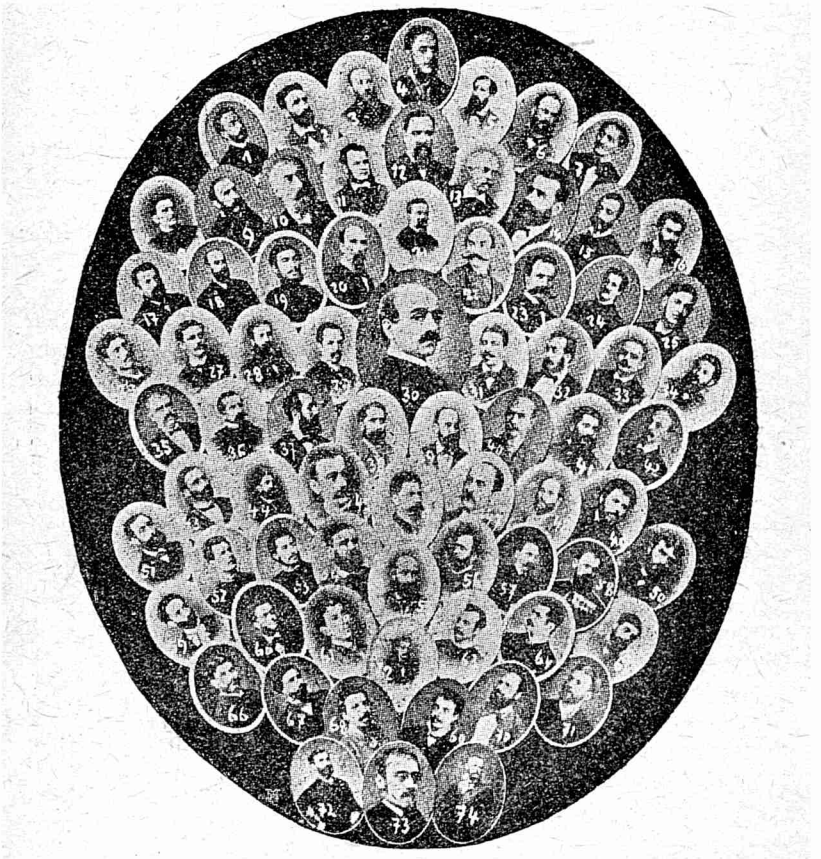

Membrii Societății *Junimea*.

www.digibuc.ro

şi a „Junimei“ [1]. Maiorescu prin conferinţele şi protecţia sa; iar *Junimea*, prin verificarea şi publicarea lucrărilor sale.

Asupra *introducerii* lui Creangă la „Junimea“ sunt mai multe versiuni. Unii spun, că el ar fi rugat pe Victor Castan, cam prin 1876, ca să-l ea şi pe dânsul, la „Junimea“, zicând că ar avea ceva scris [2]. Alţii zic, că „Creangă s'ar fi adresat într'o zi lui Maiorescu, în chipul următor:

— Doamne, Cucoane Titule, dar eu aş îndrăzni să... de... nu ştiu cum să 'ncep... că prostului, dacă-i dai voe atâta, apoi el vrea cine ştie cât... dar eu, nu ştiu cum aş face... dacă aş putea să mă fac o muscă, să viu şi eu într'o sară acolo, unde vă adunaţi d-stră — la *Junimea* — la conul Vasile Pogor, la conul Nicu Gane, la d-stră... să văd şi eu...

Şi Maiorescu i-a spus că, poate să vină, că la „Junimea“ aşa e regula: *Vine cine vrea şi stă cine poate.*

Şi s'a dus. Apoi spunea Creangă într'un târziu:

— Când m'am dus întâi, stăteam şi eu, mai pe la o parte, mai pe la uşă... cu vremea însă, cu încetul, m'am mai apropiat, dar tot nu m'am băgat nici-odată, de tot printre boeri; că, cu boerul să nu-ţi măsuri nici-odată chica, pentrucă, dacă o vedea că e mai lungă a ta, ţi-o tae; iar dacă o vedea că e mai scurtă, ţi-o trage, până s'o lungi... Când s'a apucat de scris, s'a dus întâi la Maiorescu, şi după ce i-a citit lui, a citit şi la junimea; pentrucă să ştie, Creangă, avea un adevărat cult pentru Maiorescu. Arabul cel mai fanatic, socot că n'a avut mai multă admiraţie şi devotament pentru Mahomed, decât Creangă pentru Maiorescu [3]. In sfârşit, după alţii, Creangă ar fi fost introdus la junimea de către Eminescu şi Bodnărescu, urmaşul lui Titu Maiorescu, la direcţiunea şcolii normale dela Trei-Ierarhi. Această din urmă părere este confirmată şi de către Iacob Negruţi, directorul „Convorbirilor literare“. El ne spune că, într'o sâmbătă seara, au venit la dânsul acasă şi Eminescu cu Creangă. Intrarea lor n'a fost

1. Societatea literară; numită *Junimea*, a fost întemeiată în 1864, de către cinci tineri intelectuali, care-şi terminaseră studiile superioare: Titu Maiorescu, Iacob Negruţi, Th. Rosetti, V. Pogor şi P. Carp. Ei se întruneau, în fiecare sâmbătă seara, de obicei la Iacob Negruţi şi citeau din producţiile lor literare. Dela 1867 scot revista: „Convorbiri literare“, care apare şi azi. Primul director al ei a fost *Iacob Negruţi*. Membrii acestei societăţi — al cărora număr creştea pe fiecare an — luară numele de *junimişti*. Mulţi tineri talentaţi au ieşit la iveală, graţie acestei societăţi, între cari M. Eminescu şi I. Creangă. Vezi: *Iacob Negrutzi*: Infiinţarea societăţii „Junimea“. Cap. I din volumul inedit: „Amintiri din Junimea“ în *Convorbiri literare, XXV*. No. 11 şi 12 din 1 Martie 1892, Bucureşti. Număr festiv p. 1—10.

2. Gr. I. Alexandrescu în biografia lui. op. cit. p. 22.

3. Th. D. Speranţia: Amintiri... op. cit. p. 33-35.

www.digibuc.ro

lipsită, nici de data asta, de originalitate. Amândoi aveau faţa roşie şi ochii turburi. Ei râdeau încetişor, cu fericirea omului beat: *Veneau direct dela „Bolta rece“* [1].

Intrarea lui Creangă la *Junimea*, i-a fost de mare folos din mai multe puncte de vedere: 1. Intră în societatea cultă a laşilor, care începe să-l cunoască şi să-l simpatizeze. 2. Devine un *junimist* înflăcărat, deşi până atunci era duşman politic al junimiştilor. 3. Avea unde să-şi citească producţiile, şi supuse criticii membrilor junimii, să-şi poată îndrepta greşalele şi să prindă curaj şi îndemn de a mai scrie. 4. Avea unde să şi-le publice. Este drept că, se simţea jenat, ca unul ce rămăsese, ţăran neaoş, prin înfăţişarea şi mentalitatea lui; iar membrii junimei erau mai toţi bărbaţi culţi, nobili şi eleganţi la înfăţişare.

Debutul lui Creangă la „Junimea“. Eminescu îl îndeamnă, ca să scrie şi el ceva pentru „Junimea“. Creangă nu cuteza. El, prostul — cum îşi zicea adesea — să se aşeze alături, de cei mai aleşi cărturari ai laşilor? Să cuteze a ceti şi el din compunerile lui, ca dânşii? I se părea ceva îndrăzneţ: Dar, în cele din urmă, cedează. Aşterne pe hârtie povestea. *Soacra cu trei nurori* şi o trimite. Creangă însă, stă acasă, nu are curajul să se ducă. Citirea ei, la „Junimea“ a stârnit mare entuziasm. Lucrul acesta, aflându-l Creangă, i-a produs o mare bucurie şi l-a încurajat totodată, ca să mai scrie. Intr'adevăr, urmează: *Capra cu trei iezi* şi altele; şi în sfârşit, *Amintirile din copilărie*, cari l-au consacrat scriitor. Citirea acestei din urmă lucrări, a făcut pe *N. Gane* şi *T. Maiorescu*, ca să-i trimită, la 7 Februarie 1881, următoarea telegramă: „Mare succes, de plăcere şi veselie, la cetirea *Amintirilor* şi... la mai multe“ [2].

Cum era primit **Creangă** *la „Junimea“?* Nu numai că era primit bine, dar era chiar aşteptat. Atât pentru originalitatea înfăţişării sale, pentru humorul său, de ţăran vesel şi sfătos, cât şi mai ales, pentru năzdrăvăniile pe cari le spunea, cu mult haz, şi cari plăceau mult auditorului.

Este adevărat că nu venea regulat, la început; dar când venea, înveselea sala. „Toată lumea îl întreba:

— Creangă, ce ne-ai adus pentru astă seară?

— Uneori răspundea: N'am adus nimic; dar, dacă vreţi; să vă spun o *anecdotă*.

Imediat, toată lumea tăcea şi atunci, Creangă începea să istorisească întâmplarea vre-unui ţigan, vre-o năzdrăvănie de-a lui *Moş Nichifor Coţcarul* sau altceva. Toate aceste,

1. Jean Boutière. op. cit. Nota 2 şi 3, p. 36.
2. *Gh. Teodorescu-Kirileanu*: O nouă ediţie a scrierilor lui Creangă. — Cf. Revista „Şezătoarea“ VII, 1902, p. 9-10 şi 155.

www.digibuc.ro

luate din popor şi reproduse aproape textual, cum le auzise dela povestitorii ţărani. Şi după ce isprăvea de povestit, Lambrior — crescut şi el între ţărani, ba dintr'acelaşi judeţ cu Creangă, şi chiar cu satele aproape unul de altul — exclama:

— Asta-i adevărata literatură. Ce tot îmi umblaţi (voi), cu poezii nemţeşti sau cu compoziţii sarbede, de-ale pantalonarilor dela oraş?

De multe ori îl întrebam — zice Panu:

— D-le Creangă, cum se face, că le ţii aşa de bine minte şi te serveşti cu expresii, aidoma populare?

— Apoi cum să nu le ştiu, pe de-rost, dacă dela cinci ani, de când am început a înţelege, până când am venit la seminar, în fiecare seară aproape, am auzit de sute de ori, poveştile pe cari vi le povestesc şi eu [1]".

Creangă istorisea la „Junimea", două soiuri de poveşti: *Unele* cu conţinut cuviincios, moral, cari se puteau scri şi publica şi *altele*, aşa zise *corozive* (cu măscări). Pe aceste din urmă numai le istorisea, neputând fi scrise şi publicate, din pricina cuprinsului lor. Când istorisea astfel de poveşti corozive, pândea ca să nu fie de faţă căpeteniile Junimei şi în special Titu Maiorescu, care nu suferea să asculte astfel de literatură, lipsită de buna cuviinţă. Celorlalţi însă, le plăceau grozav şi făceau mult haz de dânsele. Insuşi *Naum* — pudic din fire, cum era — le asculta şi încă cu multă plăcere. Se retrăgea, ce e drept, într'un colţ, se roşea la faţă din când în când, — dar nu pleca.

Avea o scuză în contra pudicităţii sale; d-sa fiind literat nu putea să protesteze, plecând, tocmai la povestirea de literatură populară.

Dintre toţi, Pogor gusta cel mai mult, dintre poveştile *corozive* ale lui creangă. De aceia, ori de câte ori nu erau alte lucrări la *junimea,* ca să nu se încheie şedinţa, în zadar, îi zicea:

— Creangă, ia spune-ne o poveste!

— El întreba: Pe *uliţa mare* sau pe *uliţa mică*?

— Pe *uliţa mare* — strigau cei mai mulţi [2].

---

1. Gh. Panu: Amintiri... II, op. cit. p. 96-97.

2. Ce înţeles aveau aceste cuvinte: Era un obicei în Iaşi, că în timpul carnavalului, umblau *păpuşeri,* cu hârzobul cu păpuşi şi jucau două feluri de piese: Unele *corozive*, pentru oameni mari, şi în special pentru bărbaţi, şi altele morale, pentru copii. Când chemai un păpuşar în casă, el se uita întâi la persoanele prezente şi dacă nu-şi explica bine situaţia, întreba:

— Cuconaşule! Pe *uliţa mare* sau pe *uliţa mică*?

— Pe *uliţa mică* — se grăbea stăpânul casei, să răspundă, atunci când se aflau doamne sau copii.

www.digibuc.ro

Atunci începea să le istorisească: *Povestea lui Ion cel prost* sau chiar povestea lui *Moş Nichifor Coţcarul*, însă cu alte versiuni şi detalii, decât cea publicată [1]. Şi aşa se petrecea la „Junimea", mulţumită ghiduşiilor şi năzdrăvăniilor povestite de Creangă, cu duhul şi mina sa ţărănească.

De multe ori se citeau la „Junimea" şi lucruri slabe sau prea lungi, plictisitoare. Ca să nu se încheie şedinţa, într'o astfel de atmosferă, deodată trei glasuri: Creangă, Caragiani şi Paicu, strigau: *Anecdota*, cu accentul pe antepenultimă. Indată, cei mai mulţi răspundeau, din toate părţile: *Tăcere. Anecdota primează.* Şi de cele mai multe ori, Creangă îşi lua rolul de povestitor. Atunci toţi îşi întorceau privirile către dânsul şi-i sorbeau cuvintele, descreţindu-şi fruntile, de râs. Creangă însă râdea mai zdravăn ca toţi. Se cutremurau pereţii de râsul lui. Şi aşa plecau acasă; mulţumiţi toţi şi... cu voe bună.

Un alt rol a lui Creangă, când era vorba de opere bune, era următorul: „Din iniţiativa lui Pogor, la oarecari ocaziuni, se întrebuinţau la „Junimea", cunoscutele propoziţiuni dela sf. liturghie şi anume: Când era vorba să se'nceapă vre-o lectură, care promitea a fi mai interesantă, Pogor, începea să cânte preoţeşte: „Acum, să ascultăm sf. Evanghelie de ex: Dela *Schopenhauer* sau dela *Conta*, cetire!"

Creangă răspundea, din colţul lui, cu un glas de bas admirabil: „Să luăm aminte". — Pogor replica: „Pace ţie, cetitorule!" Şi aşa se începea citirea operii.

Tot în legătură cu biserica, se mai ştie că, membrii „Junimei" erau socotiţi de toată lumea ieşeană, drept *atei*. Ei singuri spuneau că aveau ca deviză: *Credo Deum non esse*. Creangă, ca să spele oarecum ponoasele ce planau asupra acestei societăţi şi să schimbe până la un punct, atmosfera ce se creiase, se duce într'un an la mitropolie, împreună cu mai mulţi membri, în noaptea învierii. Când a ieşit mitropolitul, în uşile împărăteşti, cu lumânarea aprinsă şi a strigat: „Veniţi de luaţi lumină", ei, cei dinâi se îndeasă şi-şi aprind făcliile. După aceasta, ies afară şi pleacă spre casă, cu făcliile aprinse, zicând la toţi, cu care se întâlneau: *Hristos a înviat!* sau răspunzând: *Adevărat a înviat.* Fără comentarii!...

21. **Ion Creangă şi politica**. Un om ca Creangă, nu se putea să nu facă şi politică. Sincer, cu sufletul deschis, era tras pe arena politică de însăşi marele public, care-l simpatiza şi-l aprecia, pentru talentul său de bun vorbitor. Gh. Panu ne

1. Negruzzi: Amintiri dela Junimea. op. cip. 127 şi 189.

www.digibuc.ro

spune că, pe vremea lui, preoţii făceau multă politică; iar printre aceştia, *diaconul Creangă, excela*. Era pasionat de întrunirile politice, pe cari nu numai că le frequenta, dar în cari, mai totdeauna lua cuvântul, cu mare succes. Vorbea frumos. Inzestrat cu o vie inteligenţă, ţăranul Creangă, nu-şi perduse din modestele studii de seminar ce făcuse şi avea limbajul viu, colorat, plin de imagini, popular.

Acest fond, hrănit la orice pas, cu anecdote, amintiri, învăţăminte din bătrâni, făcea din Creangă, un orator de tribună, cu adevărat original şi foarte gustat. Creangă era un naţionalist fanatic, un duşman neîmpăcat al Jidanilor, un iubitor al neamului; toate discursurile sale erau pe asemenea temă şi vă puteţi închipui cât succes avea“ [1]. Şi nu numai pe Jidani îi ura, ci pe străini în genere. Adesea îşi bătea joc de dânşii, râdea pe socoteala lor, şi-i privea deopotrivă, cu un fel de amărăciune, moştenită dela părinţi. In acelaş timp, bun la inimă, glumeţ şi binevoitor, cu toată lumea. De el te apropiai lesne. Stătea de vorbă şi cu cel mai modest om, ori unde-l întâlnea. Megieşii lui, la orice nevoe, la moş Creangă se duceau, şi el, cu dragă inimă şi totdeauna cu voe bună, stăruia pentru dânşii, ca să le facă bine. Negustorii din

---

1. Gh. Panu: Amintiri dela Junimea I, p. 39.

Notă. Nu numai *Creangă*, dar toate minţile alese, culmile de gândire, de simţire şi de caracter, ale înaintaşilor de pe vremea aceia au fost în contra *Jidanilor*.

Ca dovadă, dăm părerile câtorva dintre ei, cari prin presă şi în *Constituanta* din 1879 au luptat, cu îndârjire — înfruntând cu bărbăţie, fulgerile ameninţătoare ale întregii lumi, puse în mişcare de Jidovi — şi au reuşit să salveze art. 7, prin cari se interzicea Jidovilor, de a avea drepturi de proprietate, în ţara românească.

V. Conta, filozoful, ales deputat al Iaşilor, ca naţionalist, în şedinţa dela 4 şi 5 Septemvre, 1879, ţine un admirabil discurs conchizând: „Oricum s'ar pnue chestiunea, oricum s'ar interepreta, *noi, dacă nu vom lupta în contra* elementului jidovesc, vom peri ca naţiune. După acest discurs, *Creangă* îi scrie: „*Iubite prietene*. Nu ştii, cât *ne-am bucurat* noi Eşenii, de succesul ce l-ai avut în Cameră.

Eu, după cum mă cunoşti, parcă *înnebunisem de entuziasm*, şi de, prost oi fi, *dar inimă mare am*. M'am apucat de-am ţinut o sezătoare acasă, cu Răceanu, Ienăcheşcu, Mişu Micşoi şi te-am proclamat, *cel mai mare orator al nostru*. Să trăeşti, căci tu faci cinstire Eşului nostru, oropsit şi blestemat de Dumnezeu şi de oameni.

Frate Conta, nu ne uita şi scrie-mi, când vii.

Cu dragoste, *Ioan Creangă. Alegător naţionalist.*

www.digibuc.ro

oraş şi chiar ţăranii dela sate, când veniau la târg, de aveau vreun impas, la moş Creangă erau îndreptaţi; aşa că aproape nu era om, care să nu fi cunoscut pe Creangă şi să nu fi primit, cu bucurie, prietenia lui; iar la nevoie, ajutorul şi sprijinul lui.

Aşa era el popular şi săritor, la necazuri, pentru toţi. Adeseaori îl întâlneai, mergând, pe jos, vara cu o pălă-

---

Vasile Alexandri. In timpul când Vasile Conta rostea discursul său la Cameră, din care am redat numai încheerea, la Senat, poetul unirii şi fostul diplomat al ţării la Paris, exprima sentimentele Românilor faţă de jidovi, în chipul următor: „Ce sânt năvălitorii?... Sunt adepţii celui mai orb fanatism religios; cei mai exclusivişti dintre toţi locuitorii pământului; cei mai neasimilabili cu celelalte popoare ale lumii...

Ce vreau ei dela noi? Vreau să devie proprietarii pământului acestui popor; iar din vechii stăpâni ai ţării, să facă nişte iloţi, precum sunt astăzi ţăranii din Galiţia şi din o parte a Bucovinei. Ţara e frumoasă, îmbelşugată... Are oraşe mari, drumuri de fier, instituţii desvoltate, şi un popor cam neprevăzător, ca toate popoarele din viţă latină... Ce este mai uşor, decât a se substitui locuitorilor acestei ţări şi de a face din ţara întreagă o proprietate israelită. Dar, ce ar zice ţara: dacă i-ar creia o asemenea situaţie în istorie? Ce-ar zice Românul, care s'a luptat voios, pentru independenţa moşiei strămoşeşti? Ţara şi-ar întoarce ochii, cu durere dela noi. Românul ar zice: Nu-mi mai cereţi de azi înainte sângele meu, dacă acel sânge vărsat nu slujeşte decât la trunchierea ţării şi înjosirea demnităţii naţionale.

Pentru aceste considerente, când astăzi România vine cu istoria sa în mână, pentru ca noi să scrim pe paginile sale al nostru veto, eu unul, rup pagina destinată pentru înscrierea umilirii ţării; iar pe cealaltă pagină scriu cu inima mea: demnitatea şi salvarea ei! (Monitorul Oficial nr. 230 de Joi 11/23 Octombrie 1879, pag. 6552—6558).

Mihail Kogălniceanu zice: „Toţi cei ce poartă un interes viu pentru ţara lor, s'au preocupat de exploatarea poporului, prin jidovi.

In România, chestiunea jidovilor, nu este o chestiune religioasă; este o chestiune *naţională* — şi totdeauna... o chestiune *economică*.

In România, jidovii nu constituiesc numai o comunitate religioasă deosebită; ei constituesc, în toată puterea cuvântului — o naţionalitate, străină de Români, prin origină, prin limbă, prin port, prin moravuri şi chiar prin sentimente... Toţi acei cari au vizitat Principatele şi în deosebi Moldova, s'au înspăimântat de aspectul trist, spre a nu zice mai mult, ce-l înfăţişează israeliţii polonezi, cari împoporează oraşele noastre. Când ei au cercetat mai în fond comerciul industria şi mediile de conveţuire a acestei mulţimi, aceşti călători s'au spăimântat şi mai mult, căci au văzut că, *jidovii sunt consuma-*

www.digibuc.ro

rie rotundă pe ceafă ; iar iarna, cu o căciulă mare şi un băţ gros pe umăr. Se ducea la plimbare, afară din târg, la Tătăraşi, la Păcurari, la Galata şi în alte mahalale lăturalnice ale Iaşilor. Acolo, se întâlnea cu vreun cunoscut de-al lui, lucrător, meseriaş sau simplu muncitor şi se punea la vorbă cu el. Il cinstea şi asculta cu luare aminte, necazurile şi sărăcia omului, şi de avea putere, îl ajuta, cu dragă inimă. Aşa, întâl-

---

tori, fără a fi producători. Şi că marea, şi pot zice, singura şi principala lor industrie, este debitul băuturilor spirtoase...

Deaceea, nu de astăzi, ci de pururea, în tot timpul şi sub toate regimele, toţi domnii, toţi bărbaţii de stat ai României, tot acei ce poartă un interes viu pentru ţara lor, s'au preocupat de necesitatea de a opri exploatarea poporului român, — prin un alt popor străin lui — prin *jidovi*. (I. M. Bujoreanu : Colecţiunea de legiuirile României vechi şi noui, câte s'au promulgat până la finele anului 1870. Bucureşti. 1873. Dispoziţiuni şi circulare, cap. X, pag. 813—816).

Mihail Eminescu zice: „Dacă astăzi, când n'au plenititudinea drepturilor civile, nici pe cele politice, au pus mâna pe tot negoţul şi pe toată industria mică din Moldova; dacă astăzi, să lăfăesc înspăimântător asupra şesului românesc; dacă astăzi să încuibă în vatra harnicilor olteni; ce va fi oare mâine, când vor avea drepturi egale, când vor avea putinţa de a-şi zice *români*, când vor avea înscrise în legi dreptul formal că, patria aceasta este a lor, tot deopotrivă cu noi!....

Prin ce muncă sau sacrificii şi-au câştigat dreptul de a aspria la egalitate cu cetăţenii români? Ei au luptat cu turcii, tătarii, polonii şi ungurii? Lor le-au pus turcii, când au înfrânt tratatele vechi capul în poale? Pe munca lor s'a ridicat vaza acestei ţări; s'a desgropat de sub învăluirile trecutului această limbă? Prin unul din ei şi-a câştigat neamul românesc dreptul la soare?... (M. Eminescu, Chestiunea israelită, 1914 pag. 481 şi 489).

De altfel, cum putea scrie altfel acela, care în *scrisoarea a III-a* zice:

Eu? Imi apăr sărăcia şi nevoile şi... neamul
sau versurile doinei, de o tristeţă sfâşietoare:

Vai de biet Român săracul!
Indărăt tot dă, ca racul,
Nici îi merge, nici se 'ndeamnă,
Nici îi este toamna toamnă,
Nici e vara, vara lui
Şi-i străin în ţara lui!...

Zboară păsările toate
De neagra străinătate...
Cine-au îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii,
Mânca-i-ar casa pustia
Şi neamul nemernicia!

Costache Negri scrie: „Jidovimea, adică 1/7 parte, din populaţiunea noastră totală, este *cea mai tristă lepră cu care ne-au osân-*

www.digibuc.ro

nind odată, spre sărbătorile Crăciunului, pe moş Ion Hanganu, supărat foc, îl întreabă de sănătate, dar şi de supărare. Acesta i se plânge că, primăria de mai mulţi ani, a oprit jocul păpuşilor şi el nu mai poate câştiga un ban, pentru copii. Creangă atunci, mânios, pleacă la primărie, stărueşte, face vuet şi scoate învoirea lui Hanganu. De atunci păpuşile, acest teatru ambulant, care atâta vreme a desfătat poporul, au că-

---

dit slăbiciunea, neprevederea şi venalitatea noastră". E. Gârleanu: C. Negri: versuri, proză, scrisori. Minerva Bucureşti. 1900. p. 116.

Bogdan Petricelcu Hâsdeu scrie: „Talmudul prevede pentru jidani, două căi de purtare, în privinţa noastră: *Dacă sunteţi mai puternici decât creştinii, exterminaţi-i. Dacă sunteţi mai slabi decât creştinii, linguşiţi-i*". Vezi: Studii asupra ludaismului. Bucureşti. Tip. Theodor Vaidescu. Casa Bossel, No. 34. 1866, p. 30—31.

Ion Heliade Rădulescu scrie: „Nu vedeţi Dumneavoastră c Târtanii din Englitera şi Franţa, nu cer drepturi de cetăţeni în Romănia, ci privilegii, *supremaţia*; vor a funda o *aristocraţie a banilor, a viţelului de aur?*... cea mai bădărană dintre aristocraţii, dominaţia de marţafoi, de Jidani, de rufiani ai lui Mamona?... Să nu încerce la una ca aceasta, că Dumnezeu ştie, unde vor ajunge Românii, în legitima lor şi cea mai sacră din toate urgiile, apărându-şi drepturile lor, ca orice naţiune, ce îşi are instinctul de conservare. — Vezi: I. H. Rădulescu: Equilibrul între antithese... partea III, Cap. X, Bucureşti, (1859—1869) p. 380—83.

A. D. Xenopol, zice: „Dacă un român s'ar hotărî să deschidă o prăvălie, nici un jidan nu i-ar trece pragul... în timp ce Românii nu se opresc deloc de a cumpăra dela jidani...

Niciodată un jidan nu va primi în întreprinderea sa un român, dacă acesta din urmă ar putea să înveţe dela el câte ceva; căci românii nu sunt primiţi în casele jidoveşte, decât ca slugi sau hamali. Acest sistem de exclusivism, persistă, cu toată puterea. Nu se află în nenumăratele ateliere sau prăvălii ale jidanilor, — care au înţesat Moldova, dela un capăt la altul — nici un singur creştin sau român, ca ucenic, lucrător, contra-maistru, contabil, casier, vânzător. Jidanii practică deci, faţă de Români exclusivismul economic, cel mai viguros. Nu pot renunţa la el, căci le este prescris în însăşi religia lor. Vezi: La question israelite en Roumanie, par A. D. Xenopol, studiu apărut în Renaissance latine. Paris. 1902. pag. 17.

Ion Creangă, în poezia sa: „Olteni la Iaşi!", strigă:

Morţii noştri n'or mai plânge — *Voi cu inima creştină*
Sub călcâe de duşmani, — **Nici un ac dela jidani!**

www.digibuc.ro

pătat învoirea de a umbla iarăşi, de sărbătorile Crăciunului [1].

Creangă pe cât era de modest, pe atâta era de îndrăzneţ, când se atingea cineva de dânsul, sau când apăra drepturile altuia. Viaţa politică şi-o inaugurează „la 3 Aprilie 1866, când a luat parte activă la revoluţia ce izbucnise în Iaşi [2]. El, împreună cu păr. Ienăchescu, au scăpat dela moarte, pe mitropolitul Calinic Miclescu, ascuzându-l sub un boloboc, în pivniţă, la crâşma lui Stihi din sfânta Vineri. Dela 1866—1872, zice el, am făcut şi eu, ceva *politicale*. In întrunirile dela primărie, cine era mai guraliv decât mine, Bută, Damaschin şi Cordoneanu. Alegeam şi culegeam la deputaţi şi la membri comunali, tot ce era mai bunişor din fracţiune" [3].

Asupra oratoriilor glumeţe şi înţepătoare ale lui Creangă s'au scris multe întâmplări hazlii. Iată de pildă una din ele: La o întrunire publică, pentru alegerea de deputat. Mulţi oratori se perindă la tribună. Vine şi rândul lui Creangă:

„Fraţilor — începe dânsul — mânecile suflecând,
Şi potcapul ce-l apasă, mai pe ceafă, aşezând.
Fraţi iubiţi, eu ştiu, de sigur, că voi toţi gândiţi, ca mine,
Că 'n iubita noastră ţară, n'ar fi rău să fie bine".

Ce politică făcea Creangă? La început, multă vreme a fost duşmanul societăţii literare „Junimea" şi în deosebi a preşedintelui ei, Iacob Negruzzi. Intr'adevăr — zice Negruzzi — „era liberal în ideile lui politice, se dăduse cu adversarii noştri din Iaşi, cari compuneau aşa zisa: „Fracţiune liberă şi independentă". Deşi fusese la şcoala dela „Trei-Ierarhi" şcolarul lui Maiorescu (junimist) şi recunoştea acestuia mari cali-

1. Primarul *Gusti* în 1884, printr'o ordonanţă, opreşte jocul păpuşilor, socotindu-le contra bunelor moravuri; iar V. Pogor în 1879, Decemvrie 13, dă învoire din nou. Vezi: Gr. I. Alexandrescu. Biografia lui Creangă, op. cit. p. 25—26 şi 29.

2. După detronarea lui Cuza-Vodă (11 Fevruarie, 1866), s'a alcătuit o locotenenţă domnească, din *Lascăr Catargiu, Gh. N. Golescu* şi col. *N. Haralambie*. La 3 Aprilie (1866), a fost înscenată o revoluţie în Iaşi, cu ajutorul cneazului Moruzi. In fruntea mişcării erau: N. Roznovanu, N. Ceaur-Aslan, Teodor Boldur-Lătescu ş. a. cari simpatizau cu Ruşii. A fost tras de partea lor şi mitropolitul Calinic. Răscoala a fost însă înăbuşită imediat, de L. Catargiu, care sosise de cu seara dela Bucureşti; iar mitropolitul Calinic a scăpat, dosit de Creangă şi Ienăchescu. Domnitorul Carol I, tocmai atunci intrase în ţară. La *Găeşti*, în drum, cel întâi decret de amnestie pe care-l semnează, este acela, de iertarea lui Calinic. Vezi: *T. Maiorescu:* Istoria contimporană a României. Bucureşti. 1925 p. 13.

3. Iacob Negruzzi: Opere complecte. I. Bucureşti. 1893, p. 150.

www.digibuc.ro

tăţi didactice, ca „fracţionist“ însă, nu ne putea suferi, închipuindu-şi că noi vrem să vindem ţara nemţilor şi jidanilor. Dar şi Negruzzi l-a stigmatizat în *electoralele* lui, cu porecla de *Părintele Smântână*. Din ce pricină oare ?

Aflase poate că-i plăcea *smântâna*, pe care o mâncase, cu lăcomie de copil ; căci singur Creangă povesteşte :

„D'apoi, cu zmântânitul oalelor, ce calamandros făceam ! Când căutà mama să zmântănească oalele, zmântăneşte Smarandă, dacă ai ce“... Alţii zic, pentrucă era blond şi slăbuţ la faţă, când era tânăr şi avea o bărbuliţă roşcată, deschisă, albă ca zmântâna, care se termina cu un cioc subţire, parcă era o codiţă de boboc de gâscă. Negruzzi zice :

Iar părintele smântână
Căpătând cuvântu'n fine
Zice : 'n astă mică ţară
N'ar fi rău să fie bine !

Dela satira lui Negruzzi, i-a rămas lui Creangă, porecla de „popa smântână“. La moartea lui — scrie Gr. I. Alexandrescu — s'a găsit la dânsul, într'o ladă „o păpuşă în chip de popă, cu potcap pe cap“, pe care era scris : „Popa smântână“. Mahalagii îi ziceau „Creangă răspopitul“ ; iar adversarii, la alegeri, îl numeau „popa dracu“. Cu astfel de epitete s'a ales Creangă din politica lui. El însă nu se supăra, ci ridica adesea porecla în renume. Ba, uitasem să spun ; Creangă a încercat odată să se aleagă şi el *deputat ;* nu numai el, să aleagă pe alţii. Dar, discursul, rostit cu acèa ocazie, a fost aşa de puţin serios, în cât alegătorii au luat canditatura lui drept o glumă şi la desfacerea urnelor, n'a obţinut nici trei voturi [1].

Creangă însă, ori de câte ori vorbea era ascultat şi apreciat. „Intr'un congres didactic la Iaşi, când discuţiunile ajunseseră aprinse, dar fără şir, Creangà — care stătea retras şi tăcut într'un colţ — deodată sare în sus şi cu glas puternic strigă, cât putu :

— Cer cuvântul, Domnule Preşedinte ! Deodată se făcu tăcere adâncă şi cu toţii întoarseră capul către dânsul.

— Am zis : „Cer cuvântul“, domnule Preşedinte [2].

— Aveţi cuvântul, răspunse preşedintele, cam nedumerit. Şi începe Creangă :

— Era, domnilor, un ciubotar, care nu făcuse nod la aţă, şi cosea, cosea mereu, fără nici o ispravă. Aşa faceţi şi d-voastră : vorbiţi mereu, fără să ştiţi ce vorbiţi.

1. N. A. Bogdan : I. Creangă în *Familia*, XXVI, 1890, No. 9, p. 105.

2. Ms. Bibl. Acad. române, No. 3757, f. 63.—Cf. Dimitrie Furtună op. cit. p. 78.

www.digibuc.ro

Un hohot lung de râsete izbucni în toată sala şi de atunci cogresul didactic a rămas caracterizat de Creangă, pentru totdeauna.

După intrarea lui, în societatea „Junimea“, prin 1875, şi-a schimbat părerile politice. Părăseşte „fracţiunea liberă“ şi devine junimist, cum a rămas în tot restul vieţii sale.

Pe atunci, spune *Speranţă*, înainte de alegeri, se făceau întruniri şi se vorbia în contradictoriu, unii contra şi alţii pentru, sau mai bine zis, unul dela guvern şi altul dintre opozanţi, şi de obiceiu se încheia cu... bătaie.

Am apucat şi eu întruniri de felul acestora. Imi aduc aminte într'o seară, cu cât de mare greutate au ajuns, ca să vorbească răposatul profesor C. Dumitrescu-Iaşi şi G. Panu.

S'aude din sală:

— Să vorbească d. Const. Dumitrescu, profesorul.

— Profesor? Nu se poate, răspunde o voce. Dacă-i profesor, să se ducă la şcoală.

— Profesor la Universitate!..

— Nu se poate. Să vorbească d. Chiru!..

— Jos Chiru, nu se poate Chiru!... Chiru-i buruiană rea, din pricina lui, nu mi-am putut prăşi lesne păpuşoiul.

— Să vorbească d. Panu, avocat.

— Jos cu avocaţii! N'avem nevoie de avocaţi, să ne încurce iţele. Jos!

Tot în „Electoralele“ lui Iacob Negruzii, sunt nişte versuri, care pot să ne dea o idee lămuritoare, despre întrunirile de pe vremea aceea. Iată-le:

...Nu s'ascult a lui cuvinte
Lehăescu, Pătlăgică,
Amândoi s'au prins de pepturi,
Alţii vin în ajutor,
Parte pentru Pătlăgică,
Parte pentru profesor.
Pumni şi ghionturi se preschimbă
Se văd bâte ridicate
Părţi de scaune şi mese
Sbor prin aer aruncate.
Iar când vuetul din sală,
A sa culme o atinge,
Unul plin de perfidie
Lumânările le stinge.
Intunericul se'ntinde
Nu se mai cunoaşte nime
Lehăescu dă'nprofesori
Pătlăgică 'n băcănime.

Daţi de tot, copii!! Pe dânşii!!
Aleu valeu! Unul plânge...
Mi-a scos dinţii, însă altul:
Vai, amar, îmi curge sânge!
Mi-au spart capul profesorii,
Mi-au rupt şoldul băcănimea.
Incleştată, strigă, geme
Şi se vaetă... mulţimea.
Aşa'n luptă sângeroasă
Ajung toţi până la scară
Şi înpinşi unii de alţii
Se rostogolesc... afară.
Acum sala-i deşertată...
. . . . . .
Ochelari, galoşi, căciule
Mese, scaune sdrobite,
Clopoţel şi beţe rupte
Zac pe scânduri risipite.

www.digibuc.ro

22. **Creangă în consiliul general de Instrucţie.** Când fostul său coleg, *V. Conta* — din Tg. Neamţ şi dela *Junimea* — ajunge ministru de culte şi instrucţiune publică, numeşte pe Creangă membru, în consiliul general de Instrucţiune (1880—881). Aceasta şi ca o răsplată, pentru sprijinul ce-i dăduse Creangă, alegându-l deputat al Iaşilor, ca antisemit.

Acum Creangă începe a călca de sus. Pleacă la Bucureşti, ca să-şi îndeplinească misiunea, care i se încredinţase. Incă dela început, se remarcă ca un membru distins al consiliului. Il interesa toate chestiunile, puse în discuţie. Se consulta cu cei mai autorizaţi membri din consiliu şi-şi da părerea sa, pe care o susţinea, cu felul său de a fi. Aşa de pildă: „Unii dintre fruntaşii dăscălimei, stăruiau să fie introdus studiul limbei *latine* şi în şcolile secundare de fete; iar el, era de părere, că femeile pot fi bune soţii şi bune mame, fără să fi învăţat şi limba lui Cicerone. Ba — râdea dânsul — teamă mi-e, ca nu cumva să se sminteasscă, învăţând-o.

Era deci, unul dintre cei mai zeloşi membrii ai consiliului general, căci ţinea să afle, cari sunt cuvintele celor ce stărue, pentru limba latinească şi în şcoalele de fete, şi apoi să-şi dee, în toate împrejurările, pe faţă, părerile sale“ [1].

Greangă la „Junimea“ din **Bucureşti.** Am văzut că odată cu numirea lui Iacob Negruzzi, ca profesor la Universitatea din Bucureşti, s'a strămutat şi cuibul „Junimei“ ieşene după dânsul. La Bucureşti, se ţineau şedinţele literare, în casele lui T. Maiorescu, Vineri seara.

Creangă fiind în Bucureşti, cu ocazia convocării consiliului general de instrucţiune, al cărui membru era, seara venea pela Maiorescu, ca să ia parte la şedinţe.

Intr'o seară, era aşteptat. Lume multă la şedinţă. Dar Creangă n'a venit dacât pela 11 ceasuri, după ce s'a terminat şedinţa consiliului general.

— Se poate, domnule Creangă — i-a zis stăpânul casei. Faci ca atâta lume, să te aştepte?!

— Ce să zic? a răspuns el, zâmbind, ca de obicei. D-voastră, ca d-voastră! Ne având, se vede, altă treabă, aţi aşteptat, în cea mai bună societate, şi aşteptarea nu a fost zadarnică. Eată-mă. Sunt aici. Eară eu, care umblu în treburi mari, voi fi aşteptat, poate mai puţin; dar vorba românului: De geaba vii, de geaba te duci.

— Ei bine — i-a zis unul, dintre cei de faţă. Cine mai era pe acolo? Ce-aţi mai pus la cale?

Ear nu ştiu, cum să-ţi dau răspuns — grăi-Creangă. Ci-că, într'o Duminică, o cucoană şi-a luat fiica şi s-au dus

1. I. Slavici. Amintiri. Cultura naţională. Bucureşti. 1924. p. 141.

www.digibuc.ro

amândouă la biserică. Intorcându-se, după slujbă acasă, a întâlnit-o în drum, altă cucoană, care a întrebat-o: Cine mai era la biserică?.

De! a răspuns cucoana. Eu am fost şi fiică-mea; de acolo 'nainte, tot prostime.

Aşa era Creangă. Vorbea tot în pilde. Rare ori să-ţi fi spus el cum stau lucrurile pe „şleau". Ii plăceau snoavele şi tot râdea. Ţăran guraliv şi hăzos. Aşa i-a fost firea. Aşa i-a fost viaţa.

23. **Ion Creangă bolnav.** Cam din anul 1877, Creangă se simţi atins de o boală incurabilă, avea accese de *epilepsie* [1]. La început, crizele erau mai uşoare, în curând însă

---

1. De ce s'a îmbolnăvit Creangă aşa tam-nesam? Pentru a răspunde la aceasta, ne întrebăm şi noi, cum au întrebat oare când apostolii pe Mântuitorul, asupra *pricinii* boalei orbului din naştere. Doamne, cine a greşit, el s'au părinţii lui, de s'a născut orb? Mântuitorul le-a răspuns. Nici el, nici părinţii lui, ci pentruca să se arate lucrurile minunate ale lui Dumnezeu prin el, de aceia s'a născut orb. Aici însă lucrurile se inversează. Dacă ne interesăm de părinţii lui Creangă, aflăm că tatăl lui, avea năravul *de a bea*, căci atunci, când se văita că nu are bani, cu ce să-l mai întreţină pe Ionică prin şcoli, de zicea! *„Nu face băietul ista atâţia husăşi, cu straie cu tot, câţi am dat eu pentru dânsul, până acum"*, femeia lui *Smaranda*, cea înţeleaptă, îi răspundea:

— Sărmane omule, dacă nu ştii boabă de carte, cum ai să mă înţelegi? Când *tragi sorocoveţii la musteaţă*, de ce nu te olicăeşti atâta? Petre (a) Tudosiicăi, *crâşmarul nostru, aşa-i că ţi-a mâncat nouă sute de lei?* Vasile Roibu din Bejeni, mai pe atâţia şi alţii câţi? Ruştei lui Valică şi Măriucăi lui Onofrei, găseşti să le dai şi să le răzdai? Ştiu eu; să nu crezi că doarme Smaranda, doarmire-ai somnul cel de veci, să dormi! Şi pentru băet, n'ai de unde da?.. Apoi, se zice, că însăşi Smarada ar fi suferit de epilepsie vre'o zece ani, dar se vindecase. Era prin urmare o boală ereditară în familie, zice *Gr. I. Alexandrescu*, în biografia lui I. Creangă. *Negruzzi* însă socoteşte că boala i-a provenit din pricina vieţii neregulate, pe care o ducea Creangă (Jean Boutière op. cit. p. 40, nota 7 şi 8). Dar *Eminescu*, printenul său, de ce a înnebunit? Pentru că era dintr'o familie de nervoşi — ni se răspunde. Un membru din familia lui a fost epileptic, un frate al lui s'a împuşcat, o soră a lui a murit nebună. S'ar mai găsi poate, că un străbun al său a fost beţiv, un altul criminal şi aşa mai departe. Nebunia era prin urmare în familia lui. Se uită însă, observă *A. D. Xenopol* că „nevroza unei familii are tocmai aceasta drept caracteristic, că se manifestă în diferite forme, la diferiţi membrii; dela epilepsie şi nebunie, până la talent şi la geniu.

www.digibuc.ro

boala se agravează, mai ales după ce Creangă, făcu greşala, de a se da pe mâna unei babe din mahala, „mama Maria", care-l „puse în salcie" [1]. Din acest an, el simte nevoia de a fi suplinit, din când în când, la catedră şi a nu se mai putea duce nici la adunările la cari era chemat. Ai lui, încep a se îngriji. La 8 Noemvrie 1880, fiul său Constantin, îi scrie din Bucureşti: „Schimbă-ţi traiul, tată, sileşte-te a asculta sfaturile doctorilor de-acolo; căci pentru asemenea boale sunt atât de savanţi, ca şi aceştia de aici. Mai du-te la dr. Botez sau mai bine, adu-l pe el la d-ta devale". Se vede că-i scrisese să întrebe despre boala lui, pe vre un medic savant din Bucureşti. In anul următor, la 12 Iunie, 1881, Constantin îl sfătueşte să se ducă, ca să facă o cură de băi la Odesa, în luna Iulie, unde fusese informat că e „şi eftin şi comod. Ar avea ocazia şi d-na Tinca... să vadă marea" !...

Creangă însă, nu se încumetează, să se depărteze până la Odesa. In anul următor, 1882, i se păru că se simte ceva mai bine. Anul ce urmează, îi aduce însă, o mare durere sufletească. La 28 Iunie, 1883, M. Eminescu, prietenul său, îşi perduse raţiunea. Vestea aceasta influenţează mult asupra lui, îi agravează suferinţele şi crizele se îndesesc.

Intr'un după prânz, din luna Mai, 1884, Creangă vine la şcoală. Eşind din cancelarie, se îndreptează spre clasă. Când a deschis uşa clasei, i-a venit rău deodată şi a căzut jos, gemând. Ridicat pe mâini a fost transportat în cancelaria profesorilor. Aproape că nu mai sufla, încât se credea că a şi murit. Jurnalele din Bucureşti, înştiinţate telegrafic, răspândesc vestea morţii sale. Fiul său, Constantin, îngri-

---

Geniul deci, fiind şi el o stare de nevroză particulară, nu este mai mult temeiu, ca el să se prefacă în nebunie, — decât să se prefacă nebunia în geniu. Fiecare persistă în starea în care se află, şi trebuesc împrejurări anormale, ca să împingă pe geniu — cea mai înaltă expresiune a gândirei omeneşti — în negaţiunea ei absolută, neconştienţă, nebunie. (Prefaţă la poeziile lui M. Eminescu. Ediţia Şaraga. 1893).

1. După unii, această „punere în salcie" ar fi fost încercată de Creangă, cam 10 ani, după intrarea la „Junimea", deci către anul 1866 (Negruzzi şi Grigoriu). Tratamentul era: „Se închideau bolnavii timp de 30 zile într'o cameră caldă de 70 gr., i se da să bea ceai amestecat cu diferite droguri, în pahare mari, i se făcea apoi bae şi fumegaţiuni. După *Amintiri din Junimea* (p. 212) ar fi urmat un tratament de *şase săptămâni;* pe când C. Grigoriu ştie, că Creangă n'a putut suporta regimul impus de „mama Maria" mai mult de 4—5 zile. Vezi: Jean Boutière op. cit, p. 41, nota 1 şi 2.

www.digibuc.ro

jorat, la 26 Mai, 1884, scrie moşului său, lui „Bădiţa Zachei", dascălul: „Aş fi cel mai fericit, dacă providenţa, care îngrijeşte de toţi, va priveghea şi asupra lui... Răspunde-mi, te rog grabnic, cum îi mai este?". Avusese şi alte atacuri grele, prin somn. Nu ştim ce i-o fi răspuns „Bădiţa Zachei", dar ştim că Costantin stărue, şi-l hotărăşte a se duce la Slănicul Moldovei, despre cari Moldovenii au aproape aceiaşi ideie, ca de scăldătoarea oilor din Ierusalim, vindecătoare de tot felul de boale.

La 14 Iunie, după o călătorie anevoioasă de două zile, în timpul căreia a avut de câteva ori ameţeli uşoare, Creangă ajunge la Slănic. După ce se aşează „la locul destinat scrie celor de acasă. La 16 Iunie, 1884, scrie *Domnişoarei Ecaterina Vartic, peste drum de şcoala evreiască în Sărărie (devale). La Iaşi;* iar la 24 Iunie *Domnului Zachei Creangă la debitul de tutun „I. Creangă", din str. Băncei. Iaşi, Grabnic.* Amândurora le scrie, cam acelaş lucru. Iată ce scrie fratelui, său: „Frate Zachei, Miercuri în 13 a curentei, sara, am mas la Târgu-Ocna şi joi, în 14, pela 2 după amează am ajuns la Slănic. Pe drum şi la Slănic vre-o câteva zile am avut ameţeli. Eri, mai ales, Sâmbătă noaptea spre Duminecă (16) mi-a fost foarte rău, perdusem chiar cunoştinţa. Insă dl. Doctor Aronovici, grabnic mi-a dat ajutorul cuvenit şi mi-am venit în fire. De ape am fost oprit a bea, până astăzi în 24, şi băi calde numai 3 am făcut până acum; după care mă simpt mai bine şi ameţeli nu mai am, de vr'o 4 zile. Sper că mă voi face bine, cu *ajutorul lui Dumnezeu*....

La începutul lunei August, se întoarce la Iaşi [1]. Aici a avut nespusa bucurie, de a vedea pe prietenul său, *M. Eminescu*, care, după un tratament medical la Bucureşti, apoi la Döhling, lângă Viena şi după o călătorie în Italia, se făcuse sănătos; iar pe ziua de 2 Septemvrie, i se încredinţase postul de sub-bibliotecar al bibliotecii centrale din Iaşi. Se înţelege dela sine însă, că poetul nu mai avea nici mina, nici inteligenţa sclipitoare de mai 'nainte şi deci nu se mai puteau bucura împreună de orele libere, ca în trecut. Toamna anului 1884 o petrece, când mai bine când mai rău; iar la 1 Ianuarie 1885, Creangă se crede „deplin restabilit", ba gata de a scrie şi alte povestiri hazlii, cu privire la „jidovii depe la noi".

Din scrisorile primite dela fiul său Constantin, care se afla la Viena, pentru studii, reiese că boala îşi urma cursul ei progresiv. Se vede că primise veşti rele, de aceea la data

1. D. Furtună. Cuvinte şi mărturii, op. cit. p. 80—84.

www.digibuc.ro

de 23 Mai, îi răspunde, să-l încurajeze: „N'ai grije (tată), că de bătrân poţi muri, da de boala asta, ba!

In vara anului 1886, se duce din nou la Slănic, de astă dată, în tovărăşia prietenului său, N. A. Bogdan. Nu-şi perduse, nici buna dispoziţie şi nici straşnica poftă de mâncare. Crizele însă devin din ce în ce mai dese. Pe la 31 Iulie, se vede că se luase de gânduri, de aceia scrie fiului său, din Slănic, cerând informaţii asupra doctorilor din Viena, socotind să se ducă, ca să se caute şi pe acolo. Se vede că Constantin îi trimisese vreo reţetă dela vre-un doctor din Viena, căci la 14 Aprilie 1887, îl întreabă: Cum mai este boala „ciocnită de ultima răţetă ?".

Părintele Gheorghe Creangă cu soţia sa, moşul lui Creangă, din Tg.-Neamţ

Nu ştim, dacă s'a dus şi în vara anului 1887 la Slănic. Ştim însă, că pe toamnă, prin Octomvrie (1877) se duce p e l a Neamţ, să-şi vadă rudele şi prietenii. La Târgu-Neamţ se duce la moşul (unchiul) său bun, pr. Gh. Creangă, frate cu mama lui, care slujea la capela spitalului. Aici primi vizita institutorului Cosmovici, căruia îi citi câteva foi din amintirile sale; iar a doua zi, se duce şi el la Cosmovici, care era institutor la şcoala unde învăţase el, la 1853 şi căruia îi povesti multe, despre fostul său dascăl, pr. Isaia Teodorescu, arătându-i şi locul unde se aşeza el, când le vorbea. Făcu şi o lecţie cu copiii; iar la sfârşitul orei, oferi un exemplar din *povăţuitorul* său, pentru biblioteca şcoalei [1]. Se duce şi pela Humuleştii lui, spre a-şi vedea pe celelalte rude şi prieteni buni, din copilărie.

In anul următor, la 1 Iunie, 1888, Creangă primeşte o

1. Jean Boutière. op. cit. p. 45.

www.digibuc.ro

scrisoare dela moşul său pr. G. Creangă, din care se vede că el auzise că „se află mai binişor", încurajându-l şi îmbărbătându-l: „Nu te da bolii, care ne persecută, pas cu pas... să mă crezi, Creangă, că şi eu sunt bolnav. Vreau să te întreb: Nu mergi la Slănic, în vara asta?". Căpătase bătrânul preot, un bilet de băi gratuite dela Spiridonie şi acum umbla după tovarăş.

La Slănic, nu s'a mai putut duce, în vara anului 1888 şi nici toamna la Neamţ şi Humuleşti, — cum făgăduise. Boala se vede că progresase şi nu se mai bizuia a se depărta mult, de bojdeuca lui.

N'avea ce se face de prieteni, cari nu-l slăbeau. Aşa, pe la 1886, participă la un *congres economic*, care se ţinea în sala teatrului naţional din Iaşi. Printr'o spirituală întrerupere, Creangă puse sfârşit unui discurs chilometric al unui vorbitor plictisitor.

In 1888, redactează împreună cu colaboratorii săi, la cărţile didactice, o broşură: „Răspuns la criticile lui Ion Pop Florantin", care-i acuzase, că ar fi plagiat un abecedar al unuia Schvartz. Tot în acest an se duce la „cercul literar" a lui N. Beldicianu, profesor la un gimnaziu din Iaşi, care se întemeiase atunci, cu Artur Gorovei — pe atunci student la drept, Eduard Gruber, A. Stavri, D-ra Sevastos şi alţi tineri, pentru a contrabalansa cercul de intelectuali, pe care *V. G. Morţun* şi *I. Nădejde* îi grupase, în jurul revistei „Contemporanul", cu idei ateiste.

Aici citi el, la 4 Mai, a patra parte din *Amintirile sale*, cari fură primite cu un adevărat delir, hotărând cercul, ca în acea seară, să nu se mai citească nimic, pentru a rămânea membrii, sub farmecul lecturii lui Creangă. Legături de strânsă prietenie şi admiraţie, se închiegară între membrii acestui cerc şi moş Creangă, cari mergeau adesea la bojdeuca lui, să-l vadă şi să afle din păţaniile şi isprăvile lui. Creangă le spunea cu haz şi voioşie; iar musafirii se desfătau, socotind ziua acea, ca o „zi de sărbătoare".

In anul 1889, nu se mai duce pela Neamţ. La cerc însă se ducea, din când în când. Colaboră şi la un *album literar*, proiectat de Gruber, la începutul anului 1889, dar care n'a mai ieşit. In acest an ia parte şi la un congres didactic din Iaşi, la care a luat şi cuvântul.

Pela mijlocul lunei Decemvrie 1880 — două săptămâni înaintea morţei sale — I. S. Ionescu, un prieten al său, vine să-l vadă. Atunci Creangă îi povesteşte anecdota: *Calicul din Talpalari*. Este ziua în care îl văzură prietenii pentru ultima oară. El îi conduce până la poarta grădinuţei sale şi

www.digibuc.ro

cu umorul său obişnuit, le zise: *Cu bine şi sănătate, şi de-acum într'o mie de ani... bejănie.*

24. **Supărări şi necazuri.** Să te ferească Dumnezeu să ajungi la bătrâneţe, şi să fii bolnav, străin şi sărac. Bietul Creangă, avusese concedii de boală câţiva ani. Din 1877 fu nevoit a lăsa postul de institutor, pentru a-şi regula drepturile la pensie. Nu avea însă vârsta legală de pensionare şi de aci supărări, cheltueli cu drumurile şi necazuri de diferite feluri. In mare lipsă de bani şi bolnav, a fost silit să se ducă de mai multe ori pe la Bucureşti, la ministerul Cultelor şi instrucţiunii publice, dar nimeni nu-i venea în ajutor. Prietenii îl părăsiseră. Insuşi Titu Maiorescu, a căruia sprijin îl ceru în câteva rânduri, se dă la o parte [1]. A trebuit să îndure zile grele, sărmanul Creangă.

In 1885 altă durere: Iacob Negruzzi, părăseşte Iaşii, fiind numit profesor la universitatea din Bucureşti. Junimiştii îi dau un banquet. Cu el se mută şi „Convorbirile literare" la *Socec şi Teclu;* iar cercul din Iaşi, lipsit de întemeietorul şi directorul lui, dispăru şi el, în curând.

Altă durere şi mai mare. In 1886, Eminescu îşi perdu raţiunea, pentru a doua oară. Internat, la 9 Noemvrie, în ospiciul de la mânăstirea Neamţului, Creangă se duce la 2 Fevruarie 1887, împreună cu V. G. Morţun, să-l vadă. Mergea spre bine. Prin Aprilie, iese, dar nu mai vine la Iaşi, ne având nici un rost, ci se retrage la sora sa Henrieta, la Botoşani. Simţea că i se apropie sfârşitul.

In 1889 — ultimul din viaţa lui Creangă — iluzile ce-şi făcuse asupra stării de sănătate a prietenului său, se risipesc. In primăvara acestui an, Eminescu îşi perde din nou raţiunea. Transportat la Bucureşti, a fost internat într'o casă de sănătate, unde după câteva momente de luciditate, în zorile zilei de 15 Iunie (1889), îşi dete obştescul sfârşit, fiind înmormântat în cimitirul Belu [2].

---

1. Adese ori spunea lui A. Gorovei, cu lacrămi în ochi: M-am dus în str. Mercur, unde locuia Maiorescu şi am zărit pe fostul meu profesor, în balconul casei. Sun la uşă şi mă anunţ, prin valet; dar valetul întorcându-se, îmi spune că Maiorescu, nu-i acasă. Plec din curte, dar când ies pe poartă, îl văz din nou pe Maiorescu, la aceiaş fereastră, uitându-se după mine. Am mai venit şi a doua şi a treia oară, dar... în zadar. Penibilă decepţie! — Artur Gorovei: Viaţa românească. XII, p. 361—363. — Cf. Jean Boutière. p. 45 (nota 1).

2. Ce ironie a soartei! Acest mare geniu al românismului, moare lovit în cap de o piatră, aruncată de renumitul tenor *Petrache Poenaru*, care se găsea internat, în acelaşi ospiciu şi cu care se certase în curte, pentru.... o coajă de pâine.

www.digibuc.ro

Toate aceste încercări au influenţat mult asupra sănătăţii lui Creangă, grăbindu-i şi lui sfârşitul.

24. **Moartea.** In ziua de 31 Decemvrie, 1889 (12 Ianuarie 1890 st. n) ora 1 p. m., se sfârşeşte firul vieţii lui Creangă. Spre seara cea mai frumoasă şi plină de veselie, seara de sf. Vasile, când oraşele şi satele Moldovei lui dragi, răsunau de huetul de clopote, de tălăngi şi clopoţei, de urături tinereşti, buhaiuri şi capre, — atunci a închis ochii pentru totdeauna acela, care în toată viaţa lui a fost veselia întrupată. Ciudată potrivealâ! Şi nici măcar, nu i-a închis în bojdeucuţa lui iubită, ci în str. Goliei 51 (azi str. Cuza-Vodă), la debitul de tutun, unde mergea adesea. Aici s'a pristăvit în Domnul, în cele mai scumpe zile, cel mai preţuit şi iscusit *povestitor*, în graiul dulce al poporului moldvenesc. Mulţi dintre şcolarii lui, vin să-l ureze, ca de alţi ani, dar rămân uimiţi. Dascălul lor sta întins în raclă, neclintit. Se uitau la el şi parcă nu le venea să ceadă. Faţa-i era tot roşie, ochii închişi, ca şi când ar dormi; iar gura zâmbitoare, între deschisă, — parcă ar fi vrut să le mai spună, vre un cuvânt, de haz şi bucurie.

Moare în puterea vârstei, la 53 ani, de un puternic atac de epilepsie. Vestea morţii lui, s'a răspândit, ca fulgerul, în tot oraşul. Prietenii cari aflară, veneau să-l vază.

A fost strămutat la bojdeucă, ca să plece pe calea veşniciei, din bârlogul său. In ziua de 2 Ianuarie 1890, clopotele bisericii din apropiere, vesteau petrecania lui Creangă, spre locaşul cel de veci. Puţină lume; câteva rude şi prieteni; câţiva studenţi, colegi şi elevi dela şcoala primară unde fusese el dascăl. Se zicea, că invitaţiile au fost trimise târziu şi nu sosiseră încă, la destinaţie. Il prohodiră preoţii, rugându-se pentru iertarea păcatelor lui. Bătrânul institutor Toma Săvescu, rosteşte un cuvânt panegiric, arătând meritele lui Creangă, ca institutor şi educator; iar Eduard Gruber îi făcu elogiul ca scriitor. Şi apoiu, în plânsetele rudelor şi suspinul săracilor, ajutaţi de el, — îl conduseră şi-l înmormântară, în cimitirul „Eternitatea". Mormântul lui — fără cruce la căpătâi — a fost acoperit de iarbă şi de spini, ca a oricărui om sărac. Abea mai târziu, s'a făcut o chetă, printre şcolarii din Iaşi şi cu banii strânşi, i s'a pus o cruce, de lemn la cap, cu însemnarea numelui lui; iar în 1914, i s'a făcut un grilaj, ridicându-i-se şi un modest monument, cu bustul lui deasupra.

www.digibuc.ro

Un grup de intelectuali în 1932, îi ridică, un monument în Iaşi, cu bustul lui desupra şi cu inscripţia: *Ion Creangă 1837—1889. Ridicat din iniţiativa d-lor. C. Meisner, fost ministru, A. C. Cuza, profesor Universitar, P. Bogdan, primar municipiului Iaşi; Gh. Ghibănescu profesor, George G. Maxim. publicist 1932.*

Numele lui *Ion Creangă*, nu se uită. El se vede, pe frontispiciul şcolii primare şi a Ateneului popular din Humuleşti şi în alte părţi ale ţării.

Aceasta este trista poveste a lui moş Ion Creangă, pe care şi-o spune singur, mai bine ca oricare altul, când scrie:

„In sfârşit, ce mai atâta vorbă pentru nimica toată? Ia, am fost şi eu, în lumea asta, un boţ cu ochi, o bucată de humă însufleţită, din Humuleşti, care nici frumos, până la douzeci de ani, nici cuminte până la treizeci, şi nici bogat până la patruzeci, nu m'am făcut. Dar şi sărac ca în anul acesta, ca în anul trecut şi ca de când sunt, niciodată n'am fost!". Din tot ce-a fost şi cum a fost, ne-a rămas doar chipul lui vioi şi *opera* cea neperitoare a talentului său de neîntrecut poveştilor, — talent tot de la Cel de sus hărăzit — care *operă*, va trăi atât, cât va fi o inimă să bată şi un suflet omenesc să-o înţeleagă.

www.digibuc.ro

TABLA DE MATERIE:

	Pag.
1. Precuvântare	3—6
2. Naşterea şi familia sa	7
3. Invăţătura de carte	9
4. Căsătoria	20
5. *Hirotonia în diacon.* Bisericile unde a slujit	21—26
6. Ion Creangă elev la preparandia dela Trei-Ierarhi	27
7. Ion Creangă *institutor şi educator*	29
8. „ „ „ *definitiv*	34
9. Creangă părăsit de soţie. *Divorţul*	35
10. *Conflictul cu autorităţile bisericeşti: a)* Mergerea la teatru; *b)* Tragerea cu puşca; *c)* Portul pălăriei şi tăierea pletelor; *d)* Oprirea lui Creangă dela serviciul bisericesc şi darea lui în judecata consistoriului; *e) Suspendarea vremelnică; f)* Creangă leapădă *potcapul* şi *hainele diaconeşti*; *g)* Epilogul chestiunii; *h)* Creangă se mută în bojdeuca sa.	37
11. Destituirea lui Creangă din postul de institutor.	46
12. Creangă intervine la minister, dar fără rezultat favorabil.	47
13. Creangă debitant de tutun.	50
14. Creangă reintegrat în învăţământ	65
15. Judecarea din nou a lui Creangă de consistoriu. Excluderea lui din catalogul clericilor bisericeşti.	67
16. *Bojdeuca* lui Creangă din Ţicăul Iaşilor.	68
17. Creangă în intimitate.	73
18. Prietenia între I. Creangă şi M. Eminescu.	75
19. M. Eminescu găzduit de Creangă în bojdeuca sa.	
20. Ion Creangă la „Junimea“.	84—86
21. Debutul lui Creangă la „Junimea“.	86
22. Ion Creangă şi politica.	88
23. I. Creangă membru în consiliul general de Instrucţie.	96
24. Ion Creangă bolnav.	97
25. Supărări şi necazuri.	102
26. Moartea	103

www.digibuc.ro

LUCRĂRI PUBLICATE CA ARHIEREU

32. **Biserica ortodoxă a Jugoslaviei,** în revista: „Biserica ortodoxă română", pe Iulie-August, 1929. — Publicată ca preot.

33. **Biserica ortodoxă Albaneză,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe Februarie şi Martie. 1933.

34. **Arhim. Veniamin Cătulescu,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe Aprilie, 1930.

35. **Episcopia Strehaii,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe Iulie şi August, 1930.

36. **Şcolile catihetice din Eparhia Huşilor,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe lunile: Octomvrie, Noemvrie şi Decemvrie, 1930.

37. **Sofronie Vârnav,** în revista „Biserica ortodoxă română" pe Februarie-Aprilie 1931. Extrasă şi în broşură. Preţul 25 lei.

38. **Istoria mitropoliei Proilaviei,** în rev. „Biserica ortodoxă română", pe lunile: Mai, Septemvrie şi Octomvrie, 1931.

39. **Nicolae Iorga,** faţă cu *neamul românesc şi Biserica strămoşească,* în rev. „Biserica ortodoxă română", pe Nov. şi Dec, 1931.

40. **Vechea episcopie a Hotinului,** în revista „Biserica ortodoxă română", pe Ianuarie-Noemvrie, 1932. Extrasă şi în broşură.

41. **Episcopul Melchisedec,** ca şcolar în seminarul dela *Socola,* în rev. „Biserica ortodoxă română". pe Mai, 1932.

42. **Schitul Rafaila-Vaslui.** In: *Buletinul* episcopiei Huşilor, pe lunile: Iulie-August, 1932.

43. **Din corespondenţele lui Melchisedek,** ca delegat de minister la şcoalele din *Basarabia sudică, Bârlad, Tecuci şi Galaţi.* In: *Buletinul* episcopiei Huşilor, pe Februarie-Martie, 1933.

44. **Arhimandritul Melchisedek,** *profesor* şi *rector al Seminarului din Huşi,* 1856. In Buletinul episcopiei Huşilor pe Mai, 1933.

45. **Schitul de maici Golgota** (Vaslui) în revista: *Buletinul Episcopiei Huşilor,* IX 1933, No. 13.

46. **Prohodul Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos.** Ed. I-II, Huşi, 1932—1933.

47. **Infiinţarea seminarului din Huşi,** în revista: Buletinul Episcopiei Huşilor X, 1934 No. 1.

48. **Viaţa sfintei muceniţe Chiriarchi.** Huşi, 1934.

49. **Localul seminarului din Huşi,** în Buletinul episcopiei Huşilor, IX 1933. No. 10.

50. **Schitul Mălineşti** (Vaslui), în revista: Buletinul Episcopiei Huşilor, Fevruarie. 1934.

51. **Harta Eparhiei Huşilor.** 1934.

52. **Schitul Huşi,** în rev. „Cronica Huşilor". Huşi, 1935. No. 3;

53. **Metoacele Episcopiei Huşilor,** în rev Cronica Huşilor. 1935, Huşi. No. 4, p. 107—117.

54. **Buletinul Episcopiei Huşilor** pe 1932—Martie 1935.

55. **Mergând învăţaţi toate neamurile** Ediţia II Buc. 1935.

56. *Momente din viaţa şi activitatea lui* **Melchisedek,** între anii 1856—1861. — Bucureşti 1936.

57. **Istoria mitropoliei Proilaviei** (Brăilei) şi a vechii episcopii a *Hotinului.* Bucureşti. 1936.

58. **Arhiereii vicari** în Biseri a ortodoxă românească. Vicarii arhiepiscopiei Bucureştilor, mitropoliei Ungro-Vlahiei şi patriarhiei române. Bucureşti. 1937.

59. **L'église orthodoxe roumaine** de Paris. 1937

60. **Biserica ortodoxă românească** din America. Bucureşti 1937.

Preţul 50 lei.

www.digibuc.ro